

УРОШ ПРЕДИЋ И ЊЕГОВА ДЕЛА

У СРПСКОЈ АКАДЕМИЈИ НАУКА И УМЕТНОСТИ

Галерија Српске академије наука и уметности

ИЗЛОЖБЕНА СВЕСКА 44

ПУБЛИКАЦИЈУ ИЗДАЈЕ: Српска академија наука и уметности

УРЕДНИК: Душан Оташевић

РЕЦЕНЗЕНТИ: Милица Стевановић, Ненад Макуљевић

ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН И ТЕХНИЧКО УРЕЂЕЊЕ: Данијела Парацки

СТРУЧНИ САРАДНИЦИ: Катарина Живановић, Жаклина Марковић

ЛЕКТУРА: Бранислава Марковић

КОНЗЕРВАЦИЈА: Јован Пантић

ФОТОГРАФИЈЕ: Владимир Поповић (Уметничка збирка САНУ), Документација Галерије САНУ, Библиотека САНУ, Архив САНУ, Колекција Милоша Јуришића, Народни музеј Србије, Музеј града Београда, Народни музеј Зрењанин, Универзитет у Београду, Филозофски факултет у Београду, Факултет ликовних уметности, Београд

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА: Драгослав Боро и Архив САНУ

ШТАМПА: Службени гласник, Београд

ТИРАЖ: 500

ISBN 978-86-6184-031-9

Јелена Межински Миловановић

УРОШ ПРЕДИЋ И ЊЕГОВА ДЕЛА

У СРПСКОЈ АКАДЕМИЈИ НАУКА И УМЕТНОСТИ

Београд 2024

Публикацију финансијски подржали
Секретаријат за културу града Београда и Министарство културе Републике Србије

Покровитељ изложбе
ДУНАВ ОСИГУРАЊЕ

Медијски партнер
ALMA QUATTRO д. о. о.

САДРЖАЈ

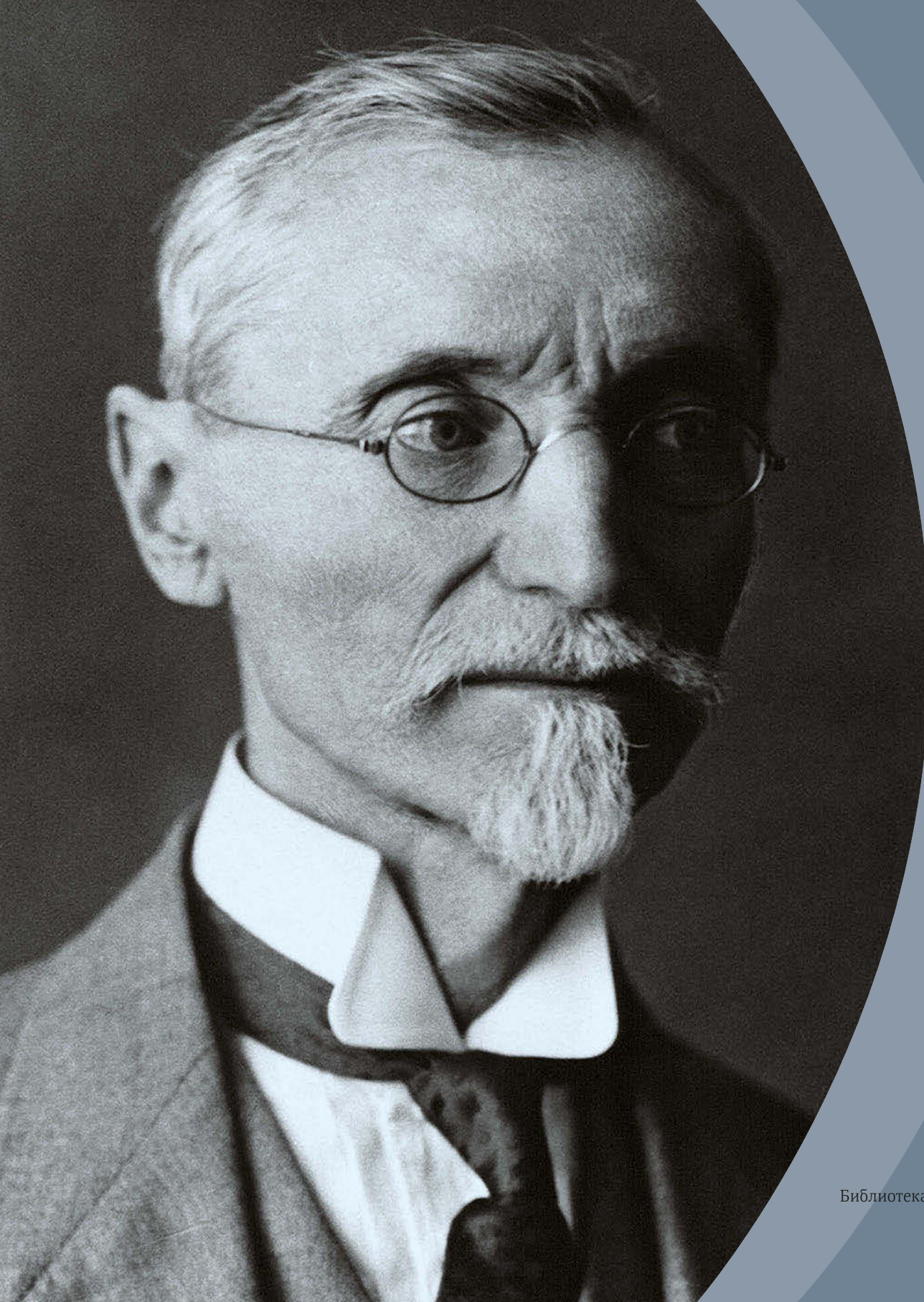
Урош Предић (биографски подаци)	9
Прилике у СУД/ДСС и Академији у време Предићевог пријема у чланство и ангажмана у Академији	13
Предић и други ликовни уметници академици	22
Предићева аутобиографија за СКА	25
Предићево чланство и активности у Академији	29
Предићеве радови у фондovima САНУ	37
Закључак	101
Каталог дела Уроша Предића у Уметничкој збирци, Библиотеци и Архиву Српске академије наука и уметности – Слике и цртежи	105
Скраћенице	114

Дугогодишња сарадња Галерије Матице српске и Галерије Српске академије наука и уметности најбоље се открива јавности у низу изложби на којима су сарађивале ове институције.

Обележавајући јубилеј – 175 година постојања Галерија Матице српске је 2022. године припремила изложбу Уроша Предића – у младости Матициној стипендисте из области уметности, а касније истакнутог члана Матице српске, али и академика, чији целокупни сликарски опус, као и друштвени ангажман – на најбољи начин оцртавају темеље на којима почива установа Матице српске. Ову изложбу аутора Снежане Мишић и Игора Борозана¹ у Галерији Српске академије наука и уметности, са обимнијим прилогом о активности и присуству Предића у Српском ученом друштву, односно Српској краљевској академији и Српској академији наука, у 2024. години може видети и београдска публика. У оквиру актуелне поставке шире је представљен део Предићевог опуса који чува Уметничка збирка САНУ, односно Академија.

¹ Тијана Палковљевић Бугарски, „Реч унапред“ у: Снежана Мишић, *Урош Предић. Живот посвећен лепој и уметности*, Нови Сад 2022.

Урош Предић
Библиотека САНУ Ф-265-3

Урош Предић (биографски подаци)

(Орловат, 25. новембар/7. децембар 1857 – Београд, 11. фебруар 1953²)

Рођен је као најмлађи од петорице синова у породици веома образованог свештеника Петра Предића из Сремских Карловаца, а пореклом из Босне. Урошев отац је волео сликарство и музику и, док је од старијих синова тражио да заврше факултет и постану научници, најмлађем сину је допустио да студира оно што је желео. Урош је цртао и сликао од најранијег детињства, а неки од почетничких радова су и сачувани, што је реткост у опусима уметника.³ Мајка Марија га је подржала у одлуци да упише Академију у Бечу.⁴

После српске основне школе у Орловату до 1866, немачке Normalschule у Црепаји 1867–1868, успешно завршене немачке седморазредне Реалне гимназије у Панчеву, уписује се школске 1876–

1877. на Академију у Бечу. Годину дана касније, као одличан студент, добија стипендију Матице српске из Фонда Христифора Шифмана.⁵

За изложене радове на редовној ђачкој изложби на Академији 1879. године, односно за најбољи студентски рад уљем по живом моделу добија награду барона Гундела (Gundel-Preis), коју користи за посету Минхену.⁶

У војсци је, што је била обавеза, служио годину дана 1878–1880.

По повратку у Беч, после смрти брата Светозара 1881. Урош Предић ступа у приватни атеље проф. Кристијана Грипенкерла (Christian Griepengerl, 1839–1916), а 1882–1883. постаје његов асистент и сарадник, те више не користи Матичину

² Група аутора, уредник Миро Вуксановић, *Присјуйне беседе српских академика (1886–1947)*, књ. 2, Београд 2021, 604; *Урош Предић*, на: <https://www.sanu.ac.rs/clan/predic-ugos/> приступљено 5. новембра 2023.

³ Дејан Медаковић, *Урош Предић*, Београд 1964, 6.

⁴ *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 283–285; Оливера Скоко, *Дакле, Ви сће шај Урош Предић? Изложба из фонда Народног музеја Зрењанин поводом 160 година од рођења сликара*, Зрењанин 2017, 12, 14.

⁵ *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 286, 287, 291; Миодраг Јовановић, *Урош Предић*, Нови Сад – Сомбор 1998, 8, 13, 14, 15; Оливера Скоко, *наведено дело*, 4, 10.

⁶ *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 291; Дејан Медаковић, *наведено дело*, 7; Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 8, 14; Оливера Скоко, *наведено дело*, 10.

Чланови Друштва српских уметника *Лага* испред павиљона „Цвијета Зузорић”, поводом прославе годишњице оснивања Друштва 1939. године (Урош Предић седи у средини)
Библиотека САНУ Ф-265-8г

стипендију, а затим с Грипенкерлом ради на зидним декорацијама за Горњи дом бечког парламента изграђен по пројекту Данца Теофила Ханзена (Theophil Edvard von Hansen, 1813–1891).⁷

Године 1884. Предић постаје асистент Зигмунду Лалеману (Siegmond L'Allemand), код чијег је претходника на Академији Карла Бласа (Karl von Vlaas) и учио.⁸

Напустио је место асистента 1885. године прихвативши да ради иконостас за цркву у Смедереву и спремајући се за студијско путовање у Рим. Зато је тражио да му бечка Академија обезбеди атеље у Риму, што му је и одобрено, али због рата с Бугарском одустаје од усавршавања у Риму, а поруцбина за смедеревску цркву није могла бити реализована пошто су средства потрошена у рату.⁹

⁷ *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 293; Дејан Медаковић, *наведено дело*, 7; Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 14, 15; Оливера Скоко, *наведено дело*, 4, 10.

⁸ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 15, 16.

⁹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 16, 17.

Године 1885. враћа се у родни Орловат, али 1886. прелази код брата Стевана у Београд. Затим се 1890. сели у Нови Сад где отвара атеље. У Београд се враћа 1909. године, после посете Италији, и настанује се уз брата Јосифа, професора Трговачке академије, у Светогорској 27,¹⁰ где је овај саградио кућу и позвао Уроша да, у склопу његове породичне куће, подигне свој атеље и стан.¹¹

Први пут самостално излаже у Грађанској касини у Београду 1888; потом 1904. излаже на *Првој југословенској уметничкој изложби* у Београду, а затим више пута широм Србије и Војводине.¹²

Један је од оснивача (1904. године) и дугогодишњи председник Друштва српских уметника *Лада*. Први председник новооснованог Удружења ликовних уметника постаје 1919.¹³

Као сликар и неуморан прегалац на пољу културе добио је многе награде, одликовања, медаље

и друга признања, па тако и бронзану медаљу на Светској изложби у Паризу 1889.¹⁴

Целог живота следио је, у Бечу усвојени, академски реализам формиран на традиционалном класицистичком и романтичарском сликарству.¹⁵

У току свог дугог и плодног стваралачког живота израдио је многе иконе и иконостасе и сматра се једним од последњих српских великих иконописаца. Био је успешан и тражен портретиста.¹⁶

Предић је писао о уметности, пратио рад савременика, анализирао опусе уметника од којих је учио, дао свој суд о савременим уметничким кретањима, о делатности младих уметника. У његовој преписци и белешкама налазе се бројни записи и размишљања о сликарству.¹⁷

Иако ретко, искусни уметник је ипак давао и поуке младим сликарима, али се није систематски посветио педагошком раду.¹⁸

¹⁰ Улица је за уметниковог живота мењала називе – /Битољска/ Жоржа Клемансоа/Лоле Рибара – Тоне Потокар, „Урош Предић. Поводом осамдесетогодишњице живота најстаријег српског сликара“, *Правда*, 12. децембар 1937; Звонимир Кулунџић, „Разговори са београдским уметницима и књижевницима, II, Сликар Урош Предић“, *Београдске ојштинске новине*, Београд, 1. септембар 1939, 556; Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 11; Оливера Скоко, *наведено дело*, 4, 5, 27–29; Снежана Мишић, *наведено дело*, 23. Своје текстове за Академију Предић после Другог светског рата упућује са адресе: Лоле Рибара 27 – Архив САНУ, Досије Уроша Предића.

¹¹ *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 305; Звонимир Кулунџић, *наведено дело*, 1. септембар 1939, 557; Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 11, 17, 20; Оливера Скоко, *наведено дело*, 4, 10.

¹² Оливера Скоко, *наведено дело*, 4.

¹³ *Истио*.

¹⁴ Оливера Скоко, *наведено дело*, 14.

¹⁵ Дејан Медаковић, *наведено дело*, 6; Оливера Скоко, *наведено дело*, 11.

¹⁶ Оливера Скоко, *наведено дело*, 16, 24–26.

¹⁷ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 45–60.

¹⁸ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 47.

Прилике у СУД/ДСС и Академији у време Предићевог пријема у чланство и ангажмана у Академији

Друштво српске словесности/Друштво српске словесности, које је претходило Српској краљевској академији, односно Српској академији наука и уметности, основано је 1841. године¹⁹ као прво научно друштво у Кнежевини Србији, са циљем унапређења и развоја науке и културе нације у времену стварања српске нововековне државе, а под покровитељством кнеза Михаила Обреновића. Основу програма Друштва чинили су брига за српски језик, развијање и приближавање науке народу, али и интересовање за очување „српске старине“, од старих рукописа, преко новца, „древних драгоцености“, до цркава, манастира, па и предмета ликовне уметности.²⁰

Српско учено друштво, у које прераста ДСС, окупивши и наше истакнуте уметнике, помажући истраживања српског културног наслеђа, па тако и ликовног, подржавало је и развој српске ликовне уметности. „Вештачком одсеку“ – првобитном Одељењу уметности Друштва, препоручено је 1868. да набавља уметничка дела, организује изложбе, подигне споменик Филипу Вишњићу.²¹

Сликари и будући члан Српског научног друштва Стева Тодоровић добио је задатак да напише слике у јавним збиркама у Музеју и збирци кнеза Милоша у Топчидеру 1867–1868.²² Под покровитељством Српског научног друштва, Стева Тодоровић, с Миланом Ђ. Милићевићем, учествује у припреми

¹⁹ После суспендовања Друштва српске словесности оно се наставило 1864. у основаном Српском научног друштву (постојало до 1892), које је наследила 1886. основана Краљевско-српска/Српска краљевска академија. Њено име је после Другог светског рата промењено у Српска академија наука, а од 1960. институција делује под називом Српска академија наука и уметности.

²⁰ Група аутора, *Друштво српске словесности 1841–1864, Српско учено друштво 1864–1892, Српска краљевска академија 1886–1936* (Споменице, VII), Београд 1939–1941, 14, 18, 19, 35, 40; Дејан Медаковић, *Истраживачи српских старина*, Београд 1985, 111; Ненад Макуљевић, *Уметност и национална идеја у XIX веку*, Београд 2006, 30; Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *Грађа за биографски речник чланова Друштва српске словесности, Српског научног друштва и Српске краљевске академије 1841–1947*, Београд 2008, V, VII.

²¹ Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, XVI; Јелена Межински Миловановић, *Академици – ликовни уметници из Уметничке збирке Српске академије наука и уметности. Поводом јубилеја САНУ 1841–2011*, Београд 2011, 23.

²² Дејан Медаковић, *Истраживачи*, 114; Група аутора, *Стеван Тодоровић 1832–1925*, Београд 2002, 36, 37, 222.

представљања Србије на Етнографској изложби у Москви 1867–1868.²³

Организују се и изложбе ликовних радова. Као изасланици и чланови Српског ученог друштва за снимање старина „архитектурних, скулптурних и живописних“, Михаило Валтровић и Драгутин Милутиновић 1871–1884. обишли су бројне цркве и манастире, а јавности су на изложбама – „излозима Српског ученог друштва“ – представили резултате свог рада.²⁴

Почетком девете деценије 19. века у кругу Друштва ради се на организовању изложби савремене ликовне уметности. Тако Српско учено друштво, како би развијало укус публике, 1880. године помаже кнежевом питомцу Ђорђу Крстићу (касније академику) да организује своју изложбу у сали Велике школе, као једну од првих ликовних изложби у Србији.

Средином осамдесетих година Одбор за уметност Српског ученог друштва залагао се за организовање редовних ликовних изложби српских и словенских уметника.²⁵

У таквој атмосфери 30. јануара 1884. СУД прима за дописног члана и младог сликара Уроша Предића. У исто време члан Друштва постаје и његов колега с бечких студија и земљак Паја Јовановић.²⁶

Уметничка дела, као и библиотека и архивска грађа, постепено су улазила у посед Друштва српске словесности и Српског ученог друштва, која су претходила Српској краљевској академији основаној 1886. године „под заштитом краља Србије“ Милана Обреновића, а Академија је наслеђивала и сакупљене фондове Друштва.²⁷

Почетком 20. века на скупу Академије уметности у СКА Паја Јовановић предлаже да Српска краљевска академија подржи организовање изложби сликара и вајара својих чланова и оних уметника које Академија одабере,²⁸ што је и реализовано током наредне две деценије.²⁹

Слике, скулптуре, цртежи улазе у фонд Академије на различите начине – откупом или донацијом грађе за истраживање старина, за етнографска истраживања на терену која је организовало и подржавало Српско учено друштво (на пример, ка-

²³ Соња Богдановић, Љиљана Мишковић-Прелевић, *Излози Српској ученој друштва. Истраживања српске средњовековне уметности 1871–1884. (Михаило Валтровић и Драгутин Милутиновић као истраживачи српских старина) (Раг Драгутина Милутиновића и Михаила Валтровића на снимању средњовековних споменика у Србији)*, Београд 1978, 21–23, 28; Миодраг Јовановић, *Међу јавом и медном. Српско сликарство 1830–1879*, Београд 1992, 297–310; Група аутора, *Сиван Тодоровић*, 35, 36, 222; Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, XV, XVI; Јелена Межински Миловановић, „Уметничка збирка САНУ – некад и сад. Кроз историју зграде САНУ“ у: *Уметничка збирка САНУ – ликовни уметници академици*, САНУ, Београд 2016, 9–11.

²⁴ Соња Богдановић, Љиљана Мишковић-Прелевић, *наведено дело*, Београд 1978.

²⁵ Група аутора, *Друштво српске словесности*, 91–96, 98, 99, 274, 290, 291; Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, XIX, XX; Никола Кусовац, *Сликар Ђорђе Крстић 1851–1907*, Београд 2001, 200, 211; Јелена Межински Миловановић, „Уметничка збирка САНУ“, 10.

²⁶ *Урош Предић* у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 263, 264; *Урош Предић*, на: <https://www.sanu.ac.rs/clan/predic-ugos/> приступљено 5. новембра 2023; Оливера Скоко, *наведено дело*, 4, 5; Група аутора, уредник Мирко Вуксановић, *наведено дело*, 604.

²⁷ Група аутора, *Друштво српске словесности*, 113, 114, 293, 301; Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, XX, XXV; Јелена Межински Миловановић, „Уметничка збирка САНУ“, 10.

²⁸ *Годишњак СКА за 1921*, XXX, Београд 1922, 71, 72.

²⁹ *Годишњак СКА за 1940*, I, Београд 1941, 120; Јелена Межински Миловановић, „Уметничка збирка САНУ“, 10.

сније радови Ђоке Миловановића),³⁰ као ликовни прилози за публикације које је Академија издавала³¹, али и директним, наменским прикупљањем уметничких дела ради „украшавања Дома Академије“, што је била и финансијска подршка ликовним ствараоцима из наменских фондова Академије³² – из Задужбине Стевана Поповића Вацког почетком четврте деценије 20. века,³³ из фонда Задужбине Љубице и Гвоздена Клајића итд.³⁴

За „Академијину збирку слика“³⁵ од средстава томе намењених у оквиру задужбина/фондова, откупљују се уметничка дела и са изложби.³⁶ Нека дела у власништво Академије улазе и непосредно у оквиру саме донације, односно оставштине оснивача фонда³⁷. Тако у колекцију уметничких дела Академије у раном периоду доспевају портрети задужбинара, те Уметничка збирка САНУ и данас чува рељефни портрет Стевана Поповића Вацког – рад Петра Убавкића, портрете Јоце Јовановића Шапчанина и Димитрија Стаменковића – радове

непознатог аутора, приписане Полексији Тодоровић, портрет Михајла Пупина – рад Стевана Алексића, портрете Павла и Каменка Јовановића – радове Дамјана Вигљевића, портрет Нићифора Дучића – рад Марка Мурата итд.³⁸

У оквиру документације Галерије САНУ сачуване су и репрезентативне фотографије великог формата појединих Академијиних задужбинара и донатора – Николе Крстића, Софије Стојшић, Косте Стојановића, Велимира Веце Лонгиновића, Михаила – Мике Р. Радивојевића.³⁹ С временом управо портрети постају најрепрезентативнији део Академијине уметничке колекције и њена окосница, а кроз галерију портрета у власништву Академије потпуније се сагледава историјат ове институције.⁴⁰

Пре званичног оснивања Уметничке збирке САНУ, 1968/1969. године, Академијина колекција уметничких дела често је и дефинисана као „галерија портрета“ махом академика и значајних личности из области културе, науке и уметности.

³⁰ Миодраг Јовановић, *Ђока Миловановић, 1850–1919*, Београд (1983), 58–59; Јелена Межински Миловановић, *Академици – ликовни уметници из Уметничке збирке*, 23.

³¹ *Годишњак СКА 1903*, XVII, Београд 1904, 306; *Годишњак СКА за 1910*, XXIV, Београд 1911, 69–70; Архив САНУ, Историјска збирка бр. 8706, илустрације за књигу *Српске народне јуначке песме (са сликама)*, Београд 1922, књига 9 издања Задужбине Димитрија Стаменковића итд.

³² Ово је само један од извора финансирања из којег су набављана уметничка дела. Потребно је извршити даља опсежнија истраживања овог аспекта настанка уметничке колекције САНУ.

³³ *Годишњак СКА за 1934*, XLIII, Београд 1935, 69, 113, 148, 161; *Годишњак СКА за 1935*, XLIV, Београд 1936, 85; Група аутора, *Друштво српске словесности*, 172; *Задужбине и фондови* (Споменице, VIII), Београд 1936, 5, 12, 121–126.

³⁴ *Годишњак СКА за 1937*, XLVII, Београд 1938, 193; *Годишњак СКА за 1938*, XLVIII, Београд 1939, 131, 181; *Годишњак СКА за 1939*, XLIX, Београд 1940, 192; *Годишњак СКА за 1932*, XLI, Београд 1933, 85, 159, 167; Јелена Межински Миловановић, „Уметничка збирка САНУ“, 11.

³⁵ *Годишњак СКА за 1931*, XL, Београд 1932, 65.

³⁶ *Годишњак СКА за 1933*, XLII, Београд 1934, 107, 191.

³⁷ Група аутора, *Друштво српске словесности*, 172; *Задужбине и фондови*, 5, 12, 121–126.

³⁸ *Годишњак СКА за 1932*, XLI, Београд 1933, 81, 82; *Задужбине и фондови*, 271; Љ. Никић, Г. Жујовић, Г. Радојчић-Костић, *наведено дело*, 8, XVIII; Јелена Межински Миловановић, *Академици – ликовни уметници из Уметничке збирке*, 31–33.

³⁹ *Задужбине и фондови*, 43, 44–48, 75, 77–79, 80, 83, 84–85, 129, 129–133, 475–490 итд.

⁴⁰ Јелена Межински, *Портрети у Уметничкој збирци Српске академије наука и уметности*, Београд 2003.

Академија је, у прво време, набављала портрете својих чланова као историјска сведочанства, вероватно ради промоције науке и културе, да би се са званичним формирањем Уметничке збирке одредио и критеријум по којем се она шири и допуњује, првенствено сакупљањем радова уметника чланова САНУ с краја 19. до почетка 21. века, међу њима и портрета академика, односно, у изузетним случајевима, и портрета чланова Академије од уметника који нису њени чланови.⁴¹ Између два светска рата уметник-академик Урош Предић одлучује да Српској краљевској академији дарује неке своје радове и портретима председника СКА допуни њену „галерију портрета“.

Хронолошки, колекција портрета академика у Уметничкој збирци САНУ, чији део је и већина Предићевих радова у фонду САНУ, омеђена је најстаријим датованим радом – портретом Нићифора Дучића – уљем Стеве Тодоровића из 1874. и његовим „најмлађим“ панданом с почетка 21. века – радовима *Вук Караџић* и *Господар муња* (Никола Тесла) из 2010. године Душана Оташевића.⁴²

Осим портрета добротвора Академије, репрезентативни историјски портрети у власништву Академије, великим делом с краја 19. и из прве половине 20. века, условно, могу се поделити у три целине: портрете чланова Друштва српске словесности и Српског ученог друштва, односно утемљивача српске нововековне културе, писмености и просвећености и академика, затим портрете председника и чланова Академије и мали број

очуваних владарских портрета (углавном оних из времена Јосипа Броза Тита).⁴³

Чланове ДСС, СУД, СКА чијим портретима данас располаже Академијина Уметничка збирка сликали су и вајали претежно уметници-академици, а уз Стеву Тодоровића, Марка Мурата, Пају Јовановића, Љубомира Ивановића, Лазара Личенског, Божидара Јакца, Александра Дерока, Мићу Поповића, односно Ђоку Јовановића, Ивана Мештровића, Тому Росандића, Сретена Стојановића, Ристу Стијовића, Антуна Аугустинчића, Олгу Јеврић, Николу Јанковића, Томета Серафимовског, Саву Халугина, и Урош Предић.⁴⁴

Готово као изузетак у оквиру Уметничке збирке, Ђока Јовановић у рељефној бисти плакете у бронзи ваја наог, већ као старца, свог пријатеља Уроша Предића, а тако представља и Јована Жујовића и Богдана Гавриловића у пуној пластици. Исти приступ имао је и Стаменко Ђурђевић када Јована Цвијића у попрсју приказује наог, као античког јунака, у херојској пози идеализованог тела потенцираних мишића.⁴⁵ Тако у колекцији САНУ вајари само Предићев лик – меморијални портрет једног сликара, уз председнике СКА, херојски идеализују.

Континуитет и систематичност у набављању репрезентативних портрета председника Академије може се пратити само непосредно пре Првог светског рата, односно између два светска рата, када је за Српску краљевску академију управо Урош Предић насликао портрете свих њених пред-

⁴¹ Јелена Межински, *Портрети у Уметничкој збирци*, 6–8.

⁴² Јелена Межински, *Портрети у Уметничкој збирци*, 6.

⁴³ Јелена Межински Миловановић, „Уметничка збирка САНУ“, 14–15.

⁴⁴ Јелена Межински, *Портрети у Уметничкој збирци*, 7.

⁴⁵ Јелена Межински, *Портрети у Уметничкој збирци*, 9–10.

седника из оног времена – од Стојана Новаковића (1913/1920) до Александра Белића (1940).⁴⁶ Портрети председника СУД Нићифора Дучића Стеве Тодоровића и Марка Мурата с краја 19. века, Ђуре Даничића Стеве Тодоровића с почетка 20. века, као и Јакчев портрет председника САНУ Павла Савића из осме деценије 20. века и портрет Дејана Медаковића Томета Серафимовског с почетка 21. века спорадични су изузеци.

И данас једну од најзначајнијих целина у галерији портрета академика у фонду Академије, и по квалитету, али и квантитету, чине управо портрети Уроша Предића, који је паралелно, од краја 19. до средине 20. века, и за Матицу српску у Новом Саду сликао низ портрета њених часника, поставши готово њен званични портретиста, допуњавајући и као добротвор „Пантеон знаменитих Срба“ инициран од Саве Текелије.⁴⁷

Једина паралела у Уметничкој збирци САНУ Предићевим сликама, по бројности портрета академика које је израдио један ликовни уметник члан Академије, јесте низ рељефних представа академика на бронзаним (и гипсаним) плакетама мањег формата, данас већином изложених у сали Председништва, те један већи рељефни портрет Стојана Новаковића, као и неколико бисти чланова САНУ које је од друге до пете деценије 20. века радио Ђорђе Јовановић.⁴⁸

Логично је да између два рата портрете академика, по поруцбини или као поклоне, раде управо Ђока Јовановић и Урош Предић, јер су, уз Пају Јовановића, који је углавном боравио у иностранству, и Мештровића, који је био ангажован на другим пројектима, одређено време они били једини активни ликовни уметници чланови Академије уметности СКА присутни у нашој средини.⁴⁹

За проучавање сегмента Уметничке збирке САНУ, који чине репрезентативни портрети чланова ове институције, коме припада и већина Предићевих радова, важно је размотрити и аспект излагања ове целине.

Могуће је да су приликом набавке, пре формирања Уметничке збирке какву данас познајемо, поједини портрети академика и добротвора били унапред намењени за одређене просторе Академије, евентуално, замишљани и као целина – можда управо серија рељефних портрета академика Ђоке Јовановића или Предићевих уљани портрети председника, на пример.

Нажалост, данас се мало зна о ентеријерима зграде у којима су деловали Друштво српске словесности, Српско учено друштво,⁵⁰ односно Српска краљевска академија и Српска академија наука, па тако и о смештају уметничких дела. Ипак, савременици бележе управо излагање портрета у свечаним просторијама Академије.⁵¹

⁴⁶ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 206, 207, 216, 238.

⁴⁷ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 22; Снежана Мишић, *наведено дело*, 7, 8, 37–38.

⁴⁸ Јелена Межински, *Портрети у Уметничкој збирци*, 10, 11.

⁴⁹ *Годишњак СКА за 1921*, XXXV, Београд 1927, 65; *Годишњак СКА за 1926*, XXXV, Београд 1927, 7; *Годишњак СКА за 1931*, XL, Београд 1932, 68; *Годишњак СКА за 1938*, XLVIII, Београд 1939, 122, 161; *Годишњак СКА за 1940*, L, Београд 1941, 90, 120, 121, 157; Јелена Межински Миловановић, „Уметничка збирка САНУ“, 15.

⁵⁰ Друштво је деловало у згради Лицеја, кући Ваје Илијћа у Абацијској чаршији (од 1856), згради Министарства просвете (од 1862), Капетан Мишином здању (од 1864) – Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, IX, X, XV.

⁵¹ Јелена Межински Миловановић, „Уметничка збирка САНУ“, 16.

Зграда у Бранковој 15 у Београду
у којој је Академија деловала 1909–1952⁵²

Свечане седнице Српске краљевске академије одржаване су у дворани Народне скупштине⁵³ или Велике школе, у којој се од 1888. чувају и Академијина архива и библиотека,⁵⁴ Академија се од 1889. до 1904. налазила у кући Јована Гавриловића.⁵⁵ Затим Академијин „стан“ прелази у кућу Славка Грујића у Бранкову 34;⁵⁶ па 1909, нарочито због нарасле библиотеке, у просторије у Бранковој 15, у двоспратну кућу изграђену средином 19. века за

Јована Мариновића.⁵⁷ И након 1924. Академија ће само неке функције пренети у своју нову зграду у Улици кнеза Михаила 35.⁵⁸ Остало је забележено да су у Бранковој 15, где је било Академијино „књижохранилиште“ и где су чувана документа Академијиног архива, управо портрети историјских личности били распоређени по зидовима некадашњег Мариновићевог музик-салона на другом спрату где су одржаване седнице академика.⁵⁹

⁵² Љ. Никић, Г. Жујовић, Г. Радојчић-Костић, *наведено дело*, 8.

⁵³ *Општинске вести*, *Општинске новине*, 38, 5. септембар 1904, 2.

⁵⁴ *Весник*, *Мале новине*, 67, 22. фебруар 1889, (2); Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, XXV.

⁵⁵ *Годишњак СКА за 1889*, III, Београд 1890, 89 и Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, XXVI – не наводе адресу ове куће; Т. Корићанац, *Београдски аџилас Јована Цвијића. Век и њо од рођења 1865–2015*, Београд 2015, 76 наводи да је Академија на адреси у Добрачиној 5 била до 1909.

⁵⁶ *Годишњак СКА за 1904*, XVIII, Београд 1905, 84; „Општинске вести“, *Општинске новине*, 38, 5. септембар 1904, 2.

⁵⁷ После власничког одласка у Француску кућа постаје део Задужбине Симе Игуманова – *Годишњак СКА*, XXIII, Београд 1910, 67; Милан Јовановић-Стојимировић, „Стара Академија“ у: *Силуете старог Београда*, Београд 1971, 45–47; Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, XXIII, XXXI, XXXII; М. Павловић, *Девећ деценија здања Српске академије наука и уметности*, XVI, Београд 2015, 40, на: http://beogradskonasledje.rs/wp-content/uploads/2015/12/2_N16_marina_pavlovic.pdf приступљено 13. фебуара 2015.

⁵⁸ Јелена Межински Миловановић, „Уметничка збирка САНУ“, 17–21.

⁵⁹ Милан Јовановић-Стојимировић, *наведено дело*, 47, 48; Јелена Межински Миловановић, „Уметничка збирка САНУ“, 16.

А о значају који је Академија у међуратном периоду придавала својој колекцији уметничких дела сведочи и чињеница да је архитекти, члану СКА Пери Ј. Поповићу поверено да осмисли плочице с њиховим називима.⁶⁰

Први поклоњени Предићев портрет председника Академије Стојана Новаковића почетком 1921. био је намењен сали Академије.⁶¹ Можемо претпоставити да су и остали Предићев портрети председника Академије такође били намењени овом простору мада није прецизирано о којој се сали тачно ради, вероватно је то и даље била Академијина зграда у Бранковој улици.

После оштећења која је Академијина зграда у Бранковој 15 претрпела током Другог светског рата и периода када је Академији током рата рад био забрањен⁶² САН је деловала у Бранковој 13, такође делу задужбине Симе Игуманова.⁶³ Поводом одлуке да се просторије Српске академије наука⁶⁴ пребаци из Бранкове улице држава је 1949. почела финансирање пренамене Академијине зграде у Кнез Михаиловој 35, довршене по пројекту академика Андре Стевановића и Драгутина Ђорђевића у првој половини треће деценије 20. века и намењене издавању и стицању прихода за рад Академије. Унутрашњи простор за смештај Председни-

штва и управе, за Архив и Библиотеку САН, као и просторе за дванаест Академијиних института, у Кнез Михаиловој 35 изнова пројектује архитекта Григорије Самојлов.⁶⁵

У то време, 1952. године за нову Самојловљеву Свечану салу САН на алегоријским сценама по поруцбини радила је млађа генерација наших сликара, будућих академика и младих чланова Одељења ликовне и музичке уметности: Петар Лубарда слика монументалну персонификацију *Науке*, а Мило Милуновић *Уметности*. Ова античка божанства и персонификације својеврсна су паралела Предићевим алегоријама настајалим 1882–1885 за салу за седнице Горњег дома новог бечког Парламента, под руководством архитекте Теофила Ханзена, члана СУД од 1884. године,⁶⁶ и професора на бечкој Академији Грипенкерла, који је у оно време завршавао своје монументалне алегоријске композиције с тематиком античких митова управо у згради Академије наука у Атине (1875–1885).⁶⁷

Свечано отварање „Академијина Дома“ у Кнез Михаиловој организовано је 24. фебруара 1952,⁶⁸ тако да ће и нови улазни хол Академије, који је Самојлов формирао од некада ексклузивног пасажа у духу ар декоа, најалост послужити за излагање тела преминулог академика Уроша Предића.

⁶⁰ *Годишњак СКА за 1932*, XLI, Београд 1933, 99; Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 262.

⁶¹ *Годишњак СКА 1920*, XXIX, Београд 1921, 54.

⁶² Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, XXXIX.

⁶³ Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, XXXVIII, XXXIX; М. Павловић, *наведено дело*, 35.

⁶⁴ Име Српске краљевске академије је 1945. замењено именом Српска академија наука; 1947. донет је и Закон о САН – Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, XL, XLI

⁶⁵ Група аутора (С. Ђирковић), *наведено дело*, 17, 18.

⁶⁶ Дејан Медаковић, *Урош Предић*; Јелена Межински Миловановић, *Академици – ликовни уметници из Уметничке збирке Српске академије наука и уметности*, Београд 2011, 201.

⁶⁷ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 64, 65, 69, 70.

⁶⁸ *Годишњак САН*, LIX, Београд 1952, 57, 58; Јелена Межински Миловановић, „Уметничка збирка САНУ“, 42.

Предићеви репрезентативни портрети председника у ентеријеру Академије, биће фотографски забележени управо у преуређеној згради у Улици кнеза Михаила после 1952. на снимцима читаонице академика опремљене Самојловљевим намештајем.

Данас је смештај Предићевих председничких портрета у оквиру сталне поставке Уметничке збир-

ке у просторијама САНУ делом везан за области деловања портретисаних. Портрет Петра Крстића изложен је у кабинету директора Музиколошког института, а Мике Аласа у кабинету директора Математичког института. Цвијићев портрет је презентован у кабинету директора Етнографског института (сва три Академијина института налазе се у Улици кнеза Михаила 36). Мање свечани и зва-

Предићеви портрети председника СКА Јована Цвијића, Јована Жујовића и Александра Белића у читаоници академика у Библиотеци САНУ, после 1952.

Из колекције Милоша Јуришића

Кабинет управника Библиотеке САНУ с радним столом и библиотеком Александра Белића и његовим портретом који је насликао Урош Предић, данашњи изглед
Снимио Владимир Поповић

нични Муратов портрет, као и портрет Ксеније Атанасијевић могу се видети у просторијама Академијиног Председништва у Кнез Михаиловој 35. Портрет Александра Белића излаже се, уз мобилијар Белићевог кабинета, данас у кабинету управника Библиотеке САНУ. Портрет Бранислава Петронијевића изложен је у каталогу Библиотеке САНУ,

Предићева једина ведута у фонду САНУ изложена је у кабинету управника Архива САНУ, а портрет Слободана Јовановића у читаоници Архива САНУ. Портрет Стојана Новаковића изложен је у канцеларији академијиних административних сектора, а портрети Богдана Гавриловића, Јована Жујовића и Вуке Велимировић у кабинетима академика.

Предић и други ликовни уметници академици

„Н е могу да заборавим шта су и какве су биле изложбе пре 50–60 година када су излагали Матејко, Сјемирацки, Макарт, Чермак,⁶⁹ Брожик, Мункачи и многи други, чија су колосална дела улевала присутнима неко свечано, управо религиозно чувство, тако да се прилазило с убрзаним откуцајима срца, са уздржаним изјавама усхићења. Како ли су бедне данашње серије 'мртвих природа' према оним сјајним делима која су причињавала не само дубоко уметничко уживање него су и вршила своју свету мисију, религиозну, националну, патриотску, политичку и културну.“⁷⁰ Овај став је за *Београдске ојштинске новине* 1939. изнео Предић дајући тако дефиницију онога чему тежи у својој уметно-

сти, истичући, између осталих, и опусе двојице чланова СУД, односно СКА – Јана Матејка и Јарослава Чермака. И у својој аутобиографији намењеној СКА, Предић истиче како цени сликарство Матејка, посебно његов рад *Пољски сабор*.⁷¹

Познато је да се Предић, како је сам писао, за своје *Босанске бејунце* 1876/1889. инспирисао *Херцеговачким робљем* Јарослава Чермака, чије је дописно чланство у Српском ученом друштву 1869.⁷² сигурно било повезано управо и с његовим бављењем темама словенског Југа.

Предић је пратио рад колеге сликара и члана Академије Влаха Буковца.⁷³ Познавао је и Пају Јовановића, Љубу Ивановића, а Ђоку Јовановића и Мурата је сматрао пријатељима.

⁶⁹ Сликари Јарослав Чермак (1831–1878) и Јан Матејко (1838–1893) били су чланови Српског ученог друштва (обојица од 1869), а Матејко и почасни члан Српске краљевске академије (од 1892, када и Предић, као члан СУД од 1884. године, постаје почасни члан СКА) – Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 181, 354; *Јарослав Чермак*, на: <https://www.sanu.ac.rs/clan/cermak-jaroslav/>; *Јан Матејко*, на: <https://www.sanu.ac.rs/clan/matejko-jan/>; *Урош Предић*, на: <https://www.sanu.ac.rs/clan/predic-uros/> приступљено 4. децембра 2023.

⁷⁰ Звонимир Кулунџић, *наведено дело*, 560.

⁷¹ *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 290; Дејан Медаковић, *Урош Предић*, 6; Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 62.

⁷² Дејан Медаковић, *Урош Предић*, 6; Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 61–62, 88, 89, 156, 287; *Јарослав Чермак*, на: <https://www.sanu.ac.rs/clan/cermak-jaroslav/> приступљено 7. јануара 2024.

На захтев Академије Предић је писао о биографији сликара-академика Ђорђа Крстића понуђеној СКА за публикавање и дао мишљење и препоруке за допуну и прилагођавање текста.⁷⁴

Похвално је писао о раду Ђоке Јовановића, али и Убавкића, истичући снагу његовог вајарског израза и способност да материјализује чак и косу, а да у монохромји скулптуре прикаже боју.⁷⁵

⁷³ Буковац је дописни члан Српског ученог друштва од 1884, почасни члан Српске краљевске академије од 1892. и дописник Академије уметности од 1905. – *Влахо Буковац*, на: <https://www.sanu.ac.rs/clan/bukovac-vlaho/> приступљено 5. децембра 2023; М. В. Ст., „Седмдесетогодишњица г. Уроша Предића“, *Правда*, 4. новембар 1927, 5; Тоне Потокар, *наведено дело*.

⁷⁴ Урош Предић, „Српској краљевској академији наука и уметности. Извештај о животопису сликара Ђ. Крстића, који је непознати писац под ознаком Б. Т. понудио Академији на откуп и штампање из фонда Задужбине Љубице и Гвоздена Клајића“, *Годишњак СКА 1938*, XLVIII, Београд 1939, 369–379; Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 46.

⁷⁵ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 54

Српској Академији Наука и Уметности

Београд

Из својој биографији од год. 1922 на овамо, као наставак првог дела, части ми је приложити и овај поштом сапсак мојих радова, уколико сам их забележио или поштом или уколико их се сетим. Наравно да ће много шта у току више од 65 година рада остати незатажено, као што ће и накнаду за то много шта бити приписано мени, што није од моје руке. То се дешава из незнања и слепог веровања, или из меркантилних побуда. У таким случајним треба се држати списка:

Ради лакшег сналажења распоредно сам сапсак у три групе. 1.) Скице као самостална дела или као припреме за веће радове; 2.) Студије глава и фигура у које иду и портрети; 3.) Композиције религиозне или профане садржаја, и пејзажи.

У списку има нестимање истражања и додатака који треба да се уврсте на своје место у списку, ако су овај списак потпуни.

АРХИВ
САНУ
БЕОГРАД

Са одличним поштовањем

Урош Тредит
ул. Дала Рибара,

2. јуна, 1946.

Београд.

25/VI-46

Предићева аутобиографија за СКА и САН

Предић је један од наших ретких сликара који активно дефинишу и вреднују свој опус и пишу о својој уметности. О његовом делу много дознајемо из његових аутобиографских бележака и самооцењивања у различитим публикацијама.⁷⁶

Опширан и веома исцрпан извор за проучавање Предићевог живота и рада његова је детаљна аутобиографија намењена управо СКА. Део аутобиографије датован је 21. децембра 1925. године и заправо је рукопис настао као одговор на 25 питања Министарства;⁷⁷ други текст је делимично писан руком, а делимично откуцан на писаћој машини 1/2. јула 1946.⁷⁸ Списак *Моји радови* отку-

цан на машини и допуњен рукописом Предић је израдио 1946. такође за САН.⁷⁹

Заинтересоване за његов опус и делатност сам уметник је упућивао на своју аутобиографију штампану после Првог светског рата у *Годишњаку* Академије.⁸⁰ Биографију из 1921. писану за Академију Предић је објавио и у малој монографији о њему коју 1922. штампа Издавачка књижара Напредак из Београда.⁸¹

Детаљан и педантан, Предић је забележио своје радове и овај попис незаобилазни је извор за прецизно проучавање његовог опуса. Постоје само ретка одступања у попису и сигнатурама слика, као што је, на пример, случај с годином настанка

⁷⁶ Урош Предић, *Урош Предић*, Београд 1922.

⁷⁷ Архив САНУ, Досије Уроша Предића; *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 282–310; Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 245–255.

⁷⁸ Архив САНУ, Досије Уроша Предића чува неколико примерака спискова Предићевих дела откуцаних ћириличном и латиничном писаћом машином; Публиковано у: Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 257–266, на стр. 27. Миодраг Јовановић наводи: Наставак Аутобиографије на 10 страна писаних машином, САНУ, 25. децембар 1946, бр. 339, Архив САНУ, Досије Уроша Предића, о биографији и списку радова и на стр. 67, 68; Снежана Мишић, *наведено дело*, 15.

⁷⁹ Архив САНУ, Досије Уроша Предића; публикован у: Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 8, 269–309; Своју биографију и преглед уметничке делатности (1876–1949) за Матицу српску Предић је израдио 1949. године – Снежана Мишић, *наведено дело*, 25.

⁸⁰ Звонимир Кулунџић, *наведено дело*, 556.

⁸¹ Урош Предић, *наведено дело*.

Српској Академији Наука.

Министарство просвете цицатило је Академији акти са 25 питања, на која академици имају да даду свој одговор.

Мој одговор инаси:

- 1/ Презиме и име — Прегит Урош
- 2/ Занимање — сликар
- 3/ Рођен 7 децембра
- 4/ Адреса — Београд
- 5/ Народности — Срп
- 6/ Отац — Петар П
- 7/ Мајка — Марија Илић
- 8/ Школовање, а) Српска
б) Келнска
в) Дрезденска
г) Келнска
д) Швајцарска
и то у
Београду
- 9/ Касније студирао
- 10/ Зна језике — француски, мађарски
- 11/ Настављен сам у одељењу за историју
- 12/ Покротио Пашу Јовановића и Месе
- 13/ Тлачак Академије
- 14/ Сликање ми
- 15/ Три брата — важи, и три сестре; Поштомачки уредник за Српску академију
- 16 до 25/ Сва питања

- 17/ Моје прво „дело“ — управо први рад налази се у Српској Народној Музеји: „Аморетини омиљене сестре.“
18. Хронолошки списак мојих радова могу навести само сумарно. Као асистент израдио сам 13 слика из Грчко-римске митологије и историје на „Фризу“ у зборници Горњег дома Српског Парламента, 1883 го 1885. Вратио се у свој завичај израдио сам већи број Жанр-слика, од којих се налазе у С.Н. Музеју „Весела Брџа“, „Босански Бегунци“ и „Сироче на мајиним грудима“. Од осталих мојих радова, 1400 на броју, многи се налазе у Краљевина, у Старом Беогу, Перлезу, Ср. Карловцима, у Манастиру Тростену, Панчеву, Орловцу, Мошорину, Либертинци (Ансерика), Шебе, Меленце и др. Многобројне славоке слике, портрети, студије, сејзане.
- 25/ Нисам пратио ништа знам, шта је о мени све писано. Аутобиографије свих академика са потпуним подацима о њиховом раду налазе се у Академијском „Годишњаку“.

Београд, 26 дец. 1925

Урош Прегит.

Академијине ведуте (1917/1918) или Академијиног Новаковићевог портрета (1914/1920).

У Аутобиографији намењеној СКА Предић је критиковао савремену појаву бројних ликовних праваца, сматрајући да многи уметници форсирају оригинални израз на рачун квалитета, али није спорио да уз сва та трагања на пољу ликовног израза уметност свакако напредује.⁸² Скроман, вредан али и свестан своје позиције на ликовној

сцени у Србији и Југославији, строго оцењујући свој допринос националној уметности, Предић је заправо давао особену оцену реалног стања, стилских токова и моде у нашој ликовној уметности која је нарочито после Великог рата све више подржавала модерне ликовне покрете у које се искусни „академичар“ Предић није уклапао, забележивши тако у тексту намењеном СКА и своје ставове ликовног критичара.

⁸² Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 55.

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ЗБИРКЕ УМЕТНИЧКИХ РАДОВА
КЊИГА I

ВАЈАРСКИ РАДОВИ

АКАДЕМИКА

БОРЂА ЈОВАНОВИЋА

БЕОГРАД

Предићево чланство и активности у Академији

Поставши 30. јануара 1884. дописни члан Српског ученог друштва, Предић је проглашен за почасног члана Српске краљевске академије 15. новембра 1892, па за дописника Академије уметности СКА 26. јануара 1909, а прави члан СКА постаје 3. фебруара 1910. године.⁸³

У складу с њему својственим скромношћу и ненаметљивом духовитошћу, о пријему у Академију бележио је: „Такова одликовања подстичу на рад само оне који су сујетни и који теже за спољашњим знацима своје вредности; мени је то само спутавање моје личне слободе, пошто са чланством Академије иду и неке тегобне обавезе, без којих бих ја врло радо остао као и до сад.“ Иако ту „скорашњу бесмртност“ није желео, трудио се да се о своје обавезе везане за Академију не оглуши, фино иронизирајући објаснио је: јер би га могли „деградовати и бацити опет натраг у фукару која је до тада био“.⁸⁴

Предићево непосредније ангажовање у Академији везано је за његово коначно пресељење у Београд 1909. године и могућност редовног присуствовања седницама и скуповима.

Предић је, на пример 1911. године, као члан СКА, са управником Више женске школе др Светоликом Стевановићем и архитектом Бранком Таназевићем замољен да Главном просветном савету поднесе своје мишљење о томе да ли Уметничко-занатска школа треба да остане приватна установа, која ужива помоћ Министарства просвете, или би требало да она постане државна школа.⁸⁵

После паузе током балканских ратова и Великог рата Предић је организовао изложбу својих сликарских радова на Свечаном скупу СКА 7. марта 1920.⁸⁶ и тада „Председавајући оглашава да је г. Урош Предић, академик данашњом изложбом својих радова испунио погодбе чл. 14 закона о

⁸³ Урош Предић у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 263, 264; Урош Предић, на: <https://www.sanu.ac.rs/clan/predic-uros/> приступљено 5. новембра 2023; Оливера Скоко, *наведено дело*, 4, 5; Група аутора, уредник Миро Вуксановић, *наведено дело*, 604.

⁸⁴ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 25.

⁸⁵ *Просветни гласник*, 1. март 1911, 232.

⁸⁶ Група аутора, уредник Миро Вуксановић, *наведено дело*, 563–565, 575–577.

Академији, и на основу члана 14 и 26 проглашава да ступа у сва права и дужности правих Академика⁸⁷. Пре њега такве изложбе, које су замениле приступне беседе – односно говоре/предавања на свечаном скупу, организовали су Паја Јовановић 6. октобра 1893. и Стева Тодоровић 28. фебруара 1904. године.⁸⁸

Предић је учествовао и у раду тела СКА. На пример, био је, уз Стеву Тодоровића који је председавао, Љубомира Стојановића који је водио записник, Александра Белића, Ђоку Јовановића, Драгутина Ђорђевића и председника СКА Јована Жујовића учесник заједничког скупа Академије философских наука и Академије уметности 13. септембра 1920. године, када се расправљало о позиву белгијске Академије да се СКА придружи формирању међународне Академије уметности која би обухватала уметнике-академике из различитих академија у свету.⁸⁹

Био је на функцији секретара Академије уметности СКА од 7. марта 1921. до 7. марта 1922. године и поново од 7. марта 1931. до 6. марта 1932. године.⁹⁰ председавао је на скуповима Академије уметности 18. и 25. маја, 28. новембра, 12. децембра 1921, 25. јануара 1922. године на којима су разматрани нови приступи надзору Академије над

Народним музејем и Народном библиотеком у тежким послератним околностима и побољшању услова њиховог рада, те улагање у проучавање и чишћење средњовековног сликарства у старим црквама, али и одржавање изложби ликовних уметника-академика и других аутора у организацији СКА, као и сарадња уметничких одељења СКА и Југословенске академије. Предић је 2. јануара 1922. председавао и заједничком скупу Академије уметности и Академије философских наука.⁹¹

Почетком 1921. и током 1922. године присуствује скуповима СКА на којима се разматрао предлог закона о чувању старина Андре Стевановића и Милоја Васића,⁹² када се одлучивало и о иницијативи М. Васића за формирање Академијине „комисије (или одбора) за чување, одржавање и проучавање историских и уметничких споменика“.⁹³

Уз Андру Стевановића, Љубомира Стојановића, Ђоку Јовановића, Богдана Поповића, Јосифа Маринковића, Драгутина Ђорђевића и Марка Цара средином треће деценије 20. века Предић је учествовао на седницама Академије уметности СКА,⁹⁴ у чијем саставу су били и ликовни уметници – Паја Јовановић, Марко Мурат, Драгутин Ђорђевић, Љубомир Ивановић, Емануел Видовић, Роберт Франгеш Михановић, Иван Рендић.⁹⁵

⁸⁷ Група аутора, уредник Миро Вуксановић, *наведено дело*, 605 – према: *Годишњак Српске краљевске академије*, XXVIII за 1914–1919, Београд 1921, 203–204.

⁸⁸ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 257; Група аутора, уредник Миро Вуксановић, *наведено дело*, 17, 604; *Урош Предић*, на: <https://www.sanu.ac.rs/clan/predic-uros/> приступљено 5. новембра 2023.

⁸⁹ *Годишњак СКА 1920*, XXIX, Београд 1921, 49–51.

⁹⁰ *Урош Предић у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, наведено дело*, 264, 382.

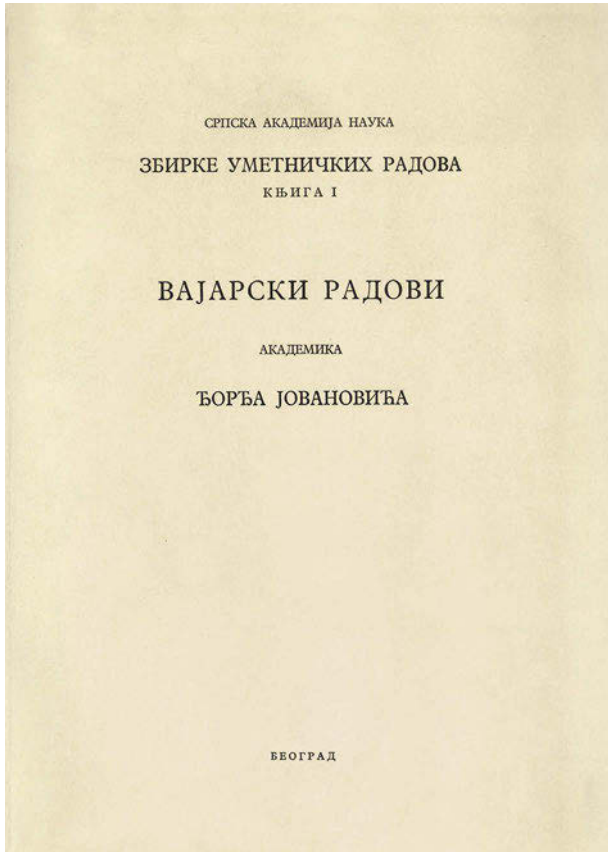
⁹¹ *Годишњак СКА 1921*, XXX, Београд 1922, 67–95.

⁹² *Годишњак СКА 1921*, XXX, Београд 1922, 61–64, 95, 107; *Годишњак СКА 1922*, XXXI, Београд 1923, 30–31.

⁹³ *Годишњак СКА 1921*, XXX, Београд 1922, 56–61.

⁹⁴ *Годишњак СКА 1926*, XXXV, Београд 1927, 55.

⁹⁵ *Годишњак СКА 1929*, XXXVIII, Београд 1929, 12, 13.

Вајарски радови академика Ђорђа Јовановића
(Збирке уметничких радова, књига 1,
Српска академија наука), Београд 1933
Библиотека Галерије САНУ

портрета Академијиних добротвора за штампање на Академијиним издањима, чије је оцењивање поверено Урошу Предићу.⁹⁷

Следеће године Предић је био у комисији Академије за избор радова свог пријатеља Ђоке Јовановића за албум његових радова који 1933. излази као прва у серији Академијиних публикација *Збирке уметничких радова*. Предић је био и аутор коментара.⁹⁸

Академија уметности на свом скупу 10. априла 1933. одлучује да СКА буде покровитељ изложбе Ђорђа Јовановића у Павиљону „Цвијета Зузорић“; 20. априла 1933. изложбу је отворио академик Бранислав Нушић.⁹⁹

Ускоро, на скупу Академије уметности 9. јуна 1933. Урош Предић и Ђорђе Јовановић предложили су да СКА за своју новоосновану галерију откупи по једно дело Малише Глишића и Косте Михаиловића, што није прихваћено.¹⁰⁰

На скупу Академије уметности 10. новембра 1933. Предић је, са Љубом Ивановићем, одређен да се побрине за избор илустрација за публикацију у серији *Збирке старих српских уметничких споменика дописног члана Пере Поповића*.¹⁰¹

И почетком 4. деценије Предић је активан у СКА.⁹⁶ У раду 14. скупа Председништва СКА 1932. године, у коме је, уз председника Богдана Гавриловића и секретара Александра Белића, и академике Николу Вулића, Јована Радонића и Владимира К. Петковића, учествовао и Предић, одлучивало се о скицама Пере Поповића израђеним за клишее

⁹⁶ *Годишњак СКА 1931*, XL, Београд 1932, 58.

⁹⁷ *Годишњак СКА 1931*, XL, Београд 1932, 99, 100.

⁹⁸ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 45, 54.

⁹⁹ *Годишњак СКА 1933*, XLII, Београд 1934, 77.

¹⁰⁰ *Годишњак СКА 1933*, XLII, Београд 1934, 78, 79, 80.

¹⁰¹ *Годишњак СКА 1933*, XLII, Београд 1934, 80, 81.

У то време, 1934, редовни чланови Академије уметности СКА били су Богдан Поповић, Бранислав Нушић, Јован Дучић, Милан Ракић, као и ликовни уметници, уз Предића – Паја Јовановић, Ђорђе Јовановић, Иван Мештровић. Дописни чланови овог „одељења“ тада су књижевници Марко Цар, Вељко Петровић, Иво Андрић, Драгиша Васић, као и ликовни уметници Марко Мурат, Љубомир Ивановић, Емануел Видовић, Петар Ј. Поповић, Роберт Франгеш Михановић. Почасни чланови ове Академије били су Артур Еванс, Емил Тице, Јован Вацлик, Јован З. Весели, Маркиз Бат.¹⁰²

Урош Предић је, с Богданом Гавриловићем и Александром Белићем, које у то време портретише, био члан Одбора Академијине Задужбине Каменка и Павла – Браће Јовановића.¹⁰³

На прослави 75. рођендана дописног члана Марка Цара у Новом Саду 15. децембра 1934. Академију је представљао Урош Предић.¹⁰⁴

У пролеће 1935. Председништву СКА поднет је позитиван извештај Уроша Предића – препорука за откуп рада Аксентија Мародића, *Сава Текелија* који је Академији понудила Даринка, удовица Стевана Поповића. Овај задатак је Предићу поверила Академија уметности на свом скупу 10. априла 1935.¹⁰⁵

С вајаром Ђоком Јовановићем Предић је делегиран да обиђе атеље младих уметника, вајара

Душана Јовановића Ђукина и сликара Михаила Петрова, који су плаћали најам просторија Академији, како би одредили да ли да СКА откупи неки од њихових радова. На скупу 14. фебруара 1936. Председништво је, на основу Предићеве и Јовановићеве процене, одлучило да ће, када дела Ђукина и Петрова буду довршена, одлучивати о откупу, а да млади уметници закуп атеље морају и даље плаћати.¹⁰⁶⁷

Предић је, с Ђоком Јовановићем, Љубом Ивановићем, Пером Поповићем и Браниславом Нушићем, 20. априла 1936. одређен за комисију СКА за избор нацрта за знак који би носили прави чланови СКА.¹⁰⁷

Заједно с Владимиром Р. Петковићем, Јованом Радонићем, Пером Ј. Поповићем, Ђоком Јовановићем, Богданом Поповићем, од новембра 1937. године, Урош Предић је члан Академијиног Одбора који одлучује да ли ће СКА издати збирку снимака средњовековних круна сакупљену на Светој Гори, аутора Пере Ј. Поповића и Сергеја Н. Смирнова.¹⁰⁸

За оцену дела поднетих за награде из задужбина СКА у 1938. години, на скупу Председништва 8. децембра 1938, за вредновање рукописа под шифром „Б. Т.“ „О сликару Ђорђу Крстићу“ који би се финансирао из задужбине Љубице и Гвоздена Клајића, одређен је Урош Предић.¹⁰⁹

¹⁰² *Годишњак СКА 1934*, XLIII, Београд 1935, 7, 13, 14.

¹⁰³ *Годишњак СКА 1934*, XLIII, Београд 1935, 16.

¹⁰⁴ Потврдило Председништво СКА на свом 10. скупу 31. децембра 1934. *Годишњак СКА 1934*, XLIII, Београд 1935, 105, 109, 155, 156.

¹⁰⁵ *Годишњак СКА 1935*, XLIV, Београд 1936, 65, 84, 85.

¹⁰⁶ *Годишњак СКА 1935*, XLIV, Београд 1936, 63, 65, 66, 96, 116, 121.

¹⁰⁷ *Годишњак СКА 1936*, XLVI, Београд 1937, 78, 82.

¹⁰⁸ *Годишњак СКА 1937*, XLVII, Београд 1938, 56.

¹⁰⁹ *Годишњак СКА 1938*, XLVIII, Београд 1939, 113, 116.

Предић је с архитектром Пером Ј. Поповићем поднео 1939. извештај СКА и повољно оценио бисте Самуила и Голуба Јанића које је за њихову задужбину, зграду Балкана, извео Ђока Јовановић, па на основу тога Председништво одлучује да аутору исплати утврђени хонорар.¹¹⁰

После прекида у раду током Другог светског рата Предић је, уз Вељка Петровића, секретара Академије уметности који је председавао, председника САН Александра Белића, секретара Академије В. В. Мишковића, Иву Андрића и Петра Коњовића, 18. октобра 1947. поново учествовао у раду скупа Академије уметности САН. На следећем скупу 10. марта 1948. придружили су им се и Паја Јовановић, Ђока Јовановић, Тома Росандић и дописни члан Марко Цар.¹¹¹

У години када је сликар напунио деведесет година, 2. децембра 1947. на скупу Председништва САН прочитано је писмо Предићу којим му је Академија честитала рођендан, а затим је прочитано и писмо којим је уметник захвалио Председништву.¹¹² У фебруару 1948. на скупу Председништва обзнањен је Предићев поклон Академији – портрет Марка Мурата који је он насликао; 22. марта 1948. године уследило је Предићево проглашење

за редовног члана Одељења ликовне и музичке уметности САН.¹¹³

Предић у својим бележницама помиње да је 11. новембра 1948. у САН присуствовао свечаности проглашења Јосипа Броза Тита за члана Академије, седео је између Светозара Радојчића и Јована Радонића.¹¹⁴

Исте, 1948. године, Предић одлучује да Ликовној академији у Београду (данас Факултету ликовних уметности) поклони избор својих цртежа који би послужили унапређењу наставе цртања.¹¹⁵ Атмосферу у којој Предић доноси такву одлуку, дефинише и чињеница да тада члан Одељења ликовне и музичке уметности САН постаје и ректор Академије уметности вајар Тома Росандић (дописни 1946, редовни 1948),¹¹⁶ а Предић истиче да су у поступку поклањања његових радова посредовали професори Уметничке академије Коста Хакман и Иван Табаковић, као и ректор Сретен Стојановић (последња двојица сукцесивно постају академици).¹¹⁷ Четири слике и стручне публикације из своје библиотеке Предић је тестаментом такође наменио Академији ликовних уметности.¹¹⁸ Овај пример, као паралела Предићевим поклонима СКА/САН, објашњава како је реномирани и поштовани

¹¹⁰ *Годишњак СКА 1939*, XLIX, Београд 1940, 79, 81.

¹¹¹ *Годишњак САН 1947*, LIV, Београд 1947, 97, 99.

¹¹² *Годишњак САН 1947*, LIV, Београд 1947, 221, 227.

¹¹³ Урош Предић у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 263, 264; Урош Предић, на: <https://www.sanu.ac.rs/clan/predic-uros/> приступљено 5. новембра 2023; Оливера Скоко, *наведено дело*, 4, 5; Група аутора, уредник Миро Вуксановић, *наведено дело*, 604.

¹¹⁴ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 32.

¹¹⁵ Александра Кучековић, *Урош Предић – цртежи и скици из збирке Факултета ликовних уметности у Београду*, Београд 2014, [3]

¹¹⁶ Тома Росандић, на: <https://www.sanu.ac.rs/clan/rosandic-toma/> приступљено 3. јануара 2024.

¹¹⁷ Александра Кучековић, *наведено дело*, [5]

¹¹⁸ Тестамент Уроша Предића, Први срески суд за град Београд, 16. март 1955. О-бр. 38/55. – Александра Кучековић, *наведено дело*, [5]

уметник-академик приступао избору својих радова које је намењивао различитим институцијама, узимајући у обзир њихове потребе, помно размишљајући о намени поклона, „корисницима“, амбијенту итд.

У јуну 1949. уметник је, заменивши онај из 1933. године, на шест страна саставио нови тестамент,¹¹⁹ у коме, по жељи својих земљака Орловаћана, дефинише да жели да буде сахрањен у Орловату и распоређује своја уметничка дела бројним поједнцима, црквама, али и следећим институцијама у Југославији: Матици српској, Српској академији наука, Академији ликовних уметности, Министарству просвете, Војној академији, Богословији, Музеју у Сарајеву, Музеју у Скопљу, Музеју на Цетињу, Позоришном музеју у Београду, Музеју у Дубровнику, Музеју у Вршцу и Музеју града Београда. Предић је, одмах после онога што оставља Матици српској, а пре онога што намењује Академији ликовних уметности у Београду, на 6. страни овог руком писаног документа навео да оставља: „Српској академији наука: Рано јутро са мога балкона, – на источном небу види се близу хоризонта бледи срп месеца и близу њега звезде Јупитер и Сатурн, 4. августа 1917. даље слику Ксеније Атанасијевић и вајарке Вуке Велимировић,¹²⁰ допунивши тако низ поклона портрета председника које је сукцесивно даровао Академији.

Предић је пажљиво бирао које ће своје радове за живота поклањати или као заоставштину оста-

вити различитим институцијама. Тако највише његових личних предмета, детаље његовог личног окружења у атељеу данас чува Народни музеј у Зрењанину, у сликаревом родном Банату. Његове студије и цртеже, који настају током студија у Бечу, данас могу користити студенти Факултета ликовних уметности у Београду у чијој збирци је и лик младе ученице сликарства Вуке Бешевић. Уметничка збирка САНУ чува репрезентативне портрете својих чланова, али и истакнутих интелектуалаца и уметника из четкице академика Предића и једну скромну, али и уметнику драгу ведуту српске/југословенске престонице.

Само нешто раније, 24. марта 1949. године, Предић пише последњу молбу којом обавештава Академију да жели да буде скромно сахрањен у Орловату, у родитељској гробници.¹²¹

Неким скуповима Одељења ликовне и музичке уметности још у пролеће 1950. године, када је Тома Росандић изнео предлог формирања Академијине Галерије ликовне уметности, односно галерије портрета личности везаних за историјат Академије, присуствовао је и стари сликар – Урош Предић. Чланови Одељења уметности тада су обавестили Председништво Академије о потреби да управо они буду консултовани приликом уређења и опремања уметничким предметима и намештајем реконструисане зграде САН у Кнез Михаиловој улици, што је Председништво и подржало.¹²² Ипак, 1952. Одељење ликовне и музичке уметно-

¹¹⁹ Постао извршан одлуком Првог среског суда за град Београд марта 1955. – зрењанински Предићев легат, Народни музеј Зрењанин, НМЗР ЛУП 224 – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 28, 29; Оливера Скоко, *наведено дело*, 60.

¹²⁰ Тестамент Уроша Предића, писан руком 25. јуна 1949. године, власништво је Народног музеја у Зрењанину, Легат Уроша Предића 11; аутор захваљује Оливери Скоко на увиду у овај документ.

¹²¹ АРХИВ САНУ, Историјска збирка, 14283, Последња жеља академика Уроша Предића, заведена под бр. 1402 4. априла 1949.

¹²² *Годшњак САН*, 57, Београд 1950, 475–479.

сти дало је примедбу Председништву да приликом уређења зграде Академије, па тако и приликом избора слика за САН, они ипак нису били консултовани и да је неопходно извршити ревизију уметничких дела у Академији.¹²³

Одмах после Другог светског рата, уз Уроша Предића, чланови Одељења ликовне и музичке уметности били су Паја Јовановић, Ђорђе Јовановић, Иван Мештровић, Емануел Видовић, Тома Росандић, Петар Коњовић, Стеван Христић, али и Вељко Петровић, Иво Андрић, Исидора Секулић, Иван Ђаја...¹²⁴

Крајем октобра 1950. Урош Предић присуствује седници свога одељења у Академији на којој се одлучивало о кандидовању нове генерације ликовних уметника за чланство у Академији – Ђорђа Андрејевића Куна, Сретена Стојановића, Мила Милуновића, Петра Лубарде.¹²⁵

Ускоро Одељење ликовне и музичке уметности САН расправља о потреби подизања споменика свом члану – Урошу Предићу.¹²⁶

Дан после смрти великог сликара, 12. фебруара 1953. између 12 и 15 часова његово тело било је изложено у холу САН. Крај одра су говорили Васа Поморишац у име УЛУС-а, Војислав Ј. Ђурић у име Савета за просвету и културу Републике Србије и у име САН Вељко Петровић. Ковчег су из Академи-

је изнели Босиљка Беложански, Стеван Боднаров, Марко Брежанин, Михаило Петров и Сава Николић. Академија је у Орловат на сахрану Предићу 13. фебруара 1953. упутила делегацију у којој су били академици Милутин Миланковић, који се, као потпредседник САН, и опростио од уметника у име Академије, а у име Одељења ликовне и музичке уметности испратили су га Мило Милуновић, Ђорђе Андрејевић Кун и Сретен Стојановић.¹²⁷

Одељење ликовне и музичке уметности САН, у вези са смрћу своја два члана Уроша Предића и Ђорђа Јовановића на седници у марту 1953. одлучује да се обојици одржи комеморација као свечани скуп Академије отворен за јавност на коме ће говор одржати одабрани члан САН, као и да то убудуће постане пракса.¹²⁸ У јулу следеће 1954. године, Председништво Академије одлучује да са 10.000 динара подржи подизање Предићеве гробнице у Орловату.¹²⁹ После уметникове смрти, у јулу 1954. године, Академији је за откуп понуђен Предићев портрет Пере Поповића, али је одлучено да се он понуди Народном музеју или Музеју града Београда, јер Академија и даље нема своју „галерију за смештај слика“.¹³⁰

Средином седме деценије Одељење ликовне и музичке уметности планира да изда монографију о Урошу Предићу.¹³¹

¹²³ *Годишњак САН за 1952*, 59, Београд 1956, 160.

¹²⁴ *Годишњак САН*, 56, Београд 1949, 10–11; *Годишњак САН*, 57, Београд 1950, 475, 476.

¹²⁵ *Годишњак САН*, 57, Београд 1950, 479, 480.

¹²⁶ *Годишњак САН за 1952*, 59, Београд 1956, 113.

¹²⁷ Аноним, „Умро је Урош Предић наш велики сликар“, *Борба*, 12. фебруар 1953, 1; Аноним, „Саопштење Удружења ликовних уметника Србије“, *Борба*, 12. фебруар 1953, 1; *Миограј Јовановић, наведено дело*, 35; Оливера Скоко, *наведено дело*, 60, 61.

¹²⁸ *Годишњак САН за 1953*, 60, Београд 1956, 309.

¹²⁹ *Годишњак САН за 1954*, 61, Београд 1957, 74.

¹³⁰ *Годишњак САН за 1954*, 61, Београд 1957, 83.

¹³¹ *Годишњак САН за 1964*, 71, Београд 1968, 144; *Годишњак САН за 1965*, 72, Београд 1970, 196.

Предићеви радови у фондovima САНУ

Павле Васић дефинише Уроша Предића као хроничара своје епохе, док Милан Кашанин истиче да у нашој уметности нема физички вернијих портрета од Предићевих.¹³² Као хроничара српског грађанског друштва види га Дејан Медаковић.¹³³

И сам Предић је, скроман и строг према свом опусу, о својим портретима закључио да су „увек слични оригиналу, без других специјалних сликарских одлика“,¹³⁴ остављајући посматрачу да сам процени је ли *Предић сликар* био ближи истини од *Предића сѝроїої ликовної (само)криїичара*. Ипак, критику коју је Предић упутио свом осећају за боју или композицију не треба схватати једнозначно. Она је заправо била и одбрана уметника који је изношењем свога става бранио своје позиције и објашњавао да оно што му се замера у сликарству заправо није било нешто чему је он тежио. Указавши да је свестан какве се примедбе могу

дати његовим сликама, истакао је да се у свом уметничком раду у ствари бавио другим изазовима и решавао друге проблеме.

Портрет Бране Петронијевића, 1911

Најраније датован Предићев рад у Уметничкој збирци САНУ је управо портрет, и то „Проф. Др Бранислава Петронијевића“ из 1911. године, за који уметник, у свом попису *Моји радови* за 1911. годину у *Списку сѝудија (їава) и портретїа*, наводи да се, када је попис рађен за Академију у првој половини пете деценије, налазио код њега у Београду.¹³⁵

Човек средњих година, окренут благо улево, мирног погледа плавих очију уперених право, опуштено се налактио десном руком на угао стола чијом површином доминирају црвене, плавичасте

¹³² Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 117, 135, 136.

¹³³ Дејан Медаковић, *Урош Предић*, 17.

¹³⁴ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 137, 140, 141.

¹³⁵ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 298.

Портрет Бране Петронијевића, 1911 (Уметничка збирка САНУ)

и зеленкасте корице брошираних публикација. У односу на смеђи монотони фон портрета и тамно-модре тонове свечаног одела портретисаног, доњи леви угао слике са столом чини једини живљи хроматски акценат. Уз осветљен лик и видљив део десне шаке, светлије акценте дају бела уштиркана крагна и манжетна беле кошуље.

Предић је филозофа, математичара, палеонтолога Бранислава Петронијевића (1875–1954) портретисао у време када је он већ дуже од деценије био професор Београдског универзитета, а када је поднео оставку на звање дописног члана у Српској краљевској академији, чији је члан био 1906–1910, а пре његовог пријема за право члана 1920. године.¹³⁶

Десетак година касније, Предић је, уз Јована Жујовића, Љубомира Стојановића, Александра Белића, Слободана Јовановића, Станоја Станојевића, Јована Радонића, Стеву Тодоровића, Андру Стевановића, Ђорђа Јовановића и Петра Павловића, у „пуној дворници гостију“ Друге мушке гимназије у Београду 2. јануара 1921. присуствовао свечаном скупу СКА на коме је Петронијевић одржао приступну беседу *Закон корелације и некорелативно развиће*, а председник СКА Јован Жујовић га је тада прогласио за „новог академика“.¹³⁷

У допуни својој Аутобиографији за САН, после Другог светског рата, Предић, побројавши које све

портрете председника поклања Академији, наводи и свој дар два портрета професора – Мике Аласа и Б. Петронијевића, не истичући њихово чланство у Академији.¹³⁸

Илустрације за народне ђесме, 1914

Највише илустрација за књиге Предић је радио десетак година пре и после Великог рата.¹³⁹

Током целе каријере бавио се и илустрацијом за часописе, на пример, за *Невен* Јована Јовановића Змаја.¹⁴⁰ Креирао је корице појединих издања, израђивао бројне дипломе и повеље.¹⁴¹

У Академијиним фондовима Предића као илустратора, али и сликара националних, односно историјских тема, заинтересованог за етнологију, просветитељски окренутог морализаторском жанру, упознајемо само посредно, на основу цртежа намењених публикацији у издању Академије који се чувају у Архиву САНУ, односно кроз илустровану књигу народних песама у издању СКА, која се данас чува у Библиотеци САНУ.

У време када настају скулптуре *Косовској цикуса* и *Видовданској храма* Ивана Мештровића, којима је уметник, прославивши српски национални косовски еп, стекао светску славу, излажући с другим југословенским уметницима у Павиљону

¹³⁶ Бранислав Петронијевић у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 250; Бранислав Петронијевић, на: <https://archive.ph/20121221111408/http://www.sanu.ac.rs/Clanstvo/IstClan.aspx?arg=432> приступљено 31. октобра 2023.

¹³⁷ *Годишњак СКА 1920*, XXIX, Београд 1921, 102–111; У *Годишњаку СКА 1922*, XXXI, Београд 1923, 184–187 – публикована је Петронијевићева библиографија.

¹³⁸ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 257; Група аутора, уредник Миро Вуксановић, *наведено дело*, 17, 604.

¹³⁹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 124–127.

¹⁴⁰ Снежана Мишић, *наведено дело*, 36.

¹⁴¹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 125, 126.

Краљевине Србије на Међународној изложби у Риму 1911. године,¹⁴² и СКА покреће иницијативу везану за народну поезију.

Документација о припремама за публикавање Академијине збирке народних песама у периоду од око 1910. до 1920. године у Архиву САНУ повезана је с Фондом Димитрија Стаменковића.¹⁴³ На заједничком скупу Академије философских наука и Академије уметности Српске краљевске академије, коме, уз Владана Ђорђевића, Љубомира Стојановића, Александра Белића, Михаила Валтровића, Стеву Тодоровића, Пају Јовановића и друге, присуствује и Урош Предић, у априлу 1910. одлучено је да се Паји Јовановићу повери израда илустрација за књигу српских народних песама финансирану из *Фонда Димитрија Стаменковића*, која би обухватила све песме од преткосовског циклуса до песама посвећених устанцима, под „старатељством“ Љубомира Стојановића. Академија планира да од

Паје Јовановића откупи његове цртеже, док би слике уљем остале власништво сликара, али би Академија касније имала право да их штампа по потреби.¹⁴⁴

О Ускрсу 1910. Паја Јовановић се прихватио да за Академију илуструје велики број народних песама за њено издање народних песама чак у неколико томова.¹⁴⁵ Али на састанку Одбора за израду плана снимања и издавања споменика старе српске архитектуре и живописа у Београду 11. марта 1913. под тачком шест „Секретар извештава да ће се о Ускрсу навршити три године како је академик г. Паја Јовановић узео на себе да илуструје књигу српских народних песама, па до сада тај посао још није свршио. Одлучено је писати г. Јовановићу да извести Академију које песме жели он узети да изради од сада па за годину дана, како би се за остале још у априлу месецу могао расписати конкурс за илустровање.“¹⁴⁶

¹⁴² Ненад Макуљевић, *наведено дело*, 330–331 – према: Д. Митриновић, „Срби и Хрвати на Међународној уметничкој изложби у Риму“, *Српски књижевни гласник*, 26, 717; Вера Б. Грујић, „Видовдански храм Ивана Мештровића“, *Найредак*, том I, број 1, 17–40, на: https://www.academia.edu/103553220/The_Vidovdan_Temple_of_Ivan_Me%C5%A1trovi%C4%87 приступљено 4. фебруара 2024.

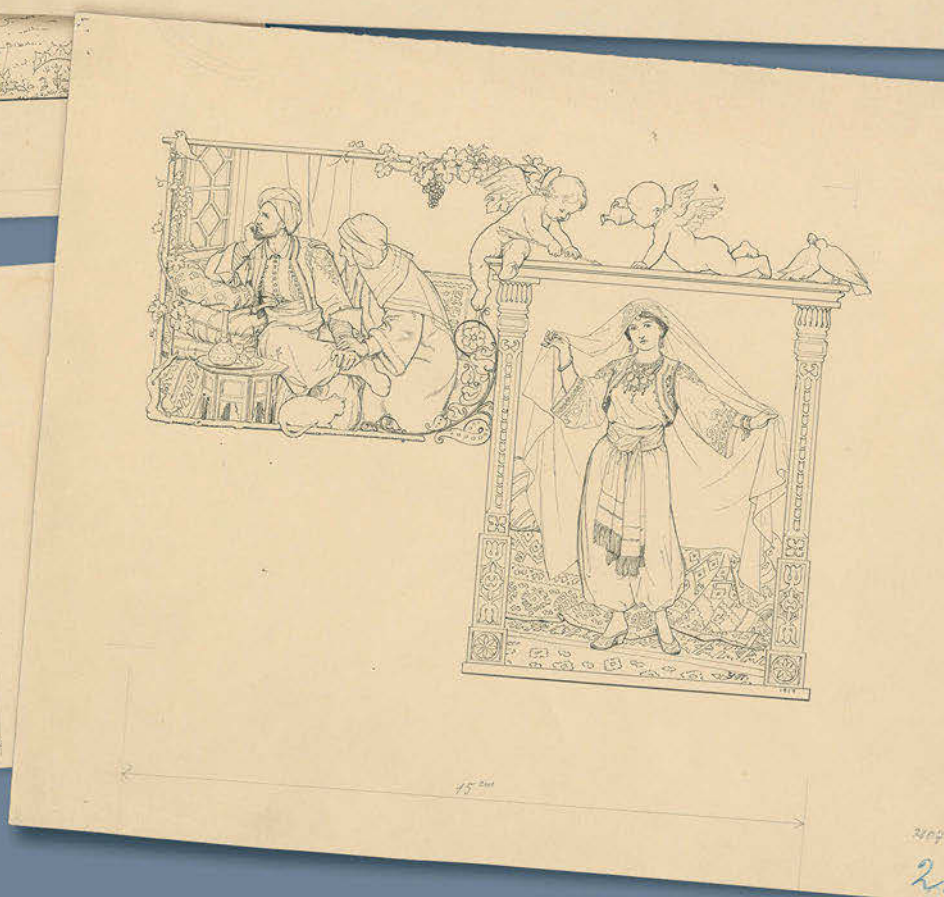
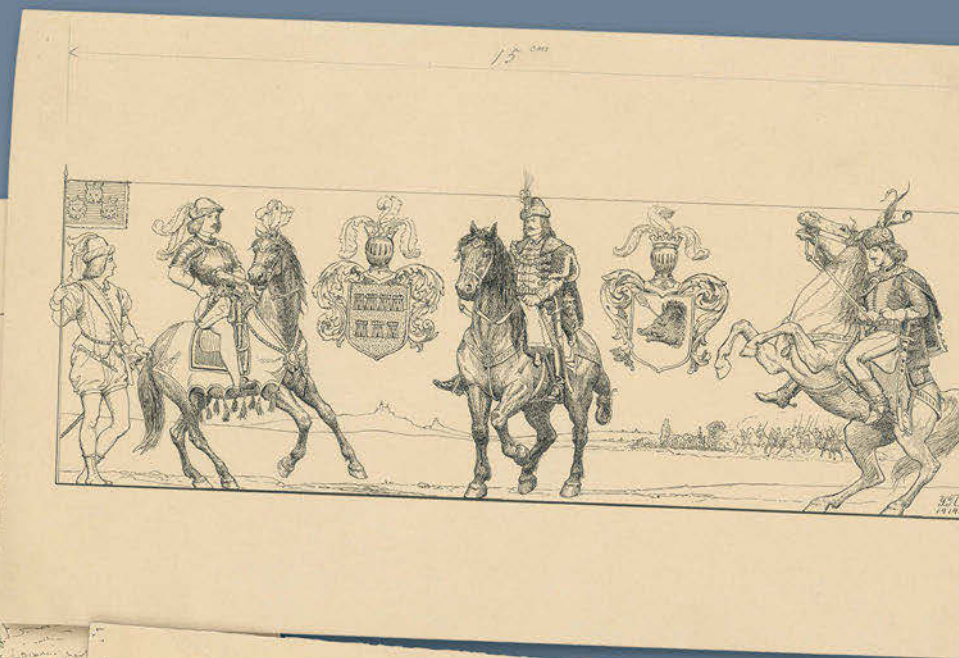
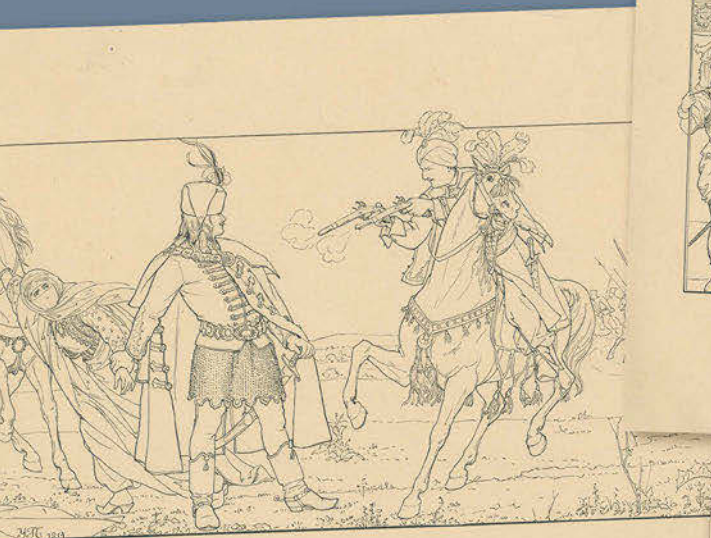
¹⁴³ Архив САНУ, Историјска збирка бр. 8706, илустрације за књигу *Српске народне јуначке песме (са сликама)*, Београд 1922, књига 9 издања *Задужбине Димитрија Стаменковића* (Београд, 1845–1899), сина кожарског трговца, који је после несвршених студија права, од старијег брата преузео и с млађим братом наставио да води очеву радњу до 1888. Затим је учествовао у поновном подизању Народне банке 1893–1894. Био је у управи Српског бродарског друштва 1891, учествовао у раду Друштва за клање и прераду стоке 1895, од оснивања 1890. до своје смрти био је председник Српског трговачког удружења, један је од иницијатора оснивања Београдске берзе 1895. и њен доживотни председник. До смрти је радио на оснивању Трговачког фонда. Био је народни посланик за град Београд, члан и дуго година, до 1898, потпредседник Либералне странке. Бавио се економијом и финансијама, објавио је и низ чланака из ове области. Имао је двоје деце, која су умрла, а од жене се раставио. „Књижевну задужбину Димитрија Стаменковића трговца из Београда“, основану завештањем покојника од 19. октобра 1898, оставио је на управљање СКА под називом *Фонд Димитрија Стаменковића, бившег шртовца београдског* с назнаком да се камате користе за публикавања књига. Требало је да се из тих средстава финансирају награде одабраном аутору, као и два човека која ће се бринути о публикавању и дистрибуцији штампане књиге. Предвиђено је да се књиге из овог фонда „о српству и српској мисли, о отачаствољубљу, о вери, о моралу и истини, о раду и прилежању и о чувању здравља“ издају једном годишње, тако да сва преостала средства иду за штампање, корицење у тврдом повезу и дистрибуцију књиге. Двочлани Одбор је бирао текст и бавио се публикавањем књиге, финансирао се из Фонда, а на две године га је бирала Академија вршећи тако надзор над радом *Задужбине*. Тираж се бесплатно делио народу – школама, библиотекама, установама и појединцима – *Годишњак СКА 1903*, XVII, Београд 1904, 306; *Годишњак СКА 1906*, XIX, Београд 1905, 309–320; *Задужбине и фондови, Педесетогодишњица СКА 1886–1936*, 2, Посебна издања, 117, Споменице, 8, Београд 1937, 309–317.

¹⁴⁴ *Годишњак СКА 1910*, XXIV, Београд 1911, 68–70.

¹⁴⁵ *Годишњак СКА за 1913*, 27, Београд 1914, 85

¹⁴⁶ *Годишњак СКА за 1913*, 27, Београд 1914, 84, 85

Предићеве илустрације за
Српске народне јуначке њесме (са сликама)
Архив САНУ

На скупу СКА 30. априла 1913. године прочитан је телеграм П. Јовановића из Беча, којим сликар јавља да је завршио илустровање десет песама и израдио двадесет седам слика и да ће илустровати и „песме означене у списку до песме ‘Женидба Максима Црнојевића’“ – свега двадесет две песме. Ова информација је „примљена к знању“ и одлучено је да се секретар Академије постара да се илустровања осталих песама прихвате други српски, хрватски и словеначки уметници.¹⁴⁷

Током 1913. на скуповима у Академији, у присуству председника СКА Стојана Новаковића, кога ће ускоро Предић портретисати за Академију, а на којима су учествовали чланови Академије уметности – Стева Тодоровић, Андра Стевановић, Јосиф Маринковић, Љуба Стојановић, Јован Скерлић, Јован Туроман и Урош Предић,¹⁴⁸ забележено је да је Академија извршила „распоред међу српским, хрватским и словеначким уметницима који ће илустровати народне песме.“¹⁴⁹

Првобитно је било планирано да Предић илуструје, осим *Свајшова Нука Новљанина* и *Усџанак Кнеза Милоша на Турке*, *Сјоменбој на Кукујници*, као и оне песме које други аутори не буду стигли да

илуструју.¹⁵⁰ Али у оквиру ове документације чувају се и писма Уроша Предића од 5. и 7. новембра 1913. године у којима уметник објашњава да жели да илустрације за народне песме у издању Академије, које су понуђене њему, уступи млађим уметницима који немају посла, а да ће се он прихвати илустровања само оне песме за коју нико други не буде желео да изради илустрације.

Сачуван је и концепт писма Урошу Предићу у коме Љубомир Стојановић, истичући колико цени Предића, у име своје, али и српских читалаца, износи чуђење што он одбија да илуструје макар само три њему понуђене песме када се већ није прихватио да илуструје двадесетак песама као Паја Јовановић, већ посао препушта другима.¹⁵¹

Благајна Академије бележи да су из фонда *Задужбине Димитрија Стаменковића* од почетка фебруара 1914. године када је исплаћен хонорар за илустровање песама за збирку народних песама Владимиру Бецићу,¹⁵² до јуна 1914. године хонорари исплаћени Бранку Поповићу,¹⁵³ Сашу Шантелу,¹⁵⁴ Љуби Бабићу,¹⁵⁵ Боривоју К. Раденковићу,¹⁵⁶ Хинку Смрекару¹⁵⁷ и Надежди Петровић,¹⁵⁸ а тек августа 1922. исплаћен је и Урош Предић¹⁵⁹.

¹⁴⁷ *Годишњак СКА за 1913, 27*, Београд 1914, 89

¹⁴⁸ *Годишњак СКА за 1913, 27*, Београд 1914, 71–76

¹⁴⁹ *Годишњак СКА за 1913, 27*, Београд 1914, 194; Архив САНУ, уз белешку бр. 156 од 11. маја 1913.

¹⁵⁰ *Годишњак СКА за 1913, 27*, Београд 1914, 73.

¹⁵¹ Архив САНУ, СКА Задужбина Димитрија Стаменковића.

¹⁵² Архив САНУ, Протокол за 1914, бр. 145, за 2. фебруар и бр. 195 за 11. март 1914.

¹⁵³ Архив САНУ, Протокол за 1914, бр. 201, за 1. март и бр. 448 за 12. мај 1914.

¹⁵⁴ Архив САНУ, Протокол за 1914, бр. 257, за 1. април, бр. 324 за 13. април и бр. 435 за мај 1914.

¹⁵⁵ Архив САНУ, Протокол за 1914, бр. 259, за 4. април, бр. 417 за 14. мај, бр. 546 за 16. јун и 575 за 27. јун 1914.

¹⁵⁶ Архив САНУ, Протокол за 1914, бр. 406, за 30. април 1914.

¹⁵⁷ Архив САНУ, Протокол за 1914, бр. 412, за 15. мај 1914.

¹⁵⁸ Архив САНУ, Протокол за 1914, бр. 459, за 16. мај 1914.

¹⁵⁹ Архив САНУ, Протокол за 1922, бр. 717, за 8. август 1922.

савету, да Вас посеће сви у
исти мах, да не висите рудими
времена прикажући свакога на
посе. Поменице ово су на посе
да: Др. Павловић, Бор. Свешчан
ић, Свешчан Милосављевић, Мари
та Тилић и Коста Милићевић

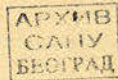
Што се тиче повода који се
Београд, 5. новембра, 1913.

Поштовани Господине,

Пре неколико дана састао
сам се са неколицином којих мла
ђих другова сликара и уписао их
у један приликан, зашто се не прија
више за илустрације Срп. Народна
Песала. Сваки је изнео своје разло
ге, делом стварне који заслужују
пажње, делом фиктивне или више
психолошке, који такође нису без
вредности, када се тиче уредника,
дакле суди са својом нарочитом по
тиком, као што сте зацело већ мла
ди прилике да обазирете, погда и —

Квала Вам још један на преду
метљивости према овим млађи
Београд, 7. новембра, 1913.

Врло поштовани Господине,

архивујући Вам на целама
од јуре, гата ни је извесно
ту се приликом илустрације
после које сте неки каментари,
сте имали доброду објекти,

Ваше писло од 16. октобра.
да нисам уписао ништа
заслужило Вашу осуду,
Зас да верујете бар у не
којих капера.

Мила поштована
ни Вам

Урош Предић.

Из једног писма Уроша Предића Љубомиру Стојановићу од 1. јуна 1914. (када је СКА под руководством Стојановића и Владимира Р. Петковића организовала научну експедицију ради снимања споменика архитектуре и сликарства у Каленићу, Старом и Младом Нагоричину, Псачи и Матејичу од 19. маја до 19. јуна 1914),¹⁶⁰ дознајемо да је Предић у мају 1914. са историчарем уметности и професором Бечког универзитета Јозефом Стриговским путовао у Куманово, Скопље, Приштину, Косовску Митровицу, обишао Грачаницу и видео Косово поље, које је на њега оставило дубок утисак. На крају писма поручио је Стојановићу да се возом из Скопља у Гуприју, па после разгледања Раванице, возом преко Сталаћа и Краљева, вратио у Београд и да ће се посветити изради илустрација за Академијине *Народне њесме*.¹⁶¹ Датум настанка Предићевог писма и датовање у сигнатурама репродукованих цртежа прецизније датују Предићеве илустрације за народну песму у Академијиној публикацији у период од 1. јуна, а највероватније до августа 1914. године, када му је исплаћен хонорар.¹⁶²

Сигурно део тих утисака понетих 1914. са поља Косова Предић уноси и у своју најпознатију слику везану за Косовски циклус народне поезије – *Косовку девојку* и виђено бележи у фону – пејзажу који окружује централну фигуралну композицију.

Предићеве илустрације за Академијину књигу народних песама настају у исто време када сликар ради своју *Косовку девојку* за Коло српских сестара 1914,¹⁶³ односно 1918 (1919/1920) када настаје коначна верзија ове слике, такође инспирисане мотивима народне поезије.¹⁶⁴

Предић 1914. уз *Косовку девојку*, у списку својих радова, наводи и *Кнеза Лазара* за Коло српских сестара, намењеног репродуковању.¹⁶⁵

Однос епохе према националној историји, па тако и епској поезији у којој је она опевана, а и став Предићев, можемо прочитати, на пример, и у Предићевој *Дијломи за Инвалидски фонд „Свети Ђорђе“* из 1914,¹⁶⁶ када у ратним годинама, у време борбе за ослобођење и формирање нове српске државе у Краљевини Јужних Словена, уметник визуелно повезује Бој на Косову и његове последице с борбом коју је српска војска водила са Аустроугарском, и то под заштитом Карађорђевог патрона, па тако и династичког патрона Карађорђевића – светог ратника – Светог Ђорђа.

После прекида изазваног Великим ратом, у победничкој атмосфери, Предић се изради ликова из народних песама враћа 1920. године израдивши *Косовку девојку* за олеографску репродукцију за Адама Чакловића у Загребу и 1922. цртајући у тушу *Краљевића Марка на коњу* за песме о Краљевићу Марку за 28. издање Друштва Светог Саве у

¹⁶⁰ Писмо број 182, Заоставштина Љубомира Стојановића 13961, Архив САНУ – Дејан Медаковић, „Једно занимљиво писмо сликара Уроша Предића“, *Студије и трага за историју књижевности*, 2, Институт за књижевност и уметности, Београд, 327.

¹⁶¹ Дејан Медаковић, „Једно занимљиво писмо“, 327–330.

¹⁶² Архив САНУ, Протокол за 1922, бр. 717, за 8. август 1922.

¹⁶³ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 274.

¹⁶⁴ Звонимир Кулунџић, *наведено дело*, 556; Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 122, 123, 218, 275, 282; Снежана Мишић, *наведено дело*, 41.

¹⁶⁵ Списак *Моји радови, Композиције и њредели, цвеће и ш. сл.* у: Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 274.

¹⁶⁶ Снежана Мишић, *наведено дело*, 24.

Српске народне јуначке песме (са сликама), Београд 1922, корице

Библиотека САНУ

СРПСКЕ
НАРОДНЕ ЈУНАЧКЕ
ПЕСМЕ
(СА СЛИКАМА)

ЦЕНА 30 ДИНАР

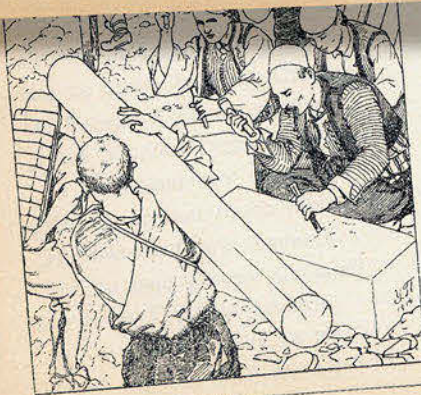
Све катане, како ватре живе;
 На широко поље изиђоше,
 И по пољу коње одјашаше
 И попеше бијеле чадоре.
 Све погледа Хрњо Мустаф-ага,
 Ал' ето ти Крле капетана
 На зеленку коњу маменоме,
 Зеко му се махом помамио,
 Седам копља у небеса скаче,
 По дванаест равна цоља прима,
 Из зуба му ватра сипа жива,
 Из ноздрва мавен пламен лиже,
 На сапима мудра видра игра;
 А за Крлом шездесет барјака,
 За барјаци шездесет хиљада
 Све катане под оклопом војске;
 На широко поље изиђоше,
 И по пољу коње одсједоше
 И попеше по пољу чадоре.
 Колико је поље под Новином,
 У ширину четири сахата,
 У дуљину дванаест сахата,
 Све је влашки табор притиснуо.
 Све погледа са пенџера Мујо,
 Око њега редом поглавице,
 Па дозива Нуку Новљанина:
 „Побратиме, Нуко Новљанине!
 „Ти у з'о час кулу начинио,
 „А у гори цуру испросио,
 „У најцрњи свате покупио;

„Оно није кита и сватови,
 „Већ је оно сила и крајина:
 „Пропашће ти Новин на крајини.
 „Иди, Нуко, у влашку ордију,
 „Нађи чадор Крле капетана,
 „Од нас ћеш му поздрав понијети:
 „Нека дођу сва три капетана,
 „Да се рујна напијемо вина.“
 Оде Нуко у влашку ордију,
 Нађе чадор Крле капетана,
 Како дође, под чадор униђе.
 Али сједе сва три капетана,
 Они сједе, тере пију вино.
 Њима Нуко Божју помоћ даје,
 И они му левше прифатили,
 Умаче се један до другога,
 И Нукици мјесто начинише,
 Па му вино ожђелдије дају,
 Ожђелдије и добродошлице;
 Њима вели Нуко Новљанине:
 „Чујете ли, до три побратима!
 „Ни сам жељан вина ни ракије,
 „Поздрав вам је са бијеле куле
 „Од нашијех до шест поглавица.
 „Да дођете на танану кулу,
 „Да се рујна напијемо вина,
 „Да се мало лафа преметнемо.“
 Каил била сва три капетана,
 Па од земље на ноге скочила,
 И одоше Нукичиној кули,

Изиђоше на горње чардаке
 У одају међу поглавице;
 Они Турком Божју помоћ више
 Турци њима левше прифатили
 За своје се здравље испитали
 И рекоше, да су здраво били
 Умаче се један до другога,
 Свој тројници мјесто начинише
 Па им дају вино ожђелдије,
 Ожђелдије и добродошлице.
 Кад се рујна накутили вина,
 Онда рече Хрњица Мустафа
 „Чујете ли, до три капетана
 „Молимо вас, кано старијега
 „Нек не иду ти ваши сватови
 „Само Турски нек иду сватови
 „Док лијепу цуру доведемо,
 „Метнућемо на пољу кошију,
 „И ја имам коња за мејдана
 „Ондар ћемо коње огледати
 Каил била сва три капетана
 И доше сви Турски сватови
 А осташе власи под Новином
 И сиђоше ка Градашцу Ту
 Двору б'јелу Јусуф-алајбега
 Лијепо их беже дочекао,
 Три бијела дана придржао,
 Кад четврто јутро освануло
 Завикаше кићени чауши,
 Тале виче, к'о кад јелен р
 „Хазурала, кићени сватови

Српске народне јуначке поеме

Сав му Нови кула натфати
 А у Нуке није никог неј
 Потље једна на оцаку мај
 Пак је Нуки мајка бесјед
 „А мој сине, Новљанине
 „Кад си таку начинио к
 „Јер се не шће оженити
 „Док ти могу по двору
 „И од двора кључе пре
 Онда Нуко мајци говорио:
 „Ја старице, моја мила мајко!

Па поћера од Ердеља бана;
 Мало гони, ал' га стиже брзо,
 Па спрам њега уставља зеленка,
 Те му зеко из дизгина иде.
 Тако ишли хода три сахата,
 На четврти када наступили,

„Кратки данци, далеки конаци,
„Далеко је Нови на крајини.“
Лијепо их беже дариваше,
Ког јаглуком, кога бошчалуком,
А Нукицу коњем и ђевојком.
Отале се свати подигнули;
Кад су дошли бијелу Новину
У широко поље под Новином,
Не ће Мујо Нукичиној кули,
Већ устави на пољу сватове,
И устави од злата кочије,
Па извади сироту ђевојку,
Изведе је насред поља равна,
Па је метну у зелену траву,
И у крило хиљаду дуката,
Па он виче грлом бијелијем:
„Когођ има коња за мејдана,
„Нека води низ поље широко,
„Метнута је на пољу кошија,
„На кошији лијепа ђевојка,
„И у крилу хиљада дуката;
„Когођ узме на пољу кошију,
„На част њему лијепа ђевојка
„И уза њу хиљада дуката.“
Ту се коњи млого поведоше,
Пет стотина ата и парипа
Одведоше низ поље широко,
Одведоше четири сахата,
Па пружише свилене гајтане,
За гајтане коње заведоше,
Кад рекоше, онда потекоше.

Виђе Крла, ђе га преварише,
Па посједе свог коња зеленка,
Окрену га уз поље широко,
Па поћера Мујина Алила,
Тад' потеже из чизме канџију,
Па састави претила зеленка,
Удара га с обадвије стране.
Да је коме стати погледати,
Би рекао и би се заклео,
Да се зеко земље не дод'јева,
Већ су подањ крила подметнута.
Мало гони Мујина Алила,
Мало гони, ал' га стиже брзо,
Како дође, онако и прође,
Па доћера коња до ђевојке.
Код ђевојке одсједе зеленка,
Покупи јој из крила дукате,
А ђевојци коња додаваше,
Те ђевојка добра зеку вода,
У то доба Хрњичин Алиле
На ђогату коњу Хрњичином,
Па говори Крли капетану:
„Побратиме, Крла капетане!
Твоје рушпе, а наша ђевојка;

„Турска вјера поднијет' не море,
„Да каурин обљуби Туркињу.“
Онда рече Крла капетане:
„Побратиме, Гојени Алиле!
„Ја сам Богу јемин учинио,
„Да се не ћу оженит' влахињом,
„Већ Туркињом лијепом ђевојком;
„Данас ми је Бог у срећи даде.“
Опет му је Алил говорио:
„Твоје рушпе, а наша ђевојка;
„Турска вјера поднијет' не море,
„Да каурин обљуби Туркињу.“
Њему Крла тихо говорио:
„Побратиме, Гојени Алиле!
„Ја сам Богу јемин учинио,
„Да се не ћу оженит' влахињом;
„А да сам се ћео оженити,
„Ја бих до сад пород изродио;
„Веће сам се Богу затекао,
„Да се хоћу оженит' Туркињом:
„Данас ми је Бог у срећи даде,
„Те је данас добих на јунаштву.“
Више Алил не шће говорити,
Већ потеже двије пушке мале,

„Из копита црна крвца иде,
„Хоће њему одлећет' копита.“
Жао Крли претила зеленка,
Устави га насред поља равна,
Па одјаха претила зеленка,
Те му диже ноге све четири,
И на њима плоче све четири!

Београду намењено „школама и народним књижицама“: *Краљевић Марко, збирка 220 песама и 90 приповедака народних покуљених из свих крајева српских и осталих југословенских земаља* које је прикупио и средио Срета Ј. Стојковић.¹⁶⁷

После ратних недаћа и Академија се поново ангажовала да се коначно публикују *Српске народне јуначке песме* са илустрацијама југословенских аутора сакупљане пре 1914. године.

Уз документацију, Предићеви цртежи се у Архиву САНУ чувају под бројевима 8706/29–38,¹⁶⁸ ту су наслов песме са заставицом: *Сваџови Нука Новљанина* (сигнатура доле десно: У.П./1914.) и иницијалом К¹⁶⁹; Нуко и мајка и девојка са велом (сигнатура доле десно: У.П./1914.)¹⁷⁰; Нуко чита писмо (сигнатура доле лево: У.П.)¹⁷¹; прибор за писање (сигнатура доле десно: У.П.)¹⁷²; заставица са турским сватовима – коњаницима са копљима (сигнатура доле десно: У.П.)¹⁷³; заставица са три влашка коњаника са својим сватовима (сигнатура доле десно: У.П./1914.)¹⁷⁴; Личанин Тале са батином

пуца из кубуре јашући коња (сигнатура доле лево: У.П./ 1914)¹⁷⁵; заставица са логором влашких сватова (сигнатура доле лево: У.П.)¹⁷⁶; заставица на којој се турски коњаници повлаче пред Крле капетаном (сигнатура доле лево: У.П.)¹⁷⁷; Крле капетан гони турског свата (сигнатура доле десно: У.П.)¹⁷⁸; Гојени Алил пуца у Крле капетана који држи Туркињу за руку са битком турских и влашких сватова у позадини (сигнатура доле лево: У.П. 1914.)¹⁷⁹.

Ове радове у попису *Моји радови*¹⁸⁰ за 1914. годину Предић наводи као: „12 цртежа пером ‘Сватови Нуке Новљанина’ пропали у Рату, али су сачуване репродукције у издању Срп. Нар. песама Академија Н. и У. Апотеоза Српског гуслара, као насловни лист на књизи Срп. Народних песама у издању С. К. Академије. Због Рата није доспео на црт до штампања.“

Односно, у списку скица за 1914. уметник бељежи: „12 илустрација за ‘Сватове Нуке Новљанина’, пропале у Рату, али су пре већ биле штампане у ‘Срп. Нар. песамама’, издању С. К. Академије

¹⁶⁷ Списак *Моји радови, Композиције и предели, цвеће и ш. сл.* у: Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 275; „Извештај Главног Одбора Друштва Св. Саве о свом раду за последње три године (1920–1923)“, *Друштво Светог Саве*, IX, 30. књига Друштва Светог Саве, Нови Сад 1923, 29.

¹⁶⁸ Архив САНУ, Историјска збирка бр. 8706, илустрације за књигу *Српске народне јуначке песме (са сликама)*, Београд 1922, књига 9 издања Задужбине Димитрија Стаменковића и цртеж бр. 8706/61 који није репродукован у књизи.

¹⁶⁹ *Српске народне јуначке песме (са сликама)*, Београд 1922, књига 9 издања Задужбине Димитрија Стаменковића, 218.

¹⁷⁰ *Наведено дело*, 219.

¹⁷¹ *Наведено дело*, 220.

¹⁷² *Наведено дело*, 221.

¹⁷³ *Наведено дело*, 222.

¹⁷⁴ *Наведено дело*, 223.

¹⁷⁵ *Истио*.

¹⁷⁶ *Наведено дело*, 224.

¹⁷⁷ *Наведено дело*, 225.

¹⁷⁸ *Наведено дело*, 226.

¹⁷⁹ *Наведено дело*, 227.

¹⁸⁰ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 274.

Апотеоза Српског гуслара, за корице С. Н. песама. Нештампана, пропала у Рату.“¹⁸¹

Ипак, цртеж *Глорификација српског гуслара* из 1914. године, иако се није нашао на корицама Академијиног издања, репродукован је у монографији о Предићу Миодрага Јовановића.¹⁸²

У документацији Галерије САНУ уз репродукције Предићевих илустрација за Академијину књигу народних песама чува се и репродукција једног цртежа који није публикован у штампаној књизи.

Коначно је 1922. из штампе изашла књига број 9 као Издања Задужбина Димитрија Стаменковића *Српске народне јуначке песме (са сликама)*, у избору Љубомира Стојановића, по одлуци Председништва СКА, а на предлог Стаменковићеве задужбине, у 10.000 примерака „од којих ће се 5000 растурићу народу бесплатно, а 5000 да се пусте у продају у корист фонда“.¹⁸³ Илустрације уз поједине народне песме израдили су Паја Јовановић, Љубо Бабић, Боривоје Раденковић, Јосиф Лалић, Хинко Смрекар, Саша Шантел, Владимир Бецић, Бранко Поповић, Надежда Петровић, Драгомир Глишић, Урош Предић и други.¹⁸⁴

Предићеве илустрације за народне песме у издању Академије помиње и оновремена штампа.¹⁸⁵

У сфери илустрација, Урош Предић се често у свом опусу окретао богатом фонду сецесијских решења орнамената, што се није увек поклапало

Глорификација српског гуслара, 1914¹⁸⁶

са његовом строгошћу у изјавама о овом уметничком правцу.¹⁸⁷ Тако и у декорацији Предићевих илустрација за народну песму у издању СКА има утицаја сецесије.¹⁸⁸

¹⁸¹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 290.

¹⁸² Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 124, 125.

¹⁸³ Примерак књиге чува Библиотека САНУ, сигнатура 23200, инв. бр. 1294.

¹⁸⁴ Љубомир Никић, Миле Жегарац, *Преглед издања Српске академије наука и уметности* (Књига 1, 1886–1947), (Сто година Српске академије наука и уметности САНУ 1886–1986), Београд 1986, 97, 98.

¹⁸⁵ Бранко Поповић, „Седмдесетогодишњица Уроша Предића“, *Српски књижевни гласник*, 3, Београд 1927, 545.

¹⁸⁶ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 124.

¹⁸⁷ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 114–116.

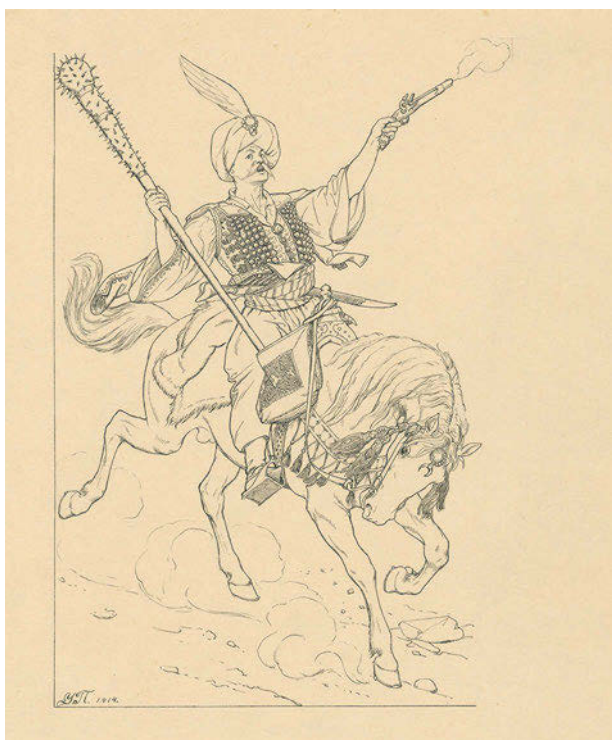
¹⁸⁸ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 124, 125.

Сродан Предићев цртеж с текстом *Насмија се Краљевићу Марко*, репродукован је 1927. уз народну песму *Марково њрво јунаштво* у првој књизи издања Николе Т. Кашиковића *Народно благо* у Сарајеву, где је уз песму *Погибија бугалине Тала* репродукован и један цртеж намењен и публикован у *Српским народним јуначким њесмама* у издању Српске краљевске академије из 1922.

Атмосферу интересовања за народну поезију у визуелној култури Краљевине Југославије допуњава, нешто касније – почетком четврте децени-

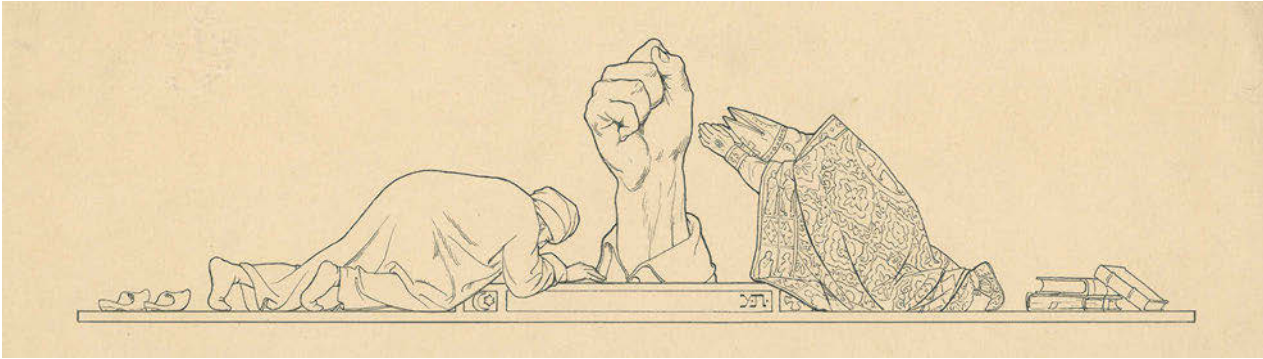
је, мотивима из народне поезије украшен сутерен „Краљеве виле“ на Дедињу.¹⁸⁹

Урош Предић је имао везе и са овим ликовним подухватом јер осим његове подршке и препорука руским уметницима емигрантима, на пример, Андреју Бишченку за рад у београдској Вазнесенској цркви, Предић наводи да је 1921. био у вези с Комисијом за уређење Краљевог двора и да је тушем и пером израдио карикатуре људи из овог круга, а међу њима и своју, као и да се оне налазе код краља Александра.¹⁹⁰

Илустрација за народну песму *Марково њрво јунаштво*, прва књига издања Николе Т. Кашиковића *Народно благо*, Сарајево 1927¹⁹¹

Насмија се Краљевићу Марко, илустрација за народну песму *Марково њрво јунаштво*, прва књига издања Николе Т. Кашиковића *Народно благо*, Сарајево 1927¹⁹²

Урош Предић, репродукција цртежа који није публикован у штампаној књизи *Српске народне јуначке њесме (са сликама)* у издању СКА

Документација Галерије САНУ, инв. бр. 6725/1

Предићеве илустрације у Академијином издању могу се посматрати и као увод у београдску школу стрипа која ће се током четврте деценије развити у цртежима руских емиграната Ђорђа Лобачева, Владимира Жедринског, Ивана Шеншина, Николаја Навојева, Константина Кузњецова и других¹⁹³ и дати особену визуелизацију српске народ-

не поезије у дијалогу са оним што се догађа, на пример, у америчкој визуелној култури у стрипу Харолда Фостера *Принц Валијанти* из 1937. године.¹⁹⁴

У овом светлу, академску, често тумачену као конзервативну, уметност Предићеву можемо повезати с модерним токовима на српској и светској ликовној сцени.

¹⁸⁹ Сцене из *Душанове женидбе* у винском подруму израдио је Николај Мејендорф – Војана Роровић, *Применјена уметност и Београд 1918–1941*, Београд 2011, 79; Душан М. Бабац, Тијана Борић, *Дворски комплекс на Дедињу*, Београд 2012, 75, 76, 169, 237, 263, 269; Јелена Межински Миловановић, „Прилог истраживању руско-српских веза у црквеном и дворском сликарству и градитељству кроз опусе руских емиграната у Србији између два светска рата: примери преузимања руских модела“, *Руско-српске културне везе у ојлегалу музике, Музикологија*, 28, Београд 2020, 106, 107.

¹⁹⁰ Нацртао је председника Комисије за уређење Двора Милутина Степановића, управника Двора Милана Ненадића, маршала Двора Јешу Дамјановића, дворског архитекту Момира Корунувића, архитекту Перу Поповића, капетана Дучића и себе – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 275.

¹⁹¹ Јован Кршић, *Народно блајо*, књ. 1, Издање Николе Т. Кашиковића, Сарајево 1927, 7.

¹⁹² Јован Кршић, *Народно блајо*, књ. 1, Издање Николе Т. Кашиковића, Сарајево 1927, 35.

¹⁹³ Ђорђе Лобачев – Ђока Стрип, на пример за *Полиџику* ради стрип *Женидба Душанова* 1938. године – Жика Богдановић, *Чудесни свети Ђорђе Лобачева*, Београд 1976, 27–40; Војана Роровић, *Применјена уметност и Београд 1918–1941*, Београд 2011, 79; Душан М. Бабац, Тијана Борић, *Дворски комплекс на Дедињу*, Београд 2012, 75, 76, 169, 237, 263, 269; Јелена Межински Миловановић, „Прилог истраживању руско-српских веза у црквеном и дворском сликарству и градитељству кроз опусе руских емиграната у Србији између два светска рата: примери преузимања руских модела“, *Руско-српске културне везе у ојлегалу музике, Музикологија*, 28, Београд 2020, 106, 107.

¹⁹⁴ Марко Алексић, „Кад мач пропева“, *Полиџикин забавник*, 3013, 2009, на: <http://politikin-zabavnik.co.rs/pz/tekstovi/kad-mac-propeva> приступљено 5. децембра 2023.

Портрет Ксеније Атанасијевић, 1917

У свом списку *Студија глава и портрети* Предић наводи да је 1917. израдио студију за портрет Ксеније Атанасијевић и да се она налази код њега, а нешто даље у списку за исту годину уметник наводи: „Ксенија Атанасијевић. поклон њојзи“.¹⁹⁵

Забележено је да се овај Предићев портрет, дакле, варијанта коју је уметник наменио будућој научници, налазио касније у стану Ксеније Атанасијевић у Јовановој 49, изнад клавира.¹⁹⁶

Предић бележећи свој *Списак студија (глава) и портрети*¹⁹⁷ помиње да већ крајем 19. века ради и „копије“, „реплике“ портрета и „копије пређашњег рада“, тако да није неуобичајено што је израдио и две реплике портрета Ксеније Атанасијевић, као и већине других портрета у Уметничкој збирци САНУ.

У погледу стилског израза уметник овде видљиво следи традиције бидермајер портрета на чијим се наслеђу формирао истичући поштовање које је гајио према Константину Данилу, од кога је, забележено је, научио да „слика душу, а не тело“.¹⁹⁸ Чувени портрет младе Данилове супруге припада

истој галерији ликова као, на пример, и Предићева Ксенија Атанасијевић.

Портрет Ксеније Атанасијевић могао би се по типу сврстати међу Предићеве романтичарски сликане женске ликове алегориског назива *Размишљање* и *Студију* за портрет Вуке Бешевић из исте 1917. године, коју је Предић, као и студију за Ксенијин портрет, чувао у свом атељеу до пред крај живота,¹⁹⁹ а онда је студија за портрет младе сликарке доспела у Уметничку збирку Факултета ликовних уметности, а портрет младе научнице у САНУ.²⁰⁰ Чињеница да их је дуго чувао у свом личном окружењу сведочи о томе да их је сам уметник сматрао успешним.

Исти тип женских ликова у донекле театралном амбијенту срећемо и на нешто каснијем Предићевом портрету сликарке Радмиле (Лале) Борђевић, коју је 1922. насликао као музу Еутерпу са лиром и такође је задржао код себе.²⁰¹

Портрет Ксеније Атанасијевић, уз још два своја рада – портрет вајарке Вуке Велимировић и ведуту Београда Предић Академији оставља својим тестаментом из јуна 1949. године.²⁰² Можда бисмо ова два женска портрета намењена Академији,

¹⁹⁵ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 300.

¹⁹⁶ Светлана Лалић, *наведено дело*, 49.

¹⁹⁷ За 1884, 1888, 1898. годину на пример – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 294, 296.

¹⁹⁸ Дејан Медаковић, *Урош Предић*, 17; Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 55; Саво Поповић, *Урош Предић. Нејроцијани аманети*, Београд 2013, 70, 100, 104, 117.

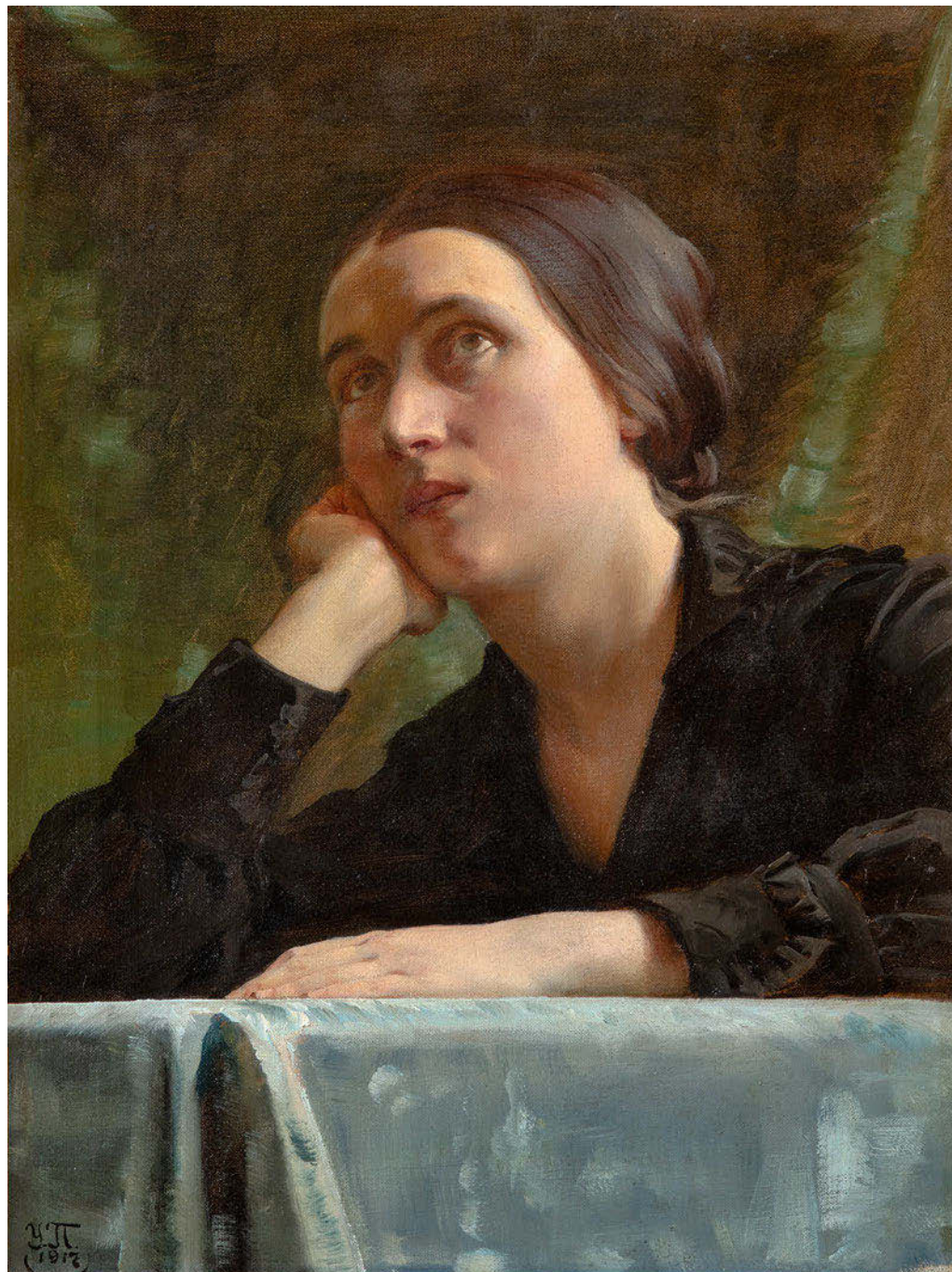
¹⁹⁹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 300.

²⁰⁰ Оливера Ерић, „Уметничка збирка факултета ликовних уметности у Београду“, *Наслеђе*, 17, Београд 2016, 179, на: <chrome-extension://efaidnbmninnbpcajpcgclclefindmkaj/https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1450-605X/2016/1450-605X1617167E.pdf> приступљено 4. јануара 2024; Снежана Мишић, *наведено дело*, 35.

²⁰¹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 302.

²⁰² Тестамент Уроша Предића, писан руком 25. јуна 1949. године, власништво је Народног музеја у Зрењанину, Легат Уроша Предића 11. Светлана Лалић, *Ксенија Атанасијевић (1894–1981)*, мастер рад, Филозофски факултет, Универзитет у Београду, 2019, 9, на: <chrome-extension://efaidnbmninnbpcajpcgclclefindmkaj/http://147.91.75.9/manage/shares/ZRAD/IS1410190639.pdf> приступљено 23. децембра 2023.

²⁰³ Овај портрет је репродукован у монографији Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 205.

Портрет Ксеније Атанасијевић, 1917²⁰³ (Уметничка збирка САНУ)

*Размишљање*²⁰⁴; *Студија*²⁰⁵ / *Вука Бешевић*, 1917 (Факултет ликовних уметности, Београд) и *Радмила (Лала) Ђорђевић, као муза Еушерџа*, 1922²⁰⁶

чије је ликове у свом атељеу уметник чувао до краја живота, могли протумачити као Предићеве две музе – научницу и уметницу, које је симболично, као њене персонификације – на чување оставио Академији.

Романтичарски осмишљен портрет Ксеније Атанасијевић младу жену, замишљеног погледа упућеног у висину, ослоњену десним образом на руку налакћену на светлоплавим сомотом прекривен сто, приказује на фону тамнозелене меке драперије која затвара простор. Тамна блуза ствара контраст са светлом, готово бледом пути и у складу је с тамном, густом и сјајном косом зачешљаном од раздељка с десне стране лица уназад, на потиљ-

ку младе будуће научнице. Њен лик, у поређењу с низом свечанијих и строжих мушких портрета академика, које Предић слика, готово да делује светачки, као скица за неку од икона које је цела га живота радио инспиришући се управо ликовима из свог реалног окружења.

Предић је младу двадесеттворогодишњу Ксенију Атанасијевић (1894–1981) сликао крајем Првог светског рата у Улици мајора Илића, у салону родитеља Јелице Ломић, касније удате Тадић, у коме су се једном недељно окупљали млади људи на камерним концертима, где је Ксенија свирала клавир, а где је, с другим љубитељима музике, наврћао тада већ времешни уметник.²⁰⁷

²⁰⁴ Урош Предић, *наведено дело*.

²⁰⁵ Урош Предић, *наведено дело*.

²⁰⁶ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 302.

²⁰⁷ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 121, 122; Светлана Лалић, *наведено дело*, 9.

Портрет прве жене која је докторирала и предала на Београдском универзитету, филозофа и борца за женску равноправност, Предић је насликао када се њена судбина могла тек наслутити. Млада жена му је позирала током рата (1917) пет година пошто ју је портретисала сестра њеног пријатеља Растка Петровића – Надежда.²⁰⁸

Портрет Предићеве „комшинице“, која је тада живела у Светогорској улици, настао је у време када је Ксенија прекинула студије због Великог рата, завршивши их тек 1920. и докториравши 1922. године.²⁰⁹

У контексту портрета које је Предић поконио Академији сигурно није случајно што је Ксенија Атанасијевић била ученица Бранислава Петронијевића, који је и председавао комисијом пред којом је она докторирала,²¹⁰ а чији је портрет из 1911. Предић такође наменио Академији. Међуратна јавност је Петронијевићу и Атанасијевићевој приписивала и другачији, приснији лични контакт.

Уз Петронијевића, Ксенија Атанасијевић за професуру на Филозофском факултету, уз бројна противљења других, подршку су дали поједини Предићеве „модел“ из Академијине колекције – Јован Цвијић, Михаило Петровић Алас, а њено одстрањивање са Универзитета 1936. као противправно оценио је и, од Предића нешто раније портретисани, Слободан Јовановић.²¹¹ Тако су портрети

научника, које је Предић наменио Академији, повезани необичним животним односима и додирним тачкама каријере у међуратном Београду.

Рано јуџро са мога балкона. Карабурма, 1918

Не тако бројни у оквиру целокупног опуса, Предићеве пејзажи често су везани за уметничко непосредно окружење. Још 1887. он слика *Наше љумно у Орловајџу, Мој „визави“ (Љолој Кујунџићеве башџе уз кафану „Код два бела љолуба“)*, 1900. ради *Лозу чардаклију у нашој башџи у Орловајџу* – и често их чува код себе.²¹² Из истог периода су и *Млаге џололе у Куџини код Орловајџа*.²¹³

Предићеве пејзаже, као целину, Дејан Медаковић сагледава на пола пута између романтичарских идеализација и иновација рада у пленеру и импресионистичког треперења сунчевог светла и атмосфере; полазећи од оних за штафелајем конструисаних ноћних пејзажа са замковима из уметникове младости, са студија, до оних реалистичких, насталих у избеглиштву током Великог рата у Крушевцу (*Нова црква у Крушевцу виђена с љрозора моје избџеличке собе*, 1915) и по повратку у Београд настале воде са уметничког балкона у којима уметник не тежи декоративном ефекту, већ документује оно што види пред собом.²¹⁴

²⁰⁸ Ксенијин портрет из 1912, рад Н. Петровић данас је део Спомен-збирке Павла Бељанског у Новом Саду – Светлана Лалић, *наведено дело*, 1, 2, 7.

²⁰⁹ Светлана Лалић, *наведено дело*, 11, 14.

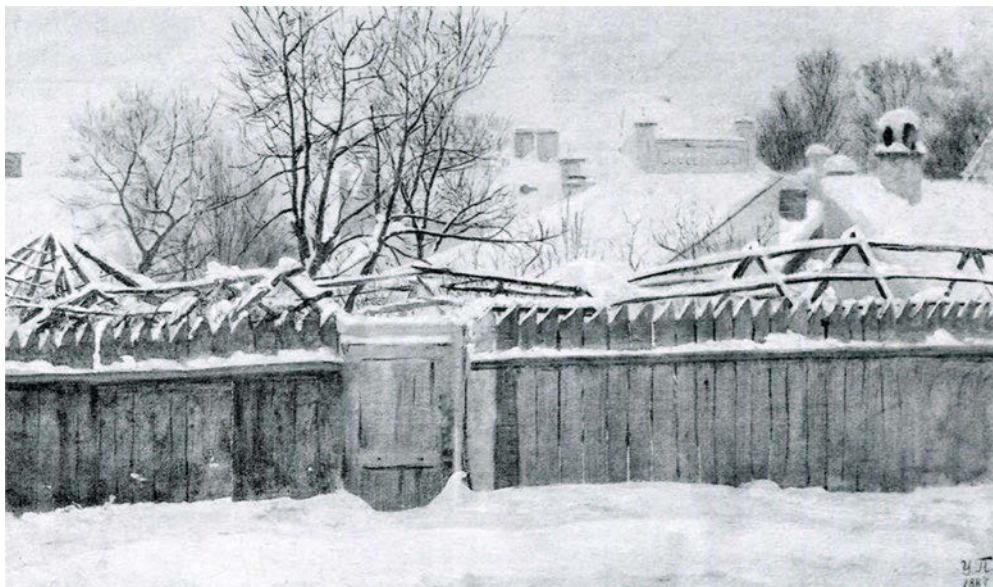
²¹⁰ Никола Гиљен, Јелена Мандић, *Прва жена доктор наука, први професор и најученија Српкиња – Ксенија Атанасијевић у „џаклу универзџиџа“*, на: <https://pravoslavnisvet.wordpress.com/2014/11/05/прва-жена-доктор-наука-први-професор-и/> приступљено 23. децембра 2023.

²¹¹ Никола Гиљен, Јелена Мандић, *наведено дело*.

²¹² Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 8, 287–288, 289.

²¹³ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 80, 127, 287–288.

²¹⁴ Дејан Медаковић, *Урош Предић*, 15, 16.

*Наше ђумно у Орловацу, Мој „визави“ (џлош Кујунџићеве башије уз кафану „Код два бела ђолуба“)*²¹⁵

Предићевим пописом *Моји радови међу Скицама, ситнијим радовима, ђејзажима, живоџињама, цвећем* за 1916, а посебно за 1917. годину доминирају управо пејзажи из уметничког окружења и погледи из његовог врта на Палилулу и Карабурму,²¹⁶ које и сам уметник наводи у аутобиографији намењеној СКА,²¹⁷ а то колико су му они значили објашњава чињеница да је многе од њих чувао у свом атељеу, у свом окружењу, већи део живота.²¹⁸

Академијина ведута, у ширем контексту, припада Предићевом другом „београдском“ раздобљу,²¹⁹

времену када се уметник дефинитивно настанио у Београду, за које критичари везују Предићево извесно напуштање строго академских позиција и прихватање модернијих струјања, на пример, у сликању животиња, а донекле и у сликању пејзажа где је могуће уочити хитрији и слободнији потез,²²⁰ што се не би могло применити и на Академијину пленеристичку, али минуциозно бојом готово „исцртану“ панораму. Прецизније, Академијин поглед на Карабурму припада ратној серији Предићевих ведута.

²¹⁵ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 288.

²¹⁶ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 291.

²¹⁷ *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 307.

²¹⁸ Снежана Мишић, *наведено дело*, 42.

²¹⁹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 17.

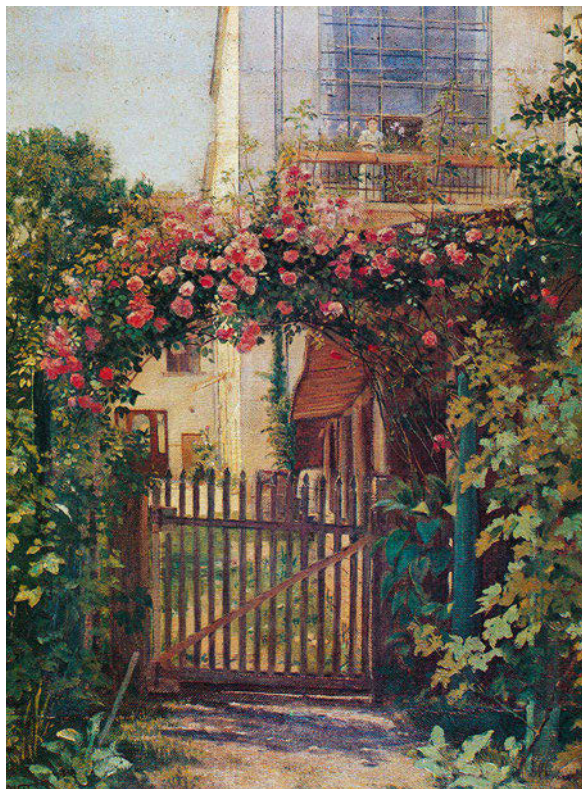
²²⁰ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 116.

Рано јутро са моја балкона. Карабурма, 1918 (Уметничка збирка САНУ)

*Зорка Предић Поповић, 1911*²²¹

*Појлед кроз лук од ружа из наше башће на двориште и ашеље, 1916*²²³

За разлику од радова српских импресиониста, који су као ратни сликари махом слободно сликали пејзаже током Великог рата,²²² Предићеви ратни пејзажи остају у оквирима пленеризма.

Угао балкона с којег Предић током рата много пута слика поглед на Карабурму и Дунав види се

већ кроз прозор испред којег Предић слика своју синовицу, кћи брата Радивоја, Зору/Зорку Предић Поповић, 1911. године.²²⁴

Предићев јесењи *Изјлед Београда (Панорама Београда)*, данас у Народном музеју Србије, настаје 1913.²²⁵ Поглед је на зграде у зеленилу које одго-

²²¹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 199.

²²² Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 128, 129.

²²³ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 210.

²²⁴ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 11, 12, 199, 287.

²²⁵ Снежана Мишић, *наведено дело*, 90–91.

Изглед Београда (Панорама Београда), 1913²²⁶

Народни музеј Србије

варају првом и половини другог сегмента млађе и обимније Предићеве панораме коју данас чува Музеј града Београда, а која настаје три године касније из уметничког атељеа с погледом на Карабурму.

Урош Предић у свом попису радова наводи и „Панораму са мога балкона у врло малом формату“, као скицу насталу 1917. године, а која се чувала код њега.²²⁷

Током 1916. и наредне године настају и *Поћлед кроз лук ружа из уметничкове башће на двориште и аћеље*²²⁸ (*Поћлед из наше башће на мој аћеље и двориште*²²⁹ / *Поћлед кроз лук од ружа из наше башће на двориште и аћеље*²³⁰), односно *Улаз у уметничкову башћу кроз лук мајских ружа (пролећне чари*²³¹)²³² / *Улаз у нашу башћу кроз лук мајских ружа*²³³ у којима Предића инспирише пејзаж на истој

²²⁶ Уље на платну, каширано на картон, 23 × 57 cm, Инв. 31_2078 – Снежана Мишић, *наведено дело*, 90–91.

²²⁷ У попису *Моји радови* наводи се међу *Скицама, ситнијим радовима, пејзажима, живоцињама, цвећем* за 1917. годину – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 291.

²²⁸ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 210.

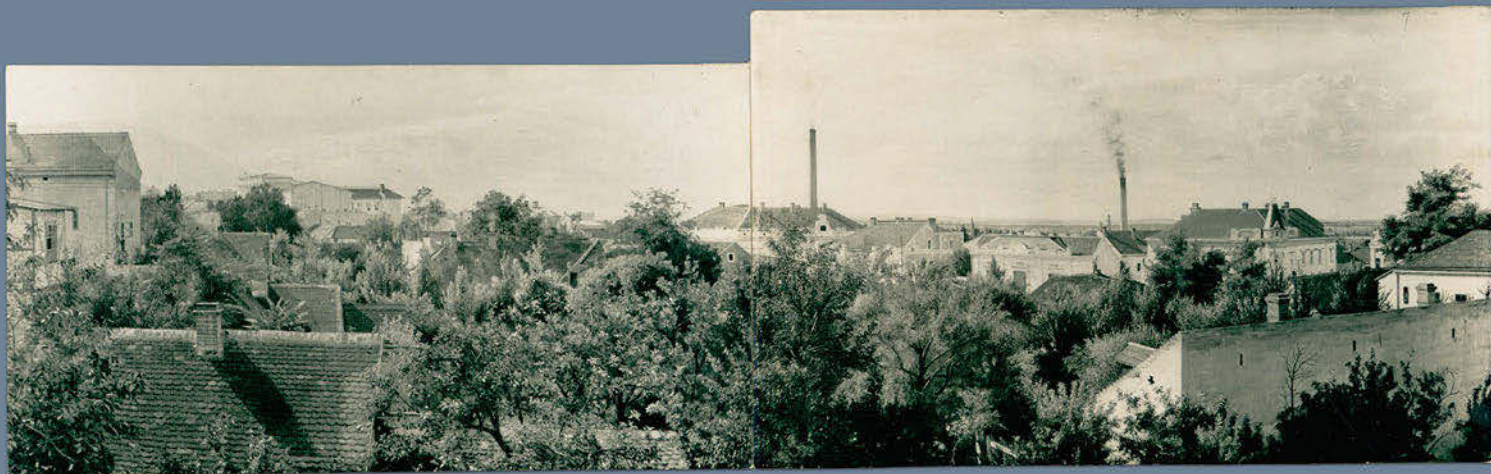
²²⁹ У Предићевом попису *Моји радови* за 1916. годину – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 274.

²³⁰ У Предићевом попису *Моји радови* наводи се међу *Скицама, ситнијим радовима, пејзажима, живоцињама, цвећем* за 1916. годину да се слика чува код њега – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 290.

²³¹ *Пролећни чари* и *У мом вршу* су пејзажи који су репродуковани у Предићевом монографији штампаној 1922. године Б. В., „Урош Предић, Издавачка књижара ‘Напредак’: Београд, 1922.“ Оцене и прикази, *Српски књижевни гласник*, 1. јануар 1922, 305–307.

²³² Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 211.

²³³ У Предићевом попису *Моји радови* међу *Скицама, ситнијим радовима, пејзажима, живоцињама, цвећем* за 1917. годину – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 128, 291.

4.

изгледају као снимци по природи, толико су верне

кад је дошло бомбардовање Београда
сам на Ускрс, и ја донесем слике кући.

5

природи, толико су верне
моје слике.

Прва два сегмента лева полиптиха *Панорама Београда са уметничковој балкона*, 1916.

Уметниковом руком на полеђини црно-белих снимака два прва сегмента с леве стране панораме пише да фотографије Предићеве панораме:

„– изгледају као снимци по природи, толико су верне моје слике.

– Кад је дошло бомбардовање Београда баш на Ускрс, и ја донесем слике кући.“

Музеј града Београда, поклон Милоша Јуришића

локацији, али се његов поглед окренуо за 180 степени и на слици из 1916. фокусирао на балкон с којег је 1918. сликао панораму која се данас чува у САНУ. И ова два погледа на башту уметник је чувао код себе²³⁴ негујући интимнији однос према пејзажима и визурама које је настањивао, односно које је гледао из свог приватног простора.

Велику петоделну *Панораму Београда са уметничковој балкона* Предић слика 1916. године²³⁵ на јаркој дневној светлости, сочно зелено лишће трепери у атмосфери без измаглице. Уметник, прецизно дефинишући сваки детаљ архитектуре и пејзажа, чак уз понеку минуциозно насликану људску фигуру,²³⁶ бележи поглед на Дунав и Палилулу у правцу уметничковог родног Баната.²³⁷ Целину необично издужене форме 1949. намењује београдском Градском музеју²³⁸ свестан њене топографске тачности и документарне вредности за главни град, посебно после ратних разарања која су оштетили многе зграде у престоници. А проток времена је ову реалну слику Београда учинио још драгоценијом, па Предић када слику намењује Музеју, бележи: „Највећи мој пејзаж је слика 'Поглед са мог балкона' из год. 1917 коју сам поменуо у првом делу моје биографије. Она обухвата цео северни хоризонт, од мог левог суседа до десног, и мери 3,90 м у дужину. Још се налази код мене, а требало би да добије место у музеју као документ, јер је израђена

најбрижније са свим детаљима. Ту панораму Београда у вредности од 300.000 дин. поклонио сам градском музеју. Где су сада штуре троспратнице, које одузимају грађанима ваздух и светлост, тада су се зелениле баште, у којима су певали косови и славуји, да се човек осећао као у бањи. Можда ће временом да се појави неки Русо, да подвикне усплахиреном свету: Стој! Натраг природи!“²³⁹

Подаци исписани уметничковом руком на полеђини црно-белог снимка сегмената велике *Панораме Београда* допуњују податке о овом делу.

Као и Академијину ведуту, и *Панораму Београда са уметничковој балкона* Предић дуго чува у свом атељеу, а из поменутог записа дознајемо да је први пут излаже 1944.²⁴⁰

У том амбијенту уметник се фотографисао поред велике петоделне панораме Београда стојећи поред другог сегмента здесна, који је истовремено први сегмент здесна централне троделне целине коју чине слике нешто већег формата (први и последњи сегменти панораме су нешто мањег формата, у односу на три централна дела целине). Управо тај сегмент велике панораме је поновљен на Предићевој панорами с балкона која се данас чува у САНУ. Једина разлика је у добу дана, односно осветљењу, под којим Предић нешто касније ради Академијину ведуту. Композицију је слично кадрирао и у фокус узео исте објекте који се виде

²³⁴ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 291.

²³⁵ У Предићевом попису *Моји радови* за 1916. годину наводи се као: „Пет слика: панорама са мога балкона“ – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 274; односно, међу *Скицама, скицима, ситнијим радовима, пејзажима, живописима, цвећем* за 1916. годину, као: „Пет слика панораме са мога балкона“ – на страни 290.

²³⁶ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 212–213.

²³⁷ Снежана Мишић, *наведено дело*, 42.

²³⁸ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 128, 290; Снежана Мишић, *наведено дело*, 42.

²³⁹ Саво Поповић, *наведено дело*, 22.

²⁴⁰ У Предићевом попису *Моји радови* за 1916. годину – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 274.

Урош Предић у свом атељеу пред полиптихом *Панорама Београда са уметничковој балкона*
Библиотека САНУ Ф-265-2

Панорама Београда са уметничковој балкона, 1916
Музеј града Београда

и на четвртом од пет сегмената велике *Панораме* данас у Музеју града Београда. На Академијином делу *Панораме* је највише зеленила, грађевине су у другом плану, губе се у јутарњој измаглици, а у фокусу је сребрноплава трака Дунава. Академијина ведута има ниже спуштenu линију хоризонта и небо заузима више од горње половине слике. За разлику од сиво-беле светлости *Панораме* из Му-

зеја града небом Академијине ведуте доминира ружичасто-модро светло зоре које наговештава излазак сунца.

Предићева петоделна панорама је, и према записима самог уметника, сведочанство, документ о изгледу дела града у једном тренутку; Академијина ведута је више сањарење и забележено душевно стање сликара.

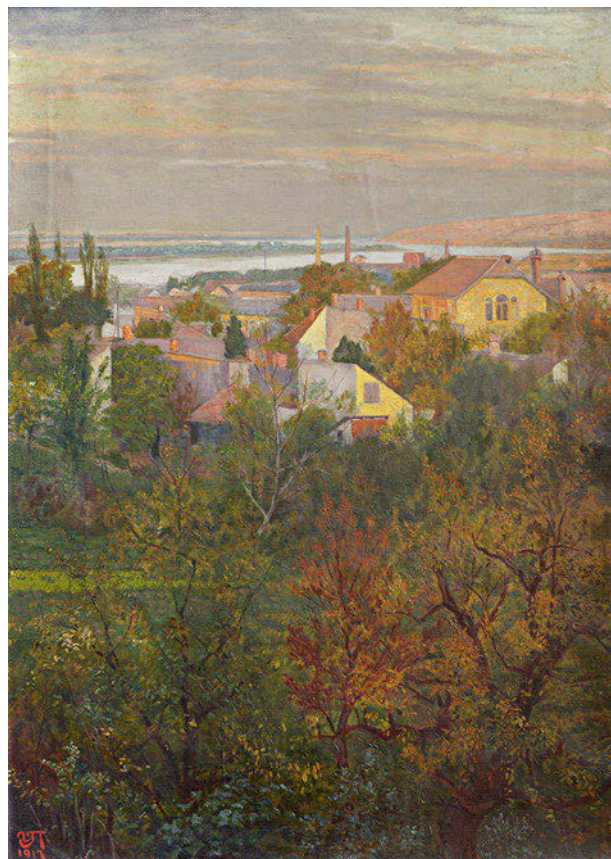

Снимак детаља полиптиха *Панорама Београда са уметничковој балкона* (четврти сегмент слева) и Академијина ведута

У свом попису *Моји радови* уметник Академијин пејзаж наводи као *Рано јутро са мога балкона*, 4. VIII. али га датује у 1917. годину,²⁴¹ што се не поклапа с годином у сигнатури на слици.

Средишњи део погледа који Предић слика у рано августовско јутро 1918. и који се чува у Академијиној збирци насликан је мање од годину дана раније и у топлим, загаситим бојама на *Јесењем изледу са уметничковој балкона*, 1917. године. И њега Предић дуго чува код себе, да би га, слично водити САНУ, тестаментом поклатио Академији ликовних уметности.²⁴² По формату бисмо могли претпоставити да се овде заправо ради о слици *Јесење вече са мога балкона*, које је уметник у свом попису *Моји радови* међу *Скицама, скицима, цртежима, живописима, цртежима* за 1917. годину дефинисао као „висок формат“. Ову тему је обрадио и у *Јесењем предвечерју са мога балкона*, које је чувао код себе, јер га је, како дознајемо, хтео купити извесни Паранос, потпредседник Београдске општине 1944. године, али је остао дужан уметнику плативши само нешто у „натури“.²⁴³

Предић је на Академијиним погледу са свога балкона плавичастим, прохладним тоновима сликао небо које полако обасјава румен летње зоре, бележећи хронолошки прецизно време настанка и положај планета, односно месечеву мену тањушним српом на небу али и прецизном минуциозном сигнатуром.²⁴⁴ Овај пејзаж, у односу на остале визуре Београда с погледом на Карабурму из Предићевог ателеа, настаје најкасније, пред сам крај Великог

Јесењи излед са уметничковој балкона, 1917

Факултет ликовних уметности, Београд

рата, који ће се завршити само неколико месеци касније – 11. новембра 1918. године.

Академијина Предићева ведута је и особена алегорија дискретног и одмереног сликара која, за

²⁴¹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 8, 274, 291.

²⁴² Тестамент Уроша Предића, писан руком 25. јуна 1949. године, власништво је Народног музеја у Зрењанину, Легат Уроша Предића 11; Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 209, 291; Снежана Мишић, *наведено дело*, 92.

²⁴³ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 128, 291.

²⁴⁴ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 274, 291.

разлику од непогода на сликама *Христос сџишава буру*, 1899, или *Свети Никола и Пајријарх Лукијан*, 1910,²⁴⁵ или *Свети Никола сџашава бродоломнике*, 1932.²⁴⁶ које су слутиле бурне политичке преврате, над панорамом уснуле престонице будуће југословенске државе, 1918. као да најављује долазак мира и свитање новог доба.

Предићев „Један изглед Београда“ из 1918. у свом тексту, којим обележава сликарев седамдесети рођендан, истиче и Бранко Поповић.²⁴⁷

У интервјуу поводом свог 85. рођендана Предић је новинару, који је приметио портрете у уметниковом окружењу, и додао: „На другом зиду атељеа је низ слика које је уметник израдио посматрајући стари Београд са свог прозора. Палилула... Неколико кућица у зеленилу и баштама, преко Дунава бескрајна равница. А тамо на периферији, свега два или три фабричка димњака“, са сетом рекао: „Данас је све друкчије (...) Погледајте... Уствари, ту више и нема видика. Нема кућица у зеленилу и башта са сунцокретом. Наспрам прозора атељеа испречило се неколико ружних, сивих високих кућерина. А цело моје небо, то ми је оно јадно плаво парченце које се једва види...“²⁴⁸

„И, најзад, из 1918. потиче и последњи његов пејзаж *Рано јутро са мој балкона*. Сем фактографије и доказ управо неисцрпне стрпљивости, Предићев пејзажи осенчени су меланхоличном атмосфе-

ром нестајања једног драгог, а мало скученог света. Извештавао је он са своје балконске осматрачнице, готово равнодушан за игру сунчане светлости; уместо да бележи њене титраје и раскошне игре, он је упорно покушавао да буквално спасе свако дрво које је годинама увесељавало његово око. Сликао је он те пејзаже још највише за себе лично, са зидова атељеа подсећаће га они на његова сетна размишљања о пролазности ствари“²⁴⁹ – тумачио је Медаковић Предићев приступ пејзажу и ведуту коју данас баштини Академијина Збирка.

На Предићеве „погледе из атељеа“, у којима је уметник „покушао да фиксира Београд какав је изгледао пре Првог светског рата“, осврнуо се Дејан Медаковић и у свом приказу изложбе београдских пејзажа коју је приредио Музеј града Београда, још за Предићевог живота – у јесен 1951. године.²⁵⁰

Академијина панорама била је у Предићевом атељеу све до сликареве смрти и уметник је у јуну 1949, када у тестаменту наводи да је оставља САН, овако описује: „Рано јутро са мога балкона, – на источном небу види се близу хоризонта бледи срп месеца и близу њега звезде Јупитер и Сатурн.“²⁵¹

Вероватно није случајно што се на мирном небу, а и у симболима у сигнатури Предићеве Академијине у Првом светском рату сликане ведуте Београда, уз плавичасту панораму града, виде и Месец,

²⁴⁵ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 192, 193, 234.

²⁴⁶ Игор Борозан, „Алегирија спасења и представа Свети Никола спашава бродоломнике Уроша Предића“, *Бојословље и духовни животи Карловачке Митрополије*, Београд 2019, 97–112.

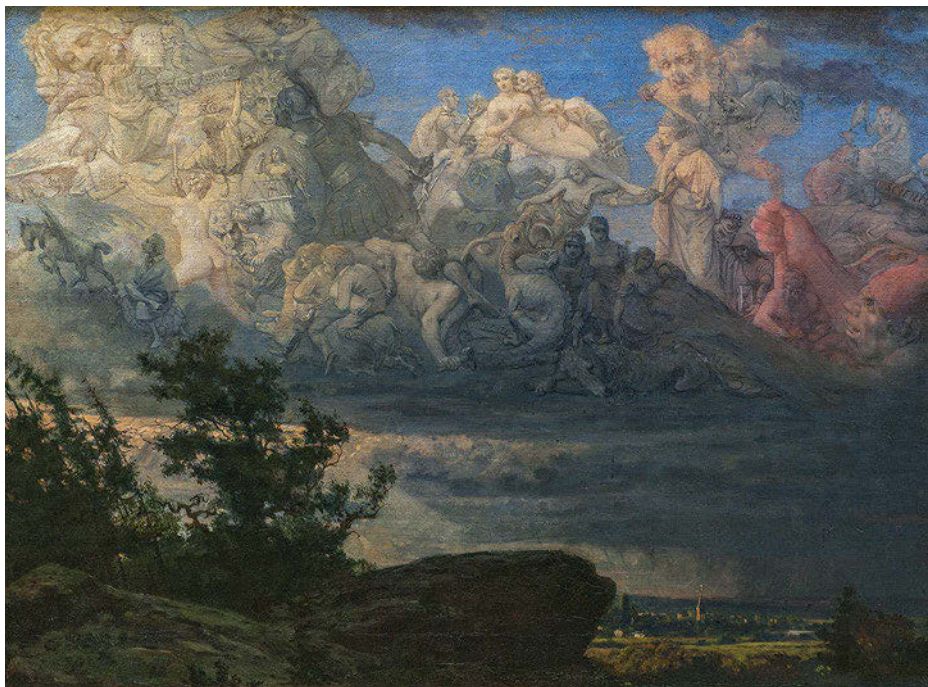
²⁴⁷ Бранко Поповић, *наведено дело*, 545.

²⁴⁸ П. П., „У српску сликарску уметност чврсто верујем“, *Коло*, 25. јул 1942, 12.

²⁴⁹ Дејан Медаковић, *Урош Предић*, 16, 17.

²⁵⁰ Дејан Медаковић, „Изложба београдских пејзажа“, *Књижевне новине*, Београд, 12. октобар 1951, 6.

²⁵¹ Тестамент Уроша Предића, писан руком 25. јуна 1949. године, власништво је Народног музеја у Зрењанину, Легат Уроша Предића 11.

Визија у облацима, 1887
Народни музеј Зрењанин

Јупитер и Сатурн.²⁵² Док развијенија симболистичка композиција у облацима над панорамом равничарског града, где бројни антички богови – Венера, Марс, Амор, Фортуна, алегоричке и религијске фигуре у облацима преносе Предићев сложен поглед на људске ратне сукобе и социјална превирања у слици *Визија у облацима* из 1887. године инспирисане аустроугарском окупацијом Босне и Херцеговине,²⁵³ и у скромној ведути из 1918. Предић је свој поглед усмерио ка небу и забележио распоред небеских тела. Обе композици-

је су сличног формата и блиске у тоналитету, али Академијиним пејзажем влада мир зоре која се буди, док алегоричком коју данас чува Народни музеј у Зрењанину доминира драма надлазеће олује. Пејзаж *Визије* настао је у атмосфери претећих ратних сукоба са Аустроугарском, београдска панорама дочарава атмосферу краја ратних сукоба и светлости која се буди на хоризонту у време одлучујућих борби које су резултирале победом над Аустроугарском и перспективом формирања нове Краљевине Јужних Словена.

²⁵² У Предићевом попису *Моји радови* уметник наводи и „На источном небу срп последње четврти месеца, и планете Јупитер и Сатурн“, односно: „На источном небу види се бледи срп последње четврти месеца, и две звезде: Јупитер и Сатурн.“ – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 274, 291.

²⁵³ Дејан Медаковић, *Урош Предић*, 12; Игор Борозан, *Песимизам и антиципација Великој раји у ликовном ојусу Уроша Предића*, 129–132; на: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://reff.f.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/2920/2917.pdf?sequence=1&isAllowed=y приступљено 29. јануара 2024; Оливера Скоко, *наведено дело*, 21–23.

О *Визији* Предић бележи: „Компоновао сам је 1887, после аустријске окупације Босне, када је политичко небо Европе било натмурено,²⁵⁴ па ако у истом духу тумачимо његов поглед на мирну београдску зору и небо над Карабурмом, Дунавом и Банатом у даљини, можда можемо прочитати сликареву наду да после Великог рата и страдања за његову земљу и народ долази срећније, мирније време. Ведута, касније намењена Академијиној колекцији, одише миром и надом. Две Предићеве ведуте дели тридесет година и искуство великих ратних разарања, али и динамичност младалачког приступа зрењанинској визији и одмерена зрелост у случају Академијине ведуте.

Колорит Академијине ведуте близак је Предићевеј *Визији у облацима* и као да њено високо мирно, плаво-ружичасто небо јасног летњег раног јутра, тежњом уметника да забележи и распоред небеских тела – Месеца и планета, надилази још у јутарњем полумраку уснулу Земљу и њене становнике, указујући на више сфере, на непролазно, на оно чему је Предић целога живота у својој уметности тежио.

У другом делу *Ауџобиографије* за Академију, почетком јула 1946. о свом односу према пејзажу Предић пише: „Први мој пејзаж, рађен по природи 1880. представља врбу на Тамишу“. Да је „предеде волео као пријатељ природе,“ али је ретко стизао да их слика, присећа се: „још као средњошколац радо сам сликао уљаном бојом и акварелом, напамет, фантастичне пејзаже, где је морало

свега бити, и река и планина, шума и зелених ливада, банатских села на подножју Алпа, друмске механе, друмова, путника и разбојника, стада и пастира итд.“²⁵⁵ Управо такав пејзаж препознајемо у Предићевеј алегоријској, усковитланој, елоквентној, симболистички набијеној отпором према Аустрији која је анектирала Босну – *Визији*. Његов приступ великој *Панорами Београда* је пак супротан, готово документаристички, смирен, контемплативан, проистекао из зрелог животног доба. Велика *Панорама* настала је у другачијем политичком тренутку разорених нада, готово као радна терапија остарелог уметника током окупације Београда. Академијино *Јуџро* је спој ова два Предићева приступа, припада добу зрелости, плод је великог животног и уметничког искуства, а у њему бију романтичарски дамари, осећа се нада зоре да ће сванути јутро и доћи нови дан. Оно је више „импресија“, атмосфера, слика која носи дубљу поруку и бележи, можда и несвесно, уметничково другачије духовно стање.

Тако се у Академијиним Предићевим погледу на Београд крајем Првог светског рата наслутило „разрешење“ сукоба са Аустроугарском насталог анексијом Босне и сликаног у *Визији*, што све детаљно тумачи сликар у својој *Ауџобиографији*.²⁵⁶

Део Предићевог погледа на живот и сажетак његове животне филозофије усамљеника и аскете,²⁵⁷ житеља особеног, властитог, помало изолованог микрокосмоса²⁵⁸ наслућујемо делимично управо у Академијиној ведути.

²⁵⁴ Саво Поповић, *наведено дело*, 49.

²⁵⁵ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 80, 81, 127.

²⁵⁶ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 80, 81, 82.

²⁵⁷ Дејан Медаковић, *Урош Предић*, 20.

²⁵⁸ Саво Поповић, *наведено дело*, 34.

Портрет Марка Мурајша, 1919²⁵⁹ (Уметничка збирка САНУ)

Порџреџ Марка Мурата, 1919

Предић је поздравио долазак Марка Мурата (1864–1944) у Нови Сад 1897. године изразивши забринутост због успаване атмосфере међу Србима. Он Мурата упознаје у Београду и о њему оставља духовиту забелешку: „Красан човек! Наиван, пун вере, пун одушевљења за своју уметност, пун љубави – мрзи Шопенхауера, мога патрона. Благо њему, тј. не Шопенхауеру него Мурату.“²⁶⁰ Уз Ђорђа Јовановића, Петра Убавкића и Ђорђа Крстића међу академицима, и Симу Роксандића, Перу Параноса, Живка Југовића, Ристу и Бету Вукановиће, Предић је међу своје пријатеље уметнике који су деловали у Београду убрајао и Марка Мурата,²⁶¹ као што и Мурат Предића назива пријатељем.²⁶²

Њих двојица су у првим годинама 20. века активно учествовала у оснивању Друштва уметника *Лага* чији је Предић био почасни председник.²⁶³

Према сигнатури на слици прецизирано је да је Предић насликао Мурата 8. марта 1919. године у време када се Мурат накратко после Великог рата, вратио у Београд фебруара 1919. и учествовао у оснивању Удружења ликовних уметника чији члан постаје јануара 1920. На предлог Министарства просвете Краљевине СХС Мурат прихвата ме-

сто главног конзерватора старина за Дубровник и околину куда ускоро и одлази.²⁶⁴

Спонтаност и топлину с којом Предић слика колегу сликара Марка Мурата, налазимо и у Предићевим портретима других ликовних уметника, чак и у оном рађеном 1898. према старој фотографији – психолошки живом портрету Константина Данила, по фотографији сликаног Ђорђа Крстића, али и у сликарски слободнијим, видљивијег, мекшег потеза – портретима ликовних уметника које је Предић добро познавао и који су, као и он, били чланови СКА – Љубе Ивановића из 1909. и Ђоке Јовановића из године у којој настаје и Муратов портрет – 1919.²⁶⁵

Иако се ради о портрету академика, Предићев портрет Марка Мурата припада целини портрета чланова САНУ, који, иако су их сликали и вајали уметници академици, очигледно нису били намењени свечаним просторијама и кабинетима институције, већ приватном простору портретисаног или аутора.²⁶⁶

Мање од годину дана пошто га је Предић портретисао, 16. фебруара 1920, Мурат постаје дописни члан СКА,²⁶⁷ а 1921. Српска краљевска академија штампа у свом *Годишњаку* једну за другом биографије својих чланова – Мурата и Предића.²⁶⁸

²⁵⁹ Репродукован је у: Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 216

²⁶⁰ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 41, 46; Саво Поповић, *наведено дело*, 63.

²⁶¹ Звонимир Кулунџић, *наведено дело*, 558.

²⁶² Марко Мурат, *Из мој живоџа. Ауџобиоџрафија*, Београд 2007, 17, 115.

²⁶³ Марко Мурат, *наведено дело*, 17, 115.

²⁶⁴ Марко Мурат, *наведено дело*, 116, 125.

²⁶⁵ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 117, 121, 215.

²⁶⁶ Јелена Межински, *Порџреџ у Уметничкој збирци*, 14.

²⁶⁷ Мурат је прави члан СКА од 16. фебруара 1940. – Марко Мурат у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 207; Марко Мурат, на: <https://www.sanu.ac.rs/clan/murat-marko/> приступљено 3. јануара 2024.

²⁶⁸ Предићева биографија је аутобиографија сликара написана на захтев СКА када је Предић проглашен за редовног члана – *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 271–282, 282–310.

Три године после Предићевог Муратовог портрета, 1922, свој лик у цртежу, али анфас, разбарушеније косе, уморног, концентрисаног погледа и скупљених већа, забележио је сам Марко Мурат.²⁶⁹

Међуратна дневна штампа истиче квалитет Предићевог портрета: „Он ради чувени портре г. Марка Мурата, који својом тачношћу и крепкошћу задивљује“.²⁷⁰

Истичући кризу у коју је уметничко стваралаштво запало током Првог светског рата и његовог избеглиштва у Крушевац, а поводом уметничког осамдесетог рођендана, *Правда* наводи да се Урош Предић сликарству враћао кроз пејзаже, али и портрете: „Од портрета из овог времена треба нарочито споменути онај Блаженопочившег краља Александра и онај свог колеге сликара Дубровчана Мурата“.²⁷¹

И у периоду после Другог светског рата, у новим политичким приликама, али још за живота аутора, овај Предићев портрет је, уз портрет Стојана Новаковића, оцењен као значајан у његовом опусу, па је и излаган на изложби Уроша Предића и Паје Јовановића у Уметничком музеју у Београду 1949. године.²⁷²

Дејан Медаковић Муратов портрет, по квалитету, везује за целину изузетно успешних и непосредних Предићевих портрета деце, као и за портрете настале у периоду 1917–1919, сликане „распевано“,

Марко Мурат, *Аутопортрет*, 1922²⁷³

без сувоће линеаризма бидермајера и романтичарске патетике, интимно, људски, „из свакодневице“. Будући да је имао огроман број поруџбина за израду портрета грађанске класе, посебно у међу-

²⁶⁹ Цртеж се чува у Народном музеју Србије у Београду – Марко Мурат, *наведено дело*, [75]; *Марко Мураћ*, на: https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE_%D0%9C%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%82#/media/%D0%94%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0:Marko_Murat_Autoportret,_1922.jpg приступљено 5. децембра 2023.

²⁷⁰ М. В. Ст., *наведено дело*, 5.

²⁷¹ Тоне Потокар, *наведено дело*.

²⁷² Вељко Петровић, *Изложба слика Уроша Предића и Паје Јовановића*, Уметнички музеј, Београд 1949, 10.

²⁷³ Репродукција је јавно власништво: *Марко Мураћ*, на: https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE_%D0%9C%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%82#/media/%D0%94%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0:Marko_Murat_Autoportret,_1922.jpg приступљено 5. децембра 2023.

ратном периоду, те да му је у фокусу била документарност, Медаковић закључује да је Предић ретко достигао ниво израде портрета какав је достигао Муратов данас у Уметничкој збирци САНУ.²⁷⁴

Предић га је чувао у свом непосредном окружењу до дубоке старости.²⁷⁵ Муратов портрет, иако један од три најстарија у Уметничкој збирци САНУ, последњи је портрет који је Предић Академији поклатио за живота, а после честитке САН за уметников деведесети рођендан. На скупу Председништва 14. фебруара 1948. године забележено је: „Писмо академика У. Предића о поклону портрета Марка Мурата, који је он израдио, Академији. – Председништво прима поклон, с тим да се академику Предићу изрази писмена захвалност за овај поклон.“²⁷⁶

Портрети Стојана Новаковића, 1920

У наставку своје *Аутобиографије*, штампане у Академијином *Годишњаку* XXVIII закључно са 1920. годином, Предић за период после 1921. године за Српску академију наука и уметности наставља да пише: „... мој избор за члана А. Н. и У. То је било 3. фебруара 1910, када сам употребио застој у мојем раду због сеобе из Орловата у Београд, на то,

да одем у Италију камо већ ме одавно срце вукло. Изненађен и високо узнесен толиком чашћу захвалим Академији са обећањем да ћу у знак моје захвалности даривати Академији портре њеног тадашњег председника Стојана Новаковића, као и његових последника на том високом месту, све док будем могао радити. Оригинал те слике израдио сам у његовој скромној соби за рад у дворишту његове старе куће, седећи на шамли испод прозора у једном тескобном куту; зато је слика морала бити мањег формата и налази се још увек код мене, а увећану копију добила је Академија. Обе ове слике убрајам у моје најуспелије портрете.“²⁷⁷

И у Предићевом попису радова који је израдио за Академију наводи се да се Новаковићев портрет у првој варијанти, мањи од природне величине, настао 1913. године дуго налазио у атељеу сликара,²⁷⁸ а да је за Академију у природној величини насликан нови, следеће 1914. године.²⁷⁹

Варијанту Новаковићевог портрета из 1913. из Предићевог атељеа, а у складу са уметниковим тестаментом из јуна 1949. преузима Министарство просвете.²⁸⁰ Овај портрет се види на снимку с краја 1951. године, на коме је Предић с Луком Младеновићем, за кога је у својим белешкама 1949. стари уметник написао да му у атељеу „досађује графичар Лука Младеновић“.²⁸¹

²⁷⁴ Дејан Медаковић, *Урош Предић*, 18–19.

²⁷⁵ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 299

²⁷⁶ *Годишњак САН 1947*, LIV, Београд 1947, 253.

²⁷⁷ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 257; Група аутора, уредник Миро Вуксановић, *наведено дело*, 17, 604.

²⁷⁸ Репродукован је у: Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 207, 299.

²⁷⁹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 257, 299.

²⁸⁰ Тестамент Уроша Предића, писан руком 25. јуна 1949. године, власништво је Народног музеја у Зрењанину, Легат Уроша Предића 11.

²⁸¹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 32.

Портрет Стојана Новаковића (1842–1915),²⁸² као председника Српске краљевске академије, Предић слика 1913–1914. непосредно пред смрт овог значајног српског политичара и научника, а у тешко време када се он залагао за решавање поли-

тичких прилика током балканских ратова и на почетку Првог светског рата.

Предић је Новаковића лично познавао, те га је консултовао и за многа питања из области историје, која су му се наметала док је сликао.²⁸³ Учество-

Предић с Луком Младеновићем у свом атељеу пред зидом на коме су били изложени портрети, 1951. Новаковићев портрет из 1913. године, четврта је слика слева у првом реду на зиду, изнад реда слика поређаних по поду, у непосредној близини уметничког писаћег стола.

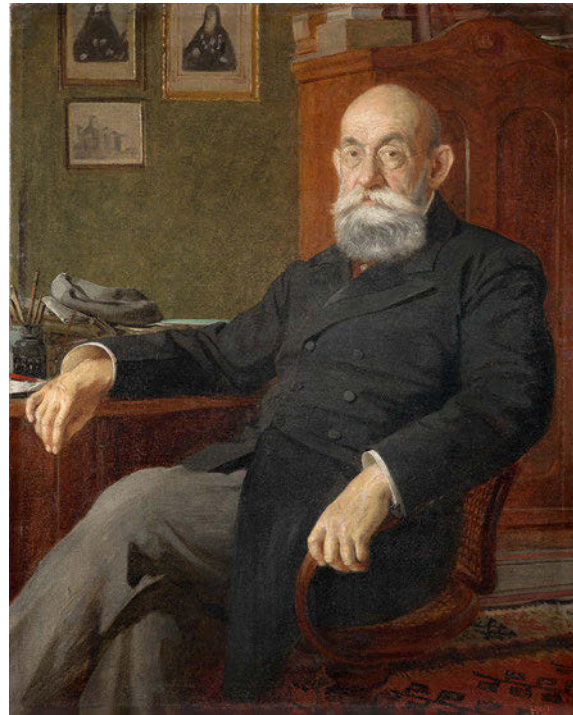
Документација Галерије САНУ, инв. бр. 4783

вали су заједно и у раду Академије јер се Предићев избор у СКА догодио у време када је сликар био у контакту са Академијом и поводом израде илустрација за Академијину књигу народних песама, о чему је одлучивао и Новаковић.

Портрет Стојана Новаковића заправо је други непосредни уметнички ангажман Предића за Академију, када је, после израде илустрација за народне песме по поручбини за СКА, сам уметник одлучио да за ову институцију изради портрет њеног актуелног председника.

Вероватно није случајно што се на Академијином Новаковићевом портрету у сигнатури уместо 1914, коју као годину настанка наводи Предић,²⁸⁴ види 1920. година када је Предић могао урадити још неке измене на портрету пре но што га је поклонио Академији, док је његову првобитну варијанту задржао код себе.

Предићев поклон Академији помиње се и на првом скупу Председништва СКА одржаном 12. марта 1921. године и у записнику стоји: „Секретар саопштава да је Академик г. Урош Предић поклонио велику слику бив. председника Ст. Новаковића за салу Академијину“ и одлучено је: „Прима се к знању и да му се захвали нарочитим писмом“. А одобрено је саопштење секретара који „саопштава да је издао 431 динар у име трошкова око изложбе

Урош Предић, *Стојан Новаковић*, 1913²⁸⁵
Филозофски факултет у Београду²⁸⁶
Снимио Владимир Поповић

слика г. Уроша Предића и за оквир слике Новаковићеве“.²⁸⁷ Портрет Стојана Новаковића у Уметничкој збирци САНУ и данас се чува у обновљеном

²⁸² Михаило Војводић, Александар Марковић, *Стојан Новаковић и његова доба*, Београд 2017.

²⁸³ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 102.

²⁸⁴ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 299.

²⁸⁵ Репродукција је јавно власништво: *Стојан Новаковић*, на: https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%BE%D1%98%D0%B0%D0%BD_%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%9B#/media/%D0%94%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0:Stojan_Novakovi%C4%87,_portrait_by_Uro%C5%A1_Predic%C4%87.jpg приступљено 5. децембра 2023.

²⁸⁶ На информацији о локацији портрета аутор захваљује колеги Петру Петровићу из Народног музеја Србије и проф. др Ненату Макуљевићу са Филозофског факултета у Београду.

²⁸⁷ *Годишњак СКА 1920*, XXIX, Београд 1921, 54.

оригиналном раму „из епохе“. Исти тип рама искоришћен је и за Предићев старији Новаковићев и портрет Симе Лозанића који се чува на Хемијском факултету у Београду, на пример. Могуће је претпоставити да се Предићев портрет Стојана Новаковића, када постаје део уметничке колекције СКА, нашао и на поменутој Предићевој изложби одржаној уместо уметникове приступне беседе приликом примања звања академика.²⁸⁸

Квалитет портрета Стојана Новаковића истичао је више пута сам Предић, на пример, и у тексту о својој уметности, штампаном 1922.²⁸⁹

И међуратна штампа истиче квалитет Новаковићевог портрета у галерији ликова које Предић ради.²⁹⁰

Варијанта портрета Стојана Новаковића, коју је у свом атељеу чувао уметник, уз портрет Марка Мурата, излагана је на изложби Уроша Предића и Паје Јовановића у Уметничком музеју у Београду 1949. године, што потврђује позитиван однос стручњака према овом Предићевом раду и у послератном периоду.²⁹¹

Портрет Стојана Новаковића је највећег формата у серији Предићевих портрета председника у оквиру Уметничке збирке. Међу свим Предићевим сликама у Академијином фонду већу висину има само икона Светог Димитрија коју чува Библиотека САНУ.

Новаковићеву фигуру уметник представља до испод колена у седећем, опуштеном ставу у најдетаљније описаном ентеријеру у односу на остале Академијине Предићеве портрете. Стојан Новако-

Писаћи сто Стојана Новаковића
Библиотека САНУ
Снимио Владимир Поповић

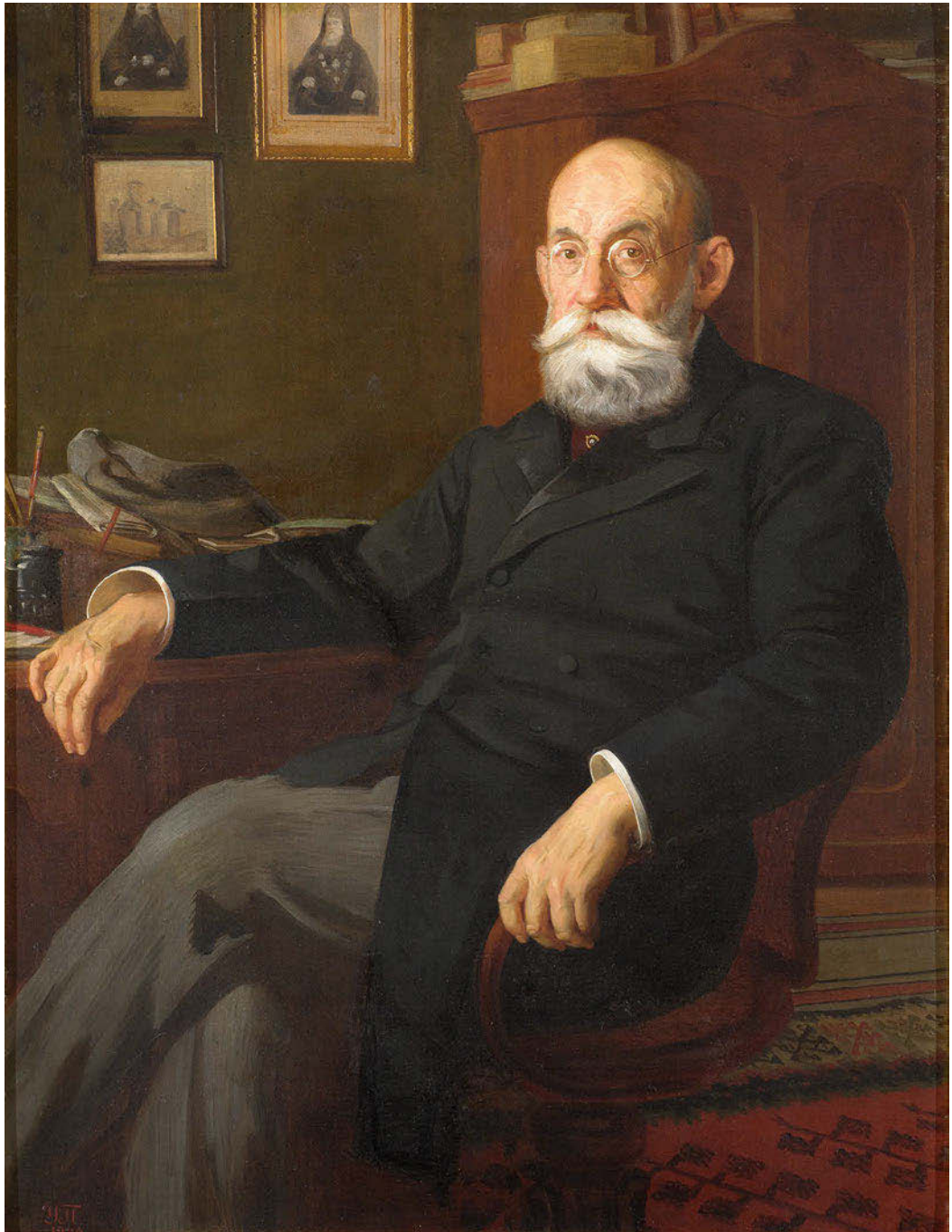
вић седи у радној столици, ослонивши се леђима на наслон, а подлактицама на радни сто и ручку столице, прекрштених ногу, погледа кроз наочаре директно упућеног сликару, односно посматрачу. На писаћем столу, можда управо оном који се данас чува у САНУ, виде се прибор за писање, папери, документи...

²⁸⁸ Група аутора, уредник Миро Вуксановић, *наведено дело*, 604–605.

²⁸⁹ Урош Предић, *наведено дело*.

²⁹⁰ Тоне Потокар, *наведено дело*.

²⁹¹ Вељко Петровић, *наведено дело*, 10.

Портрет Стојана Новаковића, 1920 (Уметничка збирка САНУ)

За време Другог светског рата СКА је предузела „поправку“ Новаковићевог портрета, што је забележено на скупу Председништва 29. децембра 1942. године: „Одлучено је да се обавести акад. г. Урош Предић о поправци слике бив. претседника Академије Стојана Новаковића“.²⁹² Можемо претпоставити да је потреба за поправком била повезана са оштећењем Академијине зграде у Бранковој улици²⁹³, за чију је „салу Академијину“²⁹⁴ портрет био намењен. На ово би указивао и помен портрета Ст. Новаковића, Ј. Цвијића и Б. Гавриловића „рађених масном фарбом“, наведених под бројем 3/б) документа упућеног Земаљској комисији за утврђивање штете на културно-просветним предметима с меморандумом САН, под бројем 113 заведеним 10. августа 1945. године где су дати спискови и подаци о штети коју је претрпела СКА током ратова 1914–1918. и 1941–1944. године.²⁹⁵

У контексту Предићеве серије портрета председника СКА, која почиње Новаковићевим портретом, могуће је размотрити и податак да је још 1906. године Предић израдио портрет Јована Стерије Поповића, оснивача Друштва српске словесности, али не за Академију, него за Стеријин родни Вршац,²⁹⁶ а поводом стогодишњице рођења „оца српске драме“, чију је прославу 16. и 17. септембра 1906. организовала Српска православна црквена

*Јован Стерија Поповић, 1906*²⁹⁷

општина у Вршцу. У дворани Српске православне црквене општине после парастоса и говора председника СКА Стојана Новаковића, што је истакло везу Стерије и Академије, откривен је портрет који је израдио Предић,²⁹⁸ који ће ускоро почети да ради на серији портрета председника Академије, почевши управо од Новаковићовог лика.

А, на пример, и неколико деценија касније – 1934. године, Предић ће поново, на молбу свога пријатеља Михајла Пупина за југословенску салу

²⁹² *Годишњак САН 1941–1944*, LI, Београд 1946, 138.

²⁹³ Marina Ninić, Sanja Stepanović Todorović, „The Chronology of Important Dates in the History of the Serbian Academy of Sciences and Arts and Its Forerunners“, *Serbian Academy of Sciences and Arts 1841–2016*, Belgrade 2016.

²⁹⁴ *Годишњак СКА 1920*, XXIX, Београд 1921, 54.

²⁹⁵ Документ се чува у Архиву Србије, Републички завод за заштиту споменика културе, Кутија 1 – на податку аутор најсрдачније захваљује мр Сањи Степановић Тодоровић.

²⁹⁶ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 297.

²⁹⁷ Дејан Ђорић, „Сликар чије су књиге срж српске орнитологије“, *Печаш*, 28. јул 2023. на: <https://www.pecat.co.rs/2023/07/slikar-cijesu-knjige-srz-srpske-ornitologije/> приступљено 5. децембра 2023.

²⁹⁸ „Стогодишњица Јована Ст. Поповића“, *Угарска, Учишљ. Педагошко-књижевни лист*, новембар 1906, Београд, 238, 239.

Универзитета у Питсбургу радити портрете и других чланова ДСС – Вука Караџића и Петра Петровића Његоша.²⁹⁹

Портрет Јована Жујовића, 1921

Предић је испунио обећање да ће Академији поклонити портрете свих њених председника од Новаковићевог, надаље све док буде могао да слика.³⁰⁰ Па тако, после портрета Стојана Новаковића, који је на челу Академије био у периоду 1906–1915,³⁰¹ уследили су Предићеви поклони Академији портрета њених наредних председника: Јована Жујовића, Јована Цвијића, Слободана Јовановића, Богдана Гавриловића, а његов портрет академика Александра Белића из 1940.³⁰² био је последњи поклон председничког портрета старог уметника.

Као и друге своје радове, педантни Предић и свој портрет Жујовића помиње у аутобиографији и попису радова намењеном СКА.³⁰³

Јован Жујовић (1856–1936), геолог, професор Београдског универзитета, политичар – министар иностраних дела и министар просвете и црквених

дела, члан Српског ученог друштва постао је 1883. године, а председник Српске краљевске академије је од 1915. до 1921.³⁰⁴ када га је Предић, у последњој години мандата, и портретисао.

Овај портрет је Предић, изгледа, почео још у зиму 1918. а за Академију га је довршио 1921. док је варијанта за портретисаног, која се налазила код Жујовића, изведена 1922. године.³⁰⁵

Предић је са Јованом Жујовићем био у контакту и поводом своје слике *Деца њог дугом* из 1886. У попису *Моји радови* уметник наводи да је она „код проф. Јована Жујовића, Београд“, односно да ју је „купио проф. Др Јован Жујовић, Београд“.³⁰⁶ А у аутобиографском тексту за Академију Предић наводи да је та слика у власништву председника СКА Јована Жујовића.³⁰⁷

У попису портрета које је насликао, Предић наводи да 1890. године, по фотографији, слика по којну Цану Жујовић и да се и ова слика налази код Јована Жујовића.³⁰⁸ Предић током читаве каријере за израду портрета користи фотографије, о томе је писао и у својим белешкама наводећи уз поједине портрете да су сликани „по фотографији“,³⁰⁹ што је била уобичајена оновремена пракса.³¹⁰

²⁹⁹ Голуб Добрашиновић, *Вукови њорџреџи*, Београд – Љубљана, 1975, 14, 89.

³⁰⁰ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 257; Група аутора, уредник Миро Вуксановић, *наведено дело*, 17, 604.

³⁰¹ *Стојан Новаковић* у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 223–224.

³⁰² Група аутора, *Председници Друштва српске словесности, Српској ученој друштва, Српске краљевске академије и Српске академије наука и уметности*, II, Београд: САНУ 2023, 11, 181–211.

³⁰³ *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 308.

³⁰⁴ *Јован Жујовић* у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 96, 97.

³⁰⁵ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 254, 257, 299, 302.

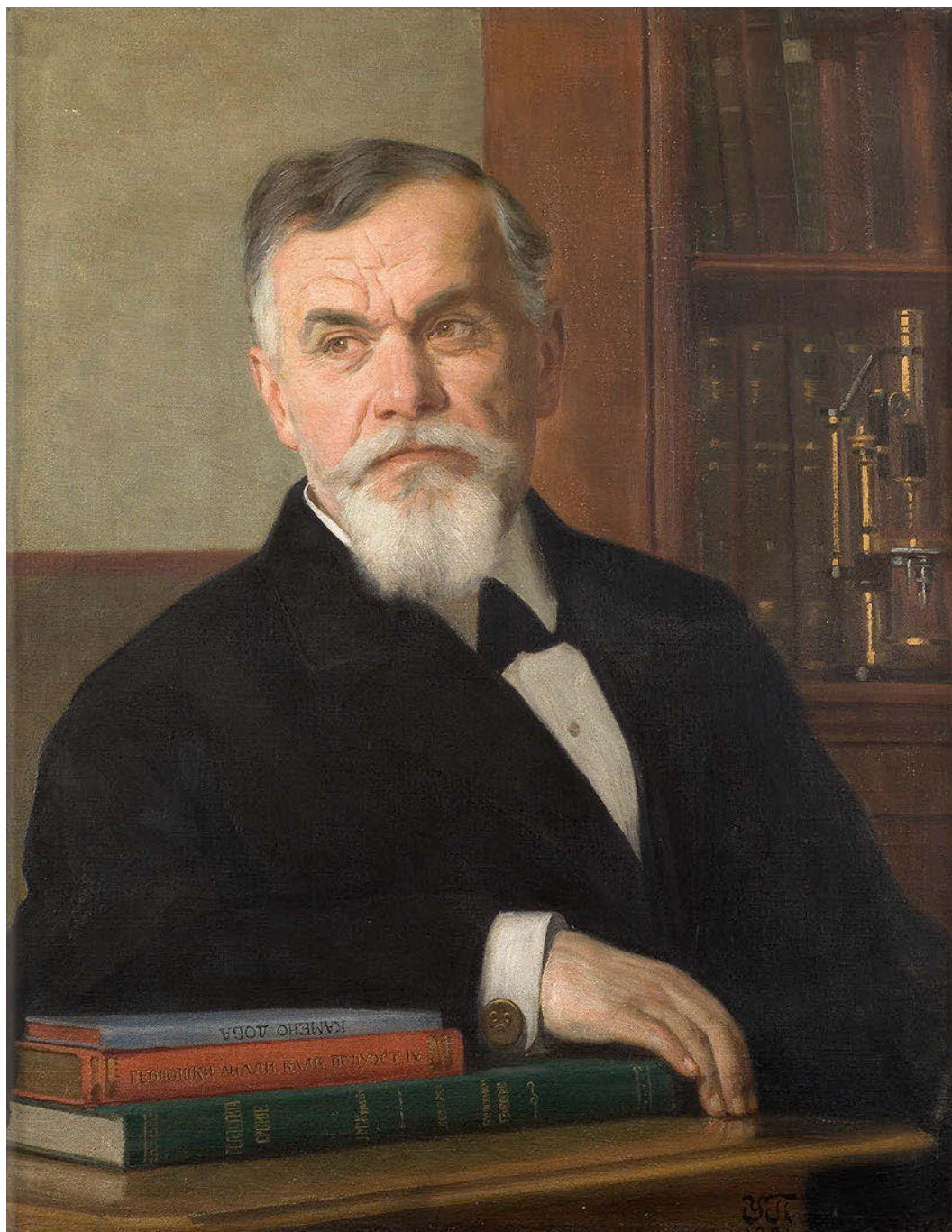
³⁰⁶ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 270, 279.

³⁰⁷ *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 297.

³⁰⁸ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 294.

³⁰⁹ У Предићевом попису *Моји радови* – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 293–309.

³¹⁰ Снежана Мишић, *наведено дело*, 23.

Портрет Јована Жујовића, 1921 (Уметничка збирка САНУ)

Поводом уметниковог осамдесетог рођендана, у осврту на његов опус у листу *Правда*, уз Новаковићев и Муратов портрет, посебно је истакнут управо портрет Јована Жујовића.³¹¹

Жујовић је приказан у ентеријеру кабинета, главе окренуте преко десног рамена, концентрисаног погледа упућеног у страну од посматрача, делимично на фону зида, а уз десну ивицу слике с делом дрвене полице с два низа књига и микроскопом у првом плану. Предић се за овај реквизит вероватно свесно одлучио, јер је Жујовић био заслужан за микроскопска истраживања стена у српској средини.³¹² Присутни су и други реалистички детаљи у Предићевој „сценографији“: нежна, бледа, десна рука Јована Жујовића, уоквирена уштирканом манжетном учвршћеном тешком рељефном копчом, ослања се на три публикације – Жујовићево *Камено доба*, часопис *Геолошки анали Балк. полуостр. IV*, који је Жујовић покренуо, и *Геологију Србије, геопрви* – чије наслове читамо на рикнама.

Свети Димитрије, 1923

У САНУ се, с почетка 21. века, чува и једна икона Уроша Предића, представљајући најобимнији део опуса великог сликара који је током читаве кари-

јере константно радио иконе за цркве, различита удружења, а често и славске иконе за приватне поручице.

Икона Светог Димитрија поклон је из 2005. године Библиотеци САНУ наследника поручиоца славске иконе из породице банкара Зубера у Београду – инжењера атомске физике и професора у САД Новака Зубера.³¹³

У Предићевом попису *Моји радови* за 1923. годину овај рад се наводи као: „Св. Димитрије, код банкара Зубера, Београд“, а даље: „Св. Димитрије, за банкара Зубера, Београд–Цетиње“.³¹⁴

Предић је икону породичног патрона радио за породицу браће Лалета и Николе Зубера, богаташа, власника бројних некретнина и поседа на Цетињу, у Улцињу, Котору, Будви, Перасту, Петровцу итд. који су у то време оснивали Српско-албанску банку, Јадранско-скадарску пловидбу, Зетску пловидбу, почињали рударење на Буљарицама и Црмници и донирали прву електричну централу општини Цетиње, под условом да се од прихода електране градској сиротињи на Митровдан – славу Зубера бесплатно дели храна.³¹⁵

На каменитом, монохромном тлу стоји светитељ с мученичким крстом и победничком палмином граном у левој руци и десном руком прислоњеном на груди, погледа упућеног улево, нагоре, мало

³¹¹ Тоне Потокар, *наведено дело*.

³¹² Јован Жујовић, на: https://sr.wikipedia.org/sr-ec/%D0%88%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%96%D1%83%D1%98%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%9B приступљено 21. октобра 2023.

³¹³ Новак Зубер из Rockville, САД, Уговор о поклону 735/1 од 29. септембра 2005. године, документација Библиотеке САНУ; на подацима аутор захваљује Данки Кужел; *Dr. Novak Zuber, Biography taken from Nuclear Engineering and Design, Vol. 151, November 1994. Authored by S. Levy and T. G. Theofanuos. Edited and embellished by R. P. Martin*, на: <https://users.owt.com/smsrpm/nksafe/Biography/zuber.html> приступљено 27. јануара 2024.

³¹⁴ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 276, 283.

³¹⁵ Јован Маркуш, „Цетиње и браћа Зубер: Добročинитељи којима су комунисти све отели!“ *Нова монархистичка мисао*, 4. април 2021, на: <https://srpska24.me/cetinje-i-braca-zuber-dobrocinitelji-kojima-su-komunisti-sve-oteli/> приступљено 27. јануара 2024; Saša Mišić, “Serbo-Albanian Bank in Albania 1925–1927”, *Balkanica, Annual of the Institute for Balkan Studies*, XXXVII, Belgrade 2007, 249–263.

Свети Димитрије, 1923
(Библиотека САНУ)

размакнутих усана, готово у немој конверзацији с Богом, кога види у небеским сферама. Историјски аутентична одећа античког светог ратника у којој дубокој обући, огрнутог црвеним плаштом, састоји се од сиве, орнаментом по ивицама украшене тунике и маслинасте доње хаљине с тамноокер траком на порубима, опасаних кожним каишем. Дужа коса оставља отворено лице маљама бркова једва осенчене горње усне. Фигура у пуној висини стоји на фону плавичастог пејзажа, у коме на обали мора између тамнозелених чемпреса и макије у другом плану у даљини разазнајемо Солун. Над градом у измаглици светлонаранцасти зраци сунца боје сивило неба и облаке.

Још крајем 19. века Предић прихвата прве поруџбине за израду икона и у својој *Аутобиографији* за СКА о томе пише: „... полако и нехотично постадох црквени живописац... Узех поново читати Свето Писмо и проучавати остала стручна дела о иконографији, не можда зато, да их се слепо придржавам, већ само ради оријентације како бих свесно, а не у незнању, одступио од наслеђене шаблоне, где год би то било потребно и могуће. Наш стари, средњовековни живопис још увек сам подцењивао, те нисам ни помишљао, да посетим наше старе манастире, а пре свега Свету Гору. Мени је било немогуће да се навијем за неколико векова унатраг, него сам се решио да предмете црпем непосредно из Еванђеља, Житија Свјатих и т. д., да их слободно схватим у обиму мојег знања и моје маште, и да их прикажем модерним средствима на савремени начин, водећи притом ипак рачуна о

неким изреченим прописима и захтевима православне Цркве.“³¹⁶

Међутим, крајем друге и почетком треће деценије када пише ову аутобиографију, Предић је већ био свестан промене свог приступа иконопису. Једна од икона из овог периода, када се трудио да „једнако добро и савесно“ обавља „два посла, радећи упоредо или наизменце и црквене слике ради осигурања опстанка, и слике из народног живота, из народних песама или из наше повеснице“,³¹⁷ што је било сликарево лично опредељење, настала је за породицу Зубер и данас се чува у фонду Библиотеке САНУ.

„Имао сам мало разумевања за византијски стил, који сам сматрао као варварску дегенерацију класичног грчког стила, а црквени живопис као нижу уметност, ближу занату, што у ствари није било далеко од истине према ономе, како се та врста сликарства у нас неговала. Тада још нисам ни слутио да ће ми баш то бити главни посао, у који ћу утрошити моју најбољу снагу,“ писао је Урош Предић.³¹⁸

О каснијим промишљањима и озбиљном проучавању византијског и српског средњовековног живописа сведочи белешка Предића о њему савременом опремању ентеријера Опленца за краља Александра Карађорђевића, у којој оцењује да се ради о „јувелу којим би се поносили најкултурнији народи“, као и да је „унутрашњост ... сјајна, богата у боји и блистава у злату, а ипак хармонична, да је то права радост за око. Мада су копиисти отишли понегде предалеко у ‘верности’ копије, ипак је

³¹⁶ *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 299, 300.

³¹⁷ *Годишњак СКА 1914–1919*, XXVIII, Београд 1921, 299.

³¹⁸ Саво Поповић, *наведено дело*, 45.

Портрет Јована Цвијића, 1923 (Уметничка збирка САНУ)

то потврда величине тог српског средњовековног уметничког стила.“³¹⁹

Формиравши се као религиозни сликар, Предић о својим иконама каже да су: „утешне, иако немају претензију да се сматрају чудотворним,“ правећи разлику између икона, као светих предмета и црквених слика, које он израђује, истиче: „Моје црквене слике нису настале у намери да се побожни гледалац њима моли, тражећи од њих неку надземаљску помоћ, већ само имају задатак да дирљиво прикажу једно свето лице или догађај, који ће гледаоцу живо предочити један приказ и покренути његову душу у саосећање, узнети га од брига и невоља свакидашњице ка небескоме и вечном, вишим силама које управљају судбином човечанства.“³²⁰

Портрет Јована Цвијића, 1923

После Жујовићевог портрета уследио је следећи Предићев портрет председника намењен као поклон СКА – Цвијићев.

У попису својих радова Урош Предић наводи две варијанте Цвијићевог портрета, једну за другом, и то прво слику – коју је поконио Академији, па слику – поклон Цвијићу, коју је израдио као

„копију горње“.³²¹ Овај портрет данас чува Музеј града Београда.

Географа, антропогеографа, етнографа, доктора филозофије, професора Београдског универзитета Јована Цвијића (1865–1927) Предић портретише у добу од 58 година, у време када је он био председник СКА у два мандата, 1921–1927.³²² из десног полупрофила, погледа смирено упућеног право, мимо посматрача, шака испреплетених прстију, левог лакта спуштеног на повишени ослонац у готово недефинисаном смеђе-мрком окружењу, колористички веома штуро у контрасту црног сакоа и кравате и беле кошуље, односно тамног фона и светлијег инкарната портретисаног.

Цвијићев председнички портрет је по формату и колориту скромнији и смиренији од Новаковићевог и Жујовићевог и сведеношћу је сличнији портретима председника СКА које је Предић касније израдио за Академију. Овај портрет се појавио у оновременој штампи – детаљ слике је репродукован на насловној страни листа *Полишика* уз чланак којим је обележена прва годишњица смрти великог научника, а с потписом који је наводио да је аутор портрета Урош Предић.³²³

Оштећења која су постојала на Цвијићевом портрету могуће је довести у везу с разарањима која је САН претрпела током Другог светског рата.³²⁴

³¹⁹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 49; Саво Поповић, *наведено дело*, 110.

³²⁰ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 96.

³²¹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 302.

³²² Татјана Корићанац, *Београдски ајтлас Јована Цвијића. Век и његово рођење 1865–2015*, Београд 2015; *Јован Цвијић у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, наведено дело*, 348–349.

³²³ Др Божидар Марковић, „Јован Цвијић“, *Полишика*, Београд, 16. јануар 1928, 1.

³²⁴ Уз портрете Стојана Новаковића и Богдана Гавриловића и Цвијићев портрет је наведен у списку оштећења која је током два светска рата претрпела САН, под бројем 3/б). Документ упућен Земаљској комисији за утврђивање штете на културно-просветним предметима с меморандумом САН, под бројем 113. заведеним 10. августа 1945. године који се чува у Архиву Србије, Републички завод за заштиту споменика културе, Кутија 1.

Порџреџ Вуке Велимировиџ, 1924

Вука Велимировиџ (1888–1965), свештеничка ћерка, рођена у Пироту, љубитељка поезије и прозе, још у очевој кући на разгледницама које је добијала од рођака на школовању у Русији, али и из очевих књига и часописа, упознаје репродукције уметничких дела.³²⁵ Понета интересовањем за ликовни израз, уписала је Уметничко-занатску школу у Београду 1911. године и постала прва српска школована вајарка. Излагала је са Школом 1913. и добила похвалну критику у штампи. Наводи се да је била ученица Ђорђа Јовановића, који је открио њен таленат у Уметничко-занатској школи у Београду.³²⁶ Као првог учитеља вајарке штампа наводи и Марка Мурата, у време док се она још није определила за скулптуру.³²⁷

Изгледа да су се млада вајарка и старији сликар упознали ратне 1915. у Крушевцу, где је Вука предавала цртање и лепо писање у Гимназији, а

где је Урош Предић избегао 1915, вративши се у Београд 1916.³²⁸

После рата, 1919. године Вука одлази у Париз, где борави наредних двадесетак година. Учи код Антоана Бурдела (Antoine Bourdelle). Наставља школовање у Паризу на L'Ecole des Beaux-Arts до 1921. Похађа и Académie de la Grande Chaumière. Усавршава се у Италији код вајара Етореа Ферарија (Ettore Ferrari). Ради и излаже у Риму 1925. Путује Шпанијом, Турском.³²⁹

Члан је УЛУС-а од 1922. и *Лаге*. Излагала је интензивно током четврте деценије. Била је портретиста европске аристократије, уметника и политичара, али је израдила и серију ликова наших жена, историјских и личности из српске епске поезије.³³⁰ У Паризу је била блиска с руском емиграцијом, кретала се у добростојећим круговима. Сретала се са Аном Павловом, Фјодором Шаљапином. Није се дружила са нашим сликарима мада је излагала са Цуцом Сокић и Пеђом Милосављевићем.³³¹

³²⁵ Даринка Стојановић, „Вука Велимировић – вајар“, *Женски џокреџ*, 1. август 1927, 3, 4, на: http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:NLS_00015_19270801page:3|query:%D0%B2%D1%83%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%9B приступљено 24. децембра 2023.

³²⁶ Даринка Стојановић, *наведено дело*, 3, 4; Вл, „Вајар Вука Велимировић и њено стварање“, *Време*, 14. јул 1940, 12, на: http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:UB_00043_19400714|page:12|query:%D0%B2%D1%83%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%9B приступљено 24. децембра 2023; Оливера Скоко, *наведено дело*, 31.

³²⁷ Вл, *наведено дело*, 12; Оливера Панчић уредник серије, *наведено дело*.

³²⁸ Фотографија Народног музеја Зрењанин из Легата Уроша Предића број 163 – Оливера Скоко, *наведено дело*, 31, 50; Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 299; Саво Поповић, *наведено дело*, 22, 66; Savo Popović, „Samo је otadžbina nije prepoznala“, *Вечерње новости*, 3. март 2014, на: <https://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:480928-Samo-je-otadzibina-nije-prepoznala> приступљено 22. јануара 2024.

³²⁹ Ор, „Наши уметници – Вука Велимировић“, *Правда*, 18. април 1925, 4; Петар В. Микић, „Вајарка Вука Велимировић (1888–1965. године)“, *Зборник Народног музеја*, XIV-2, историја уметности, Београд 1990, 113–121; Вл, *наведено дело*, 12; Даринка Стојановић, *наведено дело*, 3, 4; Оливера Панчић уредник серије, *наведено дело*; Miljana Kralj, „Lepotica dana konačno u Svijeti“, *Вечерње новости*, 25. август 2018, на: <https://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:745723-Lepotica-dana-konasno-u-Svijeti> приступљено 22. јануара 2024.

³³⁰ Вл, *наведено дело*, 12; Петар В. Микић, *наведено дело*, 113–121; Оливера Панчић уредник серије, *наведено дело*.

³³¹ Петар В. Микић, *наведено дело*, 117; Savo Popović, „Muška ruka fatalne žene“, *Вечерње новости*, 4. март 2014, на: <https://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:481125-Muska-ruka-fatalne-zene> приступљено 22. јануара 2024; Оливера Панчић уредник серије, *наведено дело*.

Портрет Вуке Велимировић, 1924 (Уметничка збирка САНУ)

Вука Велимировић³³²

Из Париза се Вука вратила 1939/1940. пошто је наступила на изложби југословенских сликара и вајара. У Париз поново путује 1951. године, али после Другог светског рата, у измењеним политичким околностима, није прихваћена на нашој ликовној сцени.³³³

Предић је портретише као младу уметницу, на узлету каријере која ће достићи врхунац у четвртој деценији. Млада вајарка и „маестро“ – како је Вука оловљавала Предића, остају у контакту у преписци.³³⁴ Једном приликом, 1. децембра 1924. у Београду, Вука Велимировић је Предићу написала посвету на својој фотографији на којој је позирала са својом скулптуром *Ениџа* (седећи женски

акт).³³⁵ А у Писму Вуки 23. децембра 1924. Предић пише како је Богу захвалан што је уграбио моменат да је скицира,³³⁶ баш тада приликом њене посете Београду.

У списку својих дела Предић наводи да је Вукин портрет израдио 1924. године, а како је овај рад наведен као последњи за ту годину, имајући у виду да је уметник вероватно своја дела бележио хронолошки, како су настајала током поједине године, то је још један податак који потврђује децембар 1924. као време настанка вајаркиног портрета који данас баштини Академија.³³⁷ Уз име портретисане Предић је у свом списку забележио „вајарка, код мене“.³³⁸

³³² *Uberi dan – Vukosava Vuka Velimirović, vajar*, Zdravlje TV, најава изложбе организоване у Павиљону „Цвијета Зузорић“ на: <https://www.youtube.com/watch?v=QMb6u9bjJmQ> приступљено 5. јануара 2024.

³³³ Петар В. Микић, *наведено дело*, 116–117; Оливера Панчић уредник серије, *наведено дело*.

³³⁴ Преписку Предића и Велимировићеве откупио је Историјски архив у Панчеву – Miljana Kralj, „Lepotica dana konačno u Cvijeti“, *Вечерње новости*, 25. август 2018, на: <https://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:745723-Lepotica-dana-konacno-u-Cvijeti> приступљено 22. јануара 2024.

³³⁵ Фотографија Народног музеја Зрењанин из Легата Уроша Предића број 163 – Оливера Скоко, *наведено дело*, 31, 53.

³³⁶ Оливера Панчић уредник серије, *наведено дело*.

³³⁷ Ово потврђују и тачни датуми у јулу, новембру и децембру, које уметник наводи тим редом у 1948. години уз поједине портрете – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 309.

³³⁸ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 303.

³³⁹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 242.

Детаљ портрета Вуке Велимировић изнад Предићевог писаћег стола види се у горњем десном углу фотографије уметничког атељеа³³⁹

Вукин портрет, у близини Предићевог писаћег стола, тик изнад његовог јединог акта, фотографија је забележила 1932. године.³⁴⁰

О портретима који су прекривали зидове у уметниковом атељеу, у интервјуу поводом свог 85. рођендана, Предић је новинару, који је констатовао да уметник „у свом атељеу чува [он] читав низ портрета наших најпознатијих уметника“, рекао: „све сам их добро познавао. И данас када их више нема, ја и даље живим с њима.“³⁴¹

У скромном формату и уздржаним колоритом Предић је готово „аскетски“ насликао „делија-девојку“ Вуку Велимировић,³⁴² како је вајарку назвао у њиховој преписци. У портрету нема разнежености, нити наговештаја о особеној интимности коју су два уметника делила, што је остало забележено у њиховим писмима и Предићевим забелешкама.

Из Предићевог писма Вуки из маја 1926. дознајемо да је он знао појединости о њеном односу са супругом грофом Лисијеном де ла Мартинијером (Lucienne de la Martinière), од кога се уметница развела после три године брака.³⁴³ Априла 1927. Урош Предић јој пише да не зна како да одговори на њену бујицу осећања, скромно истичући да он нема све оне врлине које му Вука приписује у својој усамљености у далеком свету и потписује се као „чика Урош“, подсећајући на то колико је старији од ње.

Стари сликар и вајарка у напону снаге размњивали су и мишљења о уметности. Септембра 1926. Предић се диви храбрости с којом се Вука определила за позив вајарке који је у нашој средини занемарен, а априла 1929. жели јој да и даље напредује.³⁴⁴

Портрет Вуке Велимировић у САН доспева Предићевим тестаментом из јуна 1949.³⁴⁵ када и портрет Ксеније Атанасијевић, допунивши тако, сигурно не случајно, него свесним сликаревим избором, галерију Предићевих портрета мушкараца-академика ликовима две снажне жене – уметнице и научнице које су се својим животним делом бориле и за једнакост свога пола у мушком свету.

Портрет Пејра Крстића, 1925

Осим два женска портрета која Предић накнадно поклања Академији тестаментом, једини његов портрет данас у Уметничкој збирци САНУ који не приказује академика је портрет композитора Петра Крстића (1877–1957). Уједно је то једини портрет који уметник није побројао у оквиру својих поклона Академији. У свом попису радова за 1925. навео га је као: „Пера Крстић, музичар, поклон“.³⁴⁶

Према подацима којима располаже Музиколошки институт САНУ, Предићев рад је у Институт

³⁴⁰ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 242.

³⁴¹ П. П., *наведено дело*, 12.

³⁴² Саво Поповић, *Урош Предић. Нејпроцићани аманети*, Београд 2013, 63; Savo Popović, *navedeno delo*.

³⁴³ Оливера Панчић уредник серије, *наведено дело*.

³⁴⁴ Оливера Панчић уредник серије, *наведено дело*.

³⁴⁵ Саво Поповић, *Урош Предић. Нејпроцићани аманети*, 69; Тестамент Уроша Предића, писан руком 25. јуна 1949. године, власништво је Народног музеја у Зрењанину, Легат Уроша Предића 11.

³⁴⁶ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 303.

Портрет Петра Крстића, 1925 (Уметничка збирка САНУ)

доспео убрзо после Крстићеве смрти 1957. године, као поклон композиторове породице.³⁴⁷

На прелазу векова Петар Крстић је, слично Предићу нешто раније, био ђак на бечком Конзерваторијуму. Музички је критичар,³⁴⁸ професор у Првој мушкој гимназији и Музичкој школи „Станковић“, затим директор Српске музичке школе, хоровађа Радничког друштва „Јединство“, а неколико година пошто га је Предић портретисао, 1929–1938. руководилац музичког одсека Радио Београда³⁴⁹ и диригент у Народном позоришту, а од 1938. шеф Одсека за уметност и књижевност у Министарству просвете и председник београдске секције Удружења југословенских музичких аутора пре 1941.³⁵⁰

Предић ради портрет Крстића у време када се српски композитор истакао ангажманом на усавшавању музичког образовања у Краљевини СХС,³⁵¹ а конкретно у години када је музичар компоновао

своју оперу *Зулумћар*.³⁵² У новембру 1927. одржана је премијера Крстићеве опере и у дневној штампани је публикована композиторова фотографија која га приказује из истог угла и у трочетвртинском окрету удесно, у истим годинама и једнако одевеног као што га 1925. слика Предић.³⁵³

Нешто касније у београдској дневној штампи репродукована је фотографија Петра Крстића по формату, кадру и одећи блиска Предићевом портрету у САНУ, али је модел публици открио свој десни полупрофил, за разлику од Предићеве слике која приказује музичара с леве стране.³⁵⁴

Портрет Слободана Јовановића, 1930

Правник, историчар, писац и политичар Слободан Јовановић (1869–1958) на челу СКА био је од 1928. до 1931.³⁵⁵ и тим поводом постаје Предићев модел.

³⁴⁷ На овим подацима аутор захваљује проф. др Даницу Петровић (управнику Института у пензији) и мастеру Теодори Трајковић из Музиколошког института САНУ.

³⁴⁸ Ksenija Stevanović (urednik), *Antologija srpske muzike*, RTS, 4. oktobar 2023. на: <https://rts.rs/lat/radio/radio-beograd-3/5283549/antologija-srpske-muzike.html> приступљено 2. јануара 2024.

³⁴⁹ Радио Београд је био смештен у згради СКА у Улици кнеза Михаила 35.

³⁵⁰ Ksenija Stevanović (urednik), *navedeno delo*.

³⁵¹ Ivana Vesić, *From great expectations to great disappointments: Petar Krstić's contribution to the process of reforms of music education in interwar Yugoslavia (1918–1921)*, 253–276, на: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/6937/1450-98141927253V.pdf?sequence=1&isAllowed=y> приступљено 24. децембра 2023.

³⁵² А. Р., *Njegovo veličanstvo, Petar Krstić*, Novi svet, на: <https://www.novisvet.rs/2021/01/21/26/17/54/16289/kultura/novi-svet/njegovo-velicanstvo-petar-krstic/> приступљено 2. јануара 2024.

³⁵³ Т, „Пред премијеру опере 'Зулумћар' г. П. Крстића“, *Правда*, 20. новембар 1927, 5, на: http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:UB_00042_19271120|article:div1730|page:9|block:Page1_Block10|query:%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B0%D1%80%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%20%D0%BA%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%9B приступљено 24. децембра 2023.

³⁵⁴ Коста П. Манојловић, „Концерт хора 'Славјански'“, *Време*, 8. новембар 1933, 6, на: http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:UB_00043_19331108|page:6|query:%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B0%D1%80%20%D0%BA%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%9B%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80 приступљено 24. децембра 2023.

³⁵⁵ *Слободан Јовановић* у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 129–130; Борис Милосављевић, *Свети и време Слободана Јовановића (1869–1958). Поводом 150 година од рођења*, Београд 2019.

Портрет Слободана Јовановића, 1930 (Уметничка збирка САНУ)

Исецак из *Илустрованог времена* 21. марта 1931³⁵⁶

У свом попису радова Предић овај портрет наводи два пута у оквиру 1930. године прво, ближе почетку списка за ту годину, као „поклон Академији Н. и У.“ а онда, ближе крају пописа за 1930. као „Слободан Јовановић, код њега“, ³⁵⁷ што указује на чињеницу да је и овај Предићев портрет председника СКА имао две варијанте.

Иако се раније повукао с јавне уметничке сцене и избегавао да излаже, објашњавајући како не воли надметања и уметничку суревњивост, а вођство *Ладе* је напустио 1921. дајући више простора младима, ³⁵⁸ Предић ипак излаже Јовановићев портрет 15. марта 1930. на првој пролећној изложби *Ладе* у Београду, а његов снимак је и репродукован у дневној штампи. ³⁵⁹

На скупу Председништва СКА 20. априла 1931. године, на коме је, са председником Богданом Гавриловићем, секретаром Александром Белићем и академицима Николом Вулићем, Јованом Радонићем и Владимиром К. Петковићем, присуствовао и Урош Предић: „Прочитано је писмо академика г. Уроша Предића у коме саопштава да је израдио портрет пређашњег претседника Академије г. Слободана Јовановића. Поред раније израђених и Академији поклоњених портрета пређашњих претседника Академије г. Јована М. Жујовића, пок. Стојана Новаковића и пок. Јована Цвијића, г. Предић поклања Академији и овај портрет г. Слободана Јовановића. Примајући к повољном знању ово саопштење у писму г. Предића, председништво је

³⁵⁶ „Отварање изложбе ‘Ладе’“, *Илустровано време*, Београд 21. март 1931, 239.

³⁵⁷ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 304, 305.

³⁵⁸ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 129.

³⁵⁹ „Отварање изложбе ‘Ладе’“, *Илустровано време*, Београд 21. март 1931, 239.

Марко Мурат, *Слободан Јовановић*, 1922
Универзитет у Београду
Снимио Владимир Поповић

одлучило да се г. Предићу изјави у име Академије топла захвалност на поклоњеним портретима који представљају не само вечито сећање на њене претседнике и њихова дародавца, већ и особити украс Академијине збирке слика.³⁶⁰ Тим поводом у *Годишњаку* за 1931. годину у одељку Покло-ни: „Академија изјављује Предићу своју најдубљу

захвалност на овим радовима велике уметничке вредности“.³⁶¹

Занимљиво је упоредити Предићев портрет Слободана Јовановића с Муратовим радом из 1922. Иако сликан из сличног угла, у готово истој пози, слично одевен, Јовановићев портрет Марка Мура-та је експресивнији, колористички живљи, рађен

³⁶⁰ *Годишњак СКА 1931*, XL, Београд 1932, 63–65.

³⁶¹ *Годишњак СКА 1931*, XL, Београд 1932, 131.

видљивијим потезом, разбарушене косе, живљег инкарната, за разлику од свечанијег, уздржанијег, јавној намени подређеног репрезентативног Предићевог портрета цизелиране површине и уздржане, готово монохроматске гаме са светлим акцентима на инкарнату боје слоноваче.

Порџреѡ Боџдана Гавриловића, 1935

Математичар, професор Београдског универзитета Богдан Гавриловић (1863–1947) на челу СКА био је у периоду 1931–1937.³⁶²

На скупу Председништва СКА 11. марта 1935. под тачком 14 забележено је: „Г. Урош Предић поклонио је Академији свој рад Академијина претседника г. Богдана Гавриловића и Академија ће му писменим путем изјавити захвалност на овоме поклону“.³⁶³

Гавриловићев портрет помиње се у Предићевом попису његових дела још у 1924. години као „Проф. Др Богдан Гавриловић, поклон Београд“.³⁶⁴ Пошто је Гавриловићев портрет у фонду САНУ сигниран годином 1935, Предић је пре марта 1935. године, када Академијин портрет доспева у СКА, израдио варијанту портрета за Академију, али је изгледа није навео у списку својих дела.

Оштећења која су постојала и на овом Предићевом портрету, као и на портретима Стојана Новаковића и Јована Цвијића, доводе се у везу с зарањима која је СКА претрпела током Другог светског рата.³⁶⁵ Уједно није искључено да су се сва три Предићева портрета, када су оштећена, налазила изложена на истом месту.

Порџреѡ Александра Белића, 1940

Председника Академије с најдужим мандатом, од 1937. до 1960. године Александра Белића³⁶⁶ (1876–1960) Предић је портретисао 1940. у години када је, будући и иначе болешљив, имао доста проблема са здрављем.³⁶⁷ На почетку пописа портрета које је израдио у 1940. години Предић је навео једно за другим: „Др Александар Белић, за Универ., 70 × 55 / Др Александар Белић, 70 × 55, поклон Академији Н. и У., Београд“,³⁶⁸ што би значило да је две варијанте портрета овог председника Академије готово истих димензија сликар израдио непосредно једну за другом, и то прво ону данас изложену у Ректорату у Капетан Мишином здању, а затим ону Академијину.

Из саопштења на скупу Председништва СКА, одржаног 27. фебруара 1941. године, дознајемо и

³⁶² *Боџдан Гавриловић* у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 57.

³⁶³ *Годишњак СКА 1935*, XLIV, Београд 1936, 97.

³⁶⁴ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 257, 303.

³⁶⁵ Уз портрете Стојана Новаковића и Јована Цвијића, Гавриловићев портрет је наведен у списку оштећења која је током два светска рата претрпела САН, под бројем 3/б). Документ упућен Земаљској комисији за утврђивање штете на културно-просветним предметима с меморандумом САНУ, под бројем 113 заведеним 10. августа 1945. године који се чува у Архиву Србије, Републички завод за заштиту споменика културе, Кутија 1.

³⁶⁶ *Александар Белић* у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 16–17.

³⁶⁷ Морао је да буде зрачен због почетка рака коже – Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 25, 26.

³⁶⁸ Миодраг Јовановић, *наведено дело* 1998, 307; репродукован је у: Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 238.

Портрет Бојдана Гавриловића, 1935 (Уметничка збирка САНУ)

Портрет Александра Белића, 1940
Ректорат Универзитета у Београду
Снимио Владимир Поповић

да је: „Са захвалношћу Председништво... примило поклон г. Уроша Предића (портрет председника г. А. Белића)“.³⁶⁹

Једини је Белићев портрет, у серији Академичких Предићевих портрета председника, израђен на белачастој основи. Мада у галерији Предићевих портрета доминирају ликови приказани на смеђем, мрком, тамном фону, сликар је током читаве каријере радио и портрете на светлој основи. Међу њима се истичу, на пример, они Лазе Костића,

Стевана и Стефаније Алексић, Љубе Ивановића, Михајла Пупина, али и Белићев.

Портрет Михаила Петровића, 1943

„Пок. проф. Др Михајло Петровић, академик (Мика Алас), 55 × 40, поклон Акад., по фотогр.“ наводи Предић за 1943. годину у свом *Списку студија (глава) и портрета*.³⁷⁰

³⁶⁹ *Годишњак СКА 1940*, I, Београд 1941, 126, 132.

³⁷⁰ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 308.

Портрет Александра Белића, 1940 (Уметничка збирка САНУ)

Портрет Михаила Петровића, 1943 (Уметничка збирка САНУ)

Закључујемо да је Предић математичара Михаила Петровића (1868–1943),³⁷¹ који је умро у јуну 1943, портретисао постхумно. Петровићев лик међу последњим председницима Академије које је Предић сликао и наменио Српској краљевској академији после времена када је израдио портрет Слободана Јовановића, вероватно је везан и за чињеницу да су на годишњем скупу Академије у јануару 1928. за председника Академије били предложени – с највећим бројем гласова управо Михаило Петровић Алас, Слободан Јовановић и Богдан Поповић, а у фебруару исте године је актом Министарства просвете за председника СКА постављен Слободан Јовановић, који је остао на тој функцији до 1931. И после мандата Слободана Јовановића, у јануару 1931. на годишњем скупу СКА поново је највише гласова у кандидатури за председника добио Михаило Петровић Алас,³⁷² па секретар Академије Александар Белић и најмање Богдан Гавриловић, који је на крају постављен за новог председника СКА.³⁷³ Током 1935. Предић портретише Гавриловића и 1940. Белића као пред-

седнике Академије, а 1943. одлучио се да изради и портрет Аласа, можда му тако одајући признање, иако Алас неће бити изабран за председника, предосећајући да ни он ускоро неће имати снаге да слика портрет следећег председника.

Током 1943. године, када је урадио портрет Аласа, Предић је патио од грознице изазване gripом, а жалио се и да му вид слаби и да може да слика највише два сата дневно, што је морао да ради како би зарадио за живот јер под окупацијом за преживљавање није била довољна накнада коју му је Академија одредила 1930. у висини пензије редовног професора Универзитета.³⁷⁴

Предић у наставку своје *Аутобиографије* за САН, после Другог светског рата резимира како је поклонивши Академији портрет њеног председника Новаковића: „...после у току времена добила ... Академија портрете још и ових председника: Јована Жујовића, Јована Цвијића, Слободана Јовановића, Богдана Гавриловића и др Александра Белића, сем тога још и слике професора Др Бранислава Петронијевића и Михајла Петровића.“³⁷⁵

³⁷¹ *Михаило Петровић Алас* у: Љубомир Никић, Гордана Жујовић, Гордана Радојчић-Костић, *наведено дело*, 246–247; Група аутора, *Михаило Петровић Алас, родоначелник српске математичке школе*, Београд 2018.

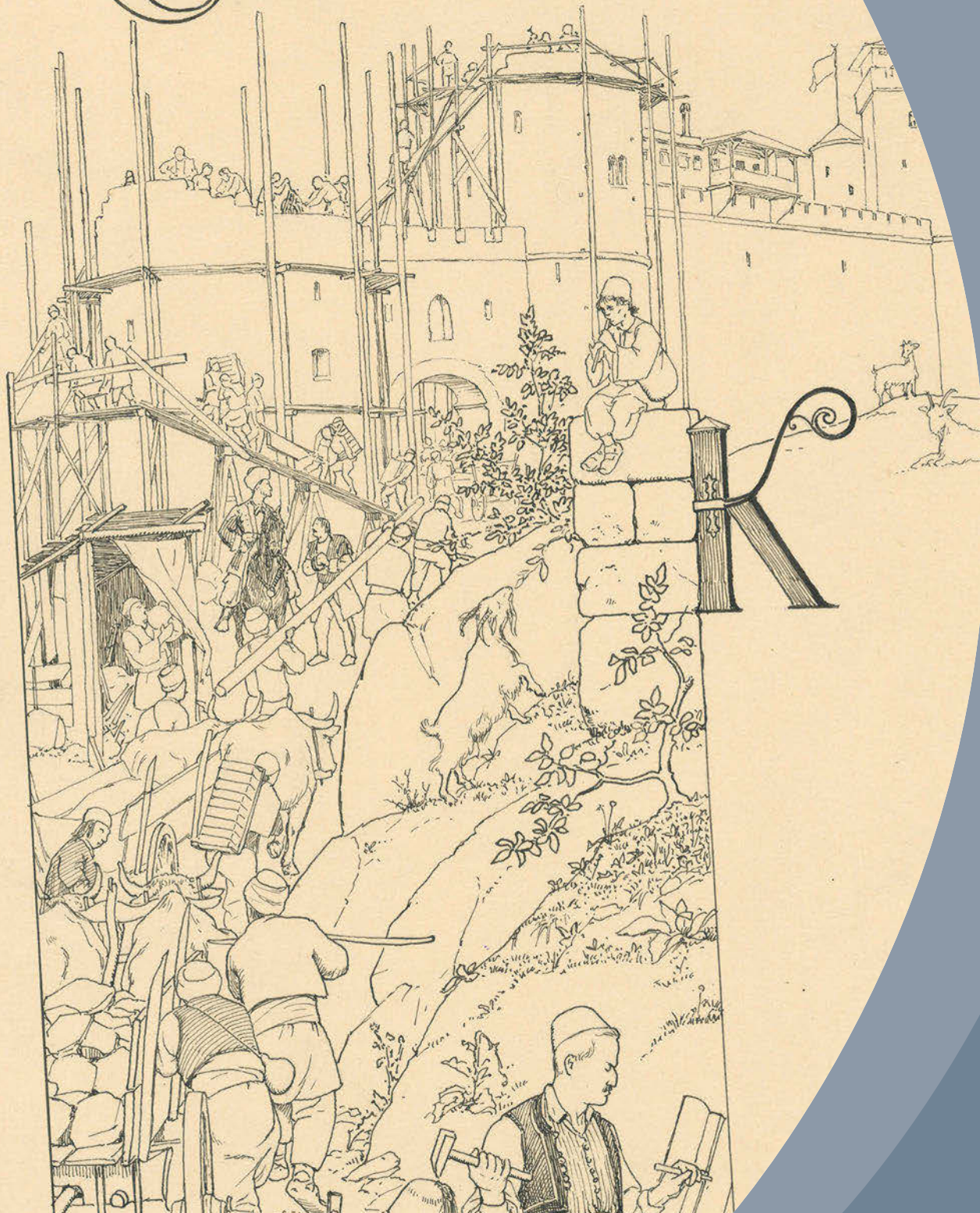
³⁷² Занимљиво је да је значајан део 1931. године Алас провео у француско-норвешкој експедицији на Северни пол – Аноним, „Г. др. Михаило Петровић, професор универзитета, вратио се из поларних крајева“, *Политика*, 24. септембар 1931, 5.

³⁷³ Борис Милосављевић, *наведено дело*, 65, 67.

³⁷⁴ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 27.

³⁷⁵ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 257; Група аутора, уредник Миро Вуксановић, *наведено дело*, 17, 604.

Сваторни Ныка Н

Предићев опус је релативно темељно проучен и добро познат. О њему су писали Предићеви и наши савременици, од Милана Кашанина, Вељка Петровића, Дејана Медаковића, преко Миодрага Јовановића у обимној монографији о уметнику, до Оливере Скоко, Игора Борозана, Снежане Мишић и других. Бројни истраживачи имали су, што је велика реткост, помоћ самог уметника, педантног, самокритичног, али свесног својих заслуга на пољу уметности, духовитог, али помало и циничног према свом окружењу, савременицима и ликовној сцени с које се повукао, али коју је активно пратио, анализирао, учећи и напредујући читавог живота, оставивши критичарима и историчарима уметности богат материјал за проучавање – како сликарски, тако и писани. Најдрагоценији водич кроз Предићев ликовни опус је оно што је сликар сам бележио и писао током живота, а на тумачима његовог сликарства је да исправно прочитају уметникове речи и повежу их с његовим визуелним светом.

Један од кључних извора за разумевање професионалне биографије Уроша Предића и детаљан увид у његов опус дају управо документи које је

уметник у зрелом добу, на захтев СКА, чији је члан био, израдио као своју аутобиографију и попис радова, а који се данас чувају у Архиву САНУ. Ова документација неодвојив је део фонда оригиналних и репродукованих Предићевих радова у збиркама Академије.

Дефинисаним оквирима целине дела Уметничке збирке САНУ данас припадају радови Уроша Предића, првенствено портрети председника СКА и академика – Марка Мурата, Бране Петронијевића и Михаила Петровића – Мике Аласа, али и две жене, интелектуалке и уметнице из уметничког блиског окружења – Ксеније Атанасијевић и Вуке Велимировић, уз још једну ведуту и портрет композитора Петра Крстића, а Архиву САНУ илустрације за народну песму. Претежно, дакле, Академија данас чува Предићеве портрете истакнутих представника српске интелектуалне елите.

Свечани портрети председника Академије махом су официјелни, али у колекцији САНУ има и спонтанијих, непосреднијих портрета, као што су они Ксеније Атанасијевић и Марка Мурата.

Женски портрети које је израдио Предић, а чувају се у САНУ рађени су према младим моделима

у којима је уметник приметио особеност, страст, уметнички и научни потенцијал и посвећеност. Забележени лик Ксеније Атанасијевић је из времена када она још није завршила студије, а Вука Велимировић је уметнику позирала на почетку своје каријере. С друге стране, портрети председника Академије настајали су из других побуда, у време када је српска јавност исказивало дужно поштовање научним и друштвеним постигнућима својих истакнутих чланова, па су тако њихови ликови сликани формалније и строже, скромно, али репрезентативно, будући да су део признања које су заслужили, а које им је кроз свој уметнички рад исказао и портретиста Предић.

Занимљиво је да су обе жене чији портрети у Уметничкој збирци САНУ припадају Предићевој кичици биле борци за право жена да се равноправно с мушкарцима баве науком и уметношћу – међу првим хероинама српске борбе за женску равноправност. Уметник је у свом атељеу дуго чувао ликове ових интелектуалки, образованих и талентованих, жена с мисијом, које је лично познавао и којима се очигледно дивио, свесно тако стварајући прво за себе модерну слику српског Пантеона свог времена из личног угла, бирајући за интимно окружење ликове који су му били блиски из одређених разлога, било као особе, било као модели за портрете које је сматрао успелим, што је несумњиво морало бити у директној корелацији.

Радови Уроша Предића у фондовима САНУ хронолошки покривају период од 1909/1920, односно од 1911. до 1943. Најраније настају Предићева дела која је Академија директно поручила од њега – цртежи за публикацију народних песама финансирану из фонда додељеног Академији од

Димитрија Стаменковића, а најкасније портрет академика Мике Аласа.

Академијини радови Предића настала су у уметниковом другом „београдском периоду“, односно после његовог коначног преласка у Београд у јесен 1909. када се он настањује у Светогорској 27. Овај период поједини аутори сматрају златним добом Предићевог портретског опуса, који је процењен готово као најобимнији у оквиру уметниковог свеукупног стваралаштва.³⁷⁶

Већину Предићевих радова у фонду Академије донирао је сам аутор свесно одлучујући како ће бити репрезентован у окриљу ове институције, за живота и тестаментом. Илустрације за народне песме СКА је поручила од њега; документација и цртежи ове целине чувају се у Архиву САНУ, а сама публикација је део фонда Библиотеке САНУ. Само једна икона у власништво САНУ, и то у фонд Библиотеке, а не у Уметничку збирку, улази неvezано за вољу њеног аутора, као поклон власника из породице поручиоца – Зубера.

Готово све слике у Академијиној колекцији имају своје реплике, дакле, рађени су у две варијанте за различите институције, или за уметника и портретисаног и сл.

Све Предићеве слике у Академијиним збиркама рађене су уљем на платну и све су приближно уједначених формата, уз веће разлике између најмонументалнијег првог за Академију израђеног портрета председника Стојана Новаковића и најмањих портрета Марка Мурата и Вуке Велимировић, односно ведуте малих димензија. Остали портрети председника Академије у просеку су исте величине и само су за нијансу већи од портрета Петра Крстића, Ксеније Атанасијевић, слични ди-

³⁷⁶ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 117, 135, 136.

мензијама портрета академика Бране Петронијевића и Мике Аласа.³⁷⁷

Највећи број Предићевих портрета у Академији приказује само бисту модела, допојасно су приказани Жујовић, Цвијић и Петронијевић, а до испод колена само Стојан Новаковић.

Дискретне штафаже и детаљи ентеријера чести су на Предићевим портретима, у функцији стварања атмосфере и допуне лику који се може кроз њих тумачити, али бројнији су портрети у којима се уметник фокусирао на лик, најчешће бисту портретисаног, такав је однос и међу портретима у САНУ. У препознатљив ентеријер смештени су само Стојан Новаковић и Јован Жујовић, док се код Бране Петронијевића и Ксеније Атанасијевић виде детаљи стола, код Јована Цвијића и Слободана Јовановића се наслућују наслони, односно ручке/рукохвати фотеља на које се портретисани ослањају, код Петра Крстића је Предић мало више пажње посветио профилисању зида као фону за лик портретисаног, док су остали Предићев портрети у Академији приказани на тамном, смеђем недефинисаном, а само у случају Александра Белића – беличастом фону.

Предићев портрети председника СКА Новаковића,³⁷⁸ Жујовића, Цвијића, Јовановића, Гавриловића, Белића, као и Ксеније Атанасијевић рађени су обично у варијанти за Академију и за портретисаног, односно за неку другу институцију, или за самог уметника.³⁷⁹

Редослед њиховог уласка у Академију се не поклапа с хронологијом њиховог настанка, према којој су дела у оквиру овог текста појединачно представљена. После Предићевих цртежа – илустрација за народне песме, у фонд Академије доспевају један за другим, онако како их је сликар радио – портрети председника СКА, од Новаковићевог до Белићевог, у међувремену и портрети Аласа и Петронијевића.³⁸⁰ Затим уметник Академији поклања портрет Марка Мурата, поводом свог 90. рођендана, а тестаментом у уметнички фонд Академије доспевају два женска портрета и ведуга,³⁸¹ да би тек у 21. веку Библиотеци САНУ Новак Зубер поклатио Предићев рад – породичну славску икону Светог Димитрија. Време уласка Предићевог портрета Петра Крстића везано је за време смрти портретисаног и одлуку његове породице, односно за делатност Музиколошког института.

Значајан елемент за проучавање Академијине целине Предићевих радова је чињеница да је на избор дела за уметнички фонд САНУ за живота утицао сам Урош Предић активно поклањајући овој установи, за чијег је члана изабран, радове којима је желео да се у Академији представи, оне радове које је сматрао значајним за ову националну институцију – бирајући првенствено портрете њених председника и чланова. Утицао је тако у првој половини 20. века на профил који ће касније имати Уметничка збирка САНУ дефинитивно формирана непуне две деценије после Предићеве смрти.

³⁷⁷ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 257.

³⁷⁸ Постоје подаци да се једна од варијаната овог портрета налази у власништву Филозофског факултета у Београду – Група аутора, *Српска академија наука и уметности 1886–1986*, Београд 1987, 33.

³⁷⁹ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 257.

³⁸⁰ Миодраг Јовановић, *наведено дело*, 257.

³⁸¹ Тестамент Уроша Предића, писан руком 25. јуна 1949, власништво је Народног музеја у Зрењанину, Легат Уроша Предића 11.

Сам Предић је 1939. за *Београдске оштинске новине* међу своје значајније портрете уврстио данас Академијине портрете Стојана Новаковића, Јована Цвијића, Марка Мурата, Ксеније Атанасијевић, Бране Петронијевића, Јована Жујовића, Богдана Гавриловића и Слободана Јовановића.³⁸²

Значајан је податак да је многе од Предићевих портрета које данас чува Уметничка збирка САНУ сам уметник дуго задржао у свом непосредном личном окружењу у атељеу – ведућу Карабурме, портрет Вуке Велимировић, Марка Мурата, Бране Петронијевића. За нека од дела у Академијином фонду је израдио копије и чувао их у свом атељеу, или би оригинал сачувао, а реплику намењивао портретисаном или институцији (портрете С. Новаковића, К. Атанасијевић). Ово је показатељ да је неке од портрета које данас чува САНУ Предић посебно ценио у оквиру свог опуса, па их је чувао у својој близини, сигурно гајећи симпатије према портретисаним личностима, а према неким и приснија осећања.

У фонду Академијине Уметничке збирке Предић није заступљен сликама које би формирале потпуну слику о њему као ликовном уметнику. Уметничка збирка САНУ не баштини, на пример, његове најбројније религиозне композиције (мада је једна накнадно поклоном другог дародавца ушла у фонд Библиотеке САНУ), нити просветитељски морализаторски жанр, нити слике из свакодневног живота и етнографије банатског и српског села, као ни жанр-сцене с децом, ни историјске композиције, али у Академијиној колекцији јесу заступљени

његови репрезентативни и психолошки портрети и малим платном – само један пример Предићевог пејзажа – жанра у коме се Предић ређе, али ипак радо опробао.

Репродукцијама у фонду Библиотеке САНУ и цртежима Архива САНУ сагледавамо Предића и као илустратора народне поезије.

У оквиру Уметничке збирке Урош Предић се представио као добротвор Академије, првенствено као дародавац портрета председника ове институције, а не и као донатор својих радова који би га комплетно описали као уметника и у потпуности представили различите гране његове ликовне делатности.

У Академијином фонду Предић је данас приказан првенствено као хроничар друштва, кроз ликове истакнутих научника и уметника, академика и часника Академије, као и других истакнутих интелектуалаца, али, посредно, кроз цртеже и штампану репродукцију и као сликар историјског, односно херојског, просветитељског жанра кроз сферу илустрације књига, а кроз приватни легат Зубера Библиотеци САНУ и као аутор религиозног сликарства. Једном ведућом, интимним уметничким делом, Предић је у Академији желео да остави траг о свом расположењу, о личном импулсу, о себи као о сликару природе, али и шире – космоса, у који је био филозофски загледиан, а чији је човек само сићушни део, док је судбина човечанства и све његове бриге, патње, ратни вихори, готово неприметна у склопу моћне непромењивости и мира универзума.

³⁸² Звонимир Кулунџић, *наведено дело*, 555.

Каталог дела Уроша Предића у
Уметничкој збирци, Библиотеци и Архиву
Српске академије наука и уметности

СЛИКЕ И ЦРТЕЖИ

1. *Портрет Бране Пејронијевића*, 1911
уље на платну, 667 × 536 mm
потписано доле лево: УП 1911
Уметничка збирка САНУ, инв. бр. 101
поклон аутора
Снимио Владимир Поповић

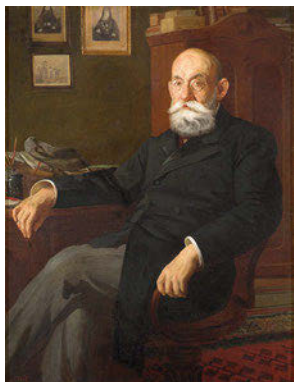
3. *Рано јутро са моја балкона. Карабурма*, 1918
уље на платну, 360 × 520 mm
сигн. д. д: УП / ... Београд, 4.VIII.1918. 5h. Mat.
Уметничка збирка САНУ, инв. бр. 43
завештање аутора
Снимио Владимир Поповић

2. *Портрет Ксеније Ајханасијевић*, 1917
уље на платну, 537 × 408 mm
потписано доле лево: У.П. / 1917
Уметничка збирка САНУ, инв. бр. 44
завештање аутора
Снимио Владимир Поповић

4. *Портрет Марка Мураиша*, 1919
уље на картону, 490 × 335 mm
потписано доле лево: У. П. / 1919 / 8 III
Уметничка збирка САНУ, инв. бр. 36
поклон аутора
Снимио Владимир Поповић

5. *Портрет Стојана Новаковића*, 1920
уље на платну, 1183 x 900 mm
потписано доле лево: УП / 1920
Уметничка збирка САНУ, инв. бр. 22
поклон аутора
Снимио Владимир Поповић

7. *Свети Димитрије*, 1923
уље на платну, 1455 x 935 mm
потписано доле лево: УП. / 1923
Библиотека САНУ, инв. бр. Рага 611 569
поклон Новака Зубера
Снимио Владимир Поповић

6. *Портрет Јована Жујовића*, 1921
уље на платну, 704 x 554 mm
потписано доле десно: УП / 1921
Уметничка збирка САНУ, инв. бр. 20
поклон аутора
Снимио Владимир Поповић

8. *Портрет Јована Цвијића*, 1923
уље на платну, 706 x 556 mm
потписано доле лево: У. П. / 1923
Уметничка збирка САНУ, инв. бр. 17
поклон аутора
Снимио Владимир Поповић

9. Портрети Вуке Велимировић, 1924
уље на платну, 425 × 403 mm
потписано у средини десно: УП. /1924
Уметничка збирка САНУ, инв. бр. 45
завештање аутора
Снимио Владимир Поповић

11. Портрети Слободана Јовановића, 1930
уље на платну, 671 × 531 mm
потписано доле десно: УП / 1930
Уметничка збирка САНУ, инв. бр. 24
поклон аутора
Снимио Владимир Поповић

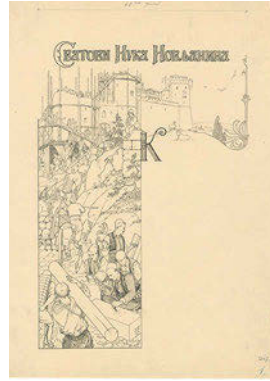
10. Портрети Пејтра Крстића, 1925
уље на платну, 656 × 480 mm
потписано доле лево: УП. / 1925
Уметничка збирка САНУ, инв. бр. 146
поклон породице П. Крстића
Снимио Владимир Поповић

12. Портрети Бојдана Гавриловића, 1935
уље на платну, 645 × 505 mm
потписано средина десно: УП / 1935
Уметничка збирка САНУ, инв. бр. 19
поклон аутора
Снимио Владимир Поповић

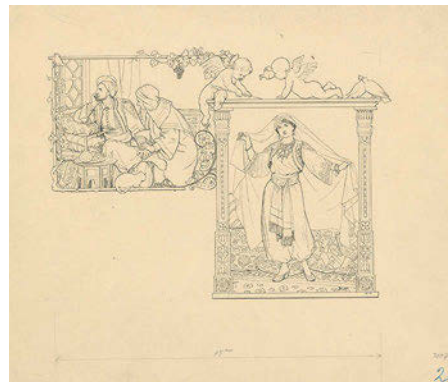
13. *Портрет Александра Белића*, 1940
уље на платну, 700 × 555 mm
потписано доле десно: УП / 1940
инв. бр. 16
Уметничка збирка САНУ, поклон аутора
Снимио Владимир Поповић

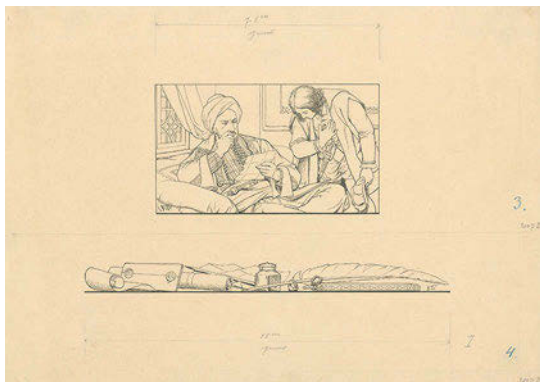
15. *Илустрација 1 за Српске народне јуначке песме (са сликама)*. Наслов песме са заставицом: *Свајшви Нука Новљанина* и иницијалом К, 1914
туш на папиру*, 360 × 257 mm
сигнатура доле десно: У. П. / 1914.
Архив САНУ, 8706/29

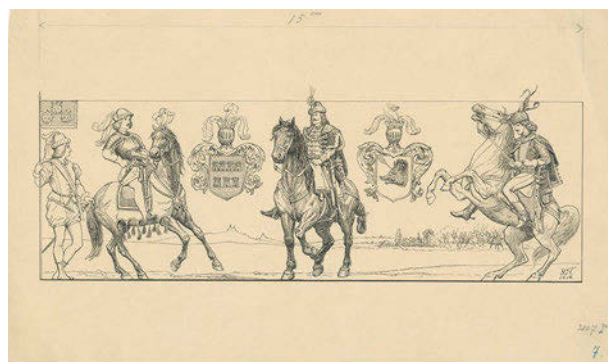
14. *Портрет Михаила Петровића*, 1943
уље на платну, 553 × 410 mm
потписано доле десно: УП. / 1943
Уметничка збирка САНУ, инв. бр. 18
поклон аутора
Снимио Владимир Поповић

16. *Илустрација 2 за Српске народне јуначке песме (са сликама)*. Нуко и мајка и девојка са велом, 1914
туш на папиру, 265 × 310 mm
сигнатура доле десно: У. П. / 1914.
Архив САНУ, 8706/30

17. Илустрација 3/1–2 за Српске народне јуначке њесме (са сликама). Нуко чита писмо, 1914 (сигнатура доле лево: У.П) и прибор за писање туш на папиру, 258 × 360 mm (сигнатура доле десно: У.П. Архив САНУ, 8706/31

19. Илустрација 5 за Српске народне јуначке њесме (са сликама). Заставица са три влашка коњаника са својим сватовима, 1914 туш на папиру, 182 × 305 mm (сигнатура доле десно: У. П. / 1914. Архив САНУ, 8706/33

18. Илустрација 4 за Српске народне јуначке њесме (са сликама). Заставица са турским сватовима – коњаницима са копљима, 1914 туш на папиру, 149 × 360 mm (сигнатура доле десно: У. П. Архив САНУ, 8706/32

20. Илустрација 6 за Српске народне јуначке њесме (са сликама). Личанин Тале са батином пуца из кубуре јашући коња, 1914 туш на папиру, 360 × 210 mm (сигнатура доле лево: У.П. 1914. Архив САНУ, 8706/34

21. Илустрација 7 за Српске народне јуначке џесме (са сликама). Заставица са логором влашких сватова, 1914
туш на папиру, 147 × 303 mm
сигнатура доле лево: У. П.
Архив САНУ, 8706/35

23. Илустрација 9 за Српске народне јуначке џесме (са сликама). Крле капетан гони турског свата, 1914
туш на папиру, 150 × 290 mm
сигнатура доле десно: У. П.
Архив САНУ, 8706/37

22. Илустрација 8 за Српске народне јуначке џесме (са сликама). Заставица на којој се турски коњаници повлаче пред Крле капетаном, 1914
туш на папиру, 155 × 300 mm
сигнатура доле лево: У. П.
Архив САНУ, 8706/36

24. Илустрација 10 за Српске народне јуначке џесме (са сликама). Гојени Алил пуца у Крле капетана који држи Туркињу за руку са битком турских и влашких сватова у позадини, 1914
туш на папиру, 185 × 307 mm
сигнатура доле лево: У.П. 1914.
Архив САНУ, 8706/38

25. *Илустрација 12.* Муслимански и католички црквени великодостојници се клањају симболу моћи и власти
туш на папиру, 144 × 307 mm
сигнатура доле десно: У. П.
Архив САНУ, 8706/61

* Све цртеже Предић је радио пером, а на маргинама су белешке и упутства за штампу забележена оловком и оловком у боји.

Предићеве илустрације за
Српске народне јуначке њесме
(са сликама)
Архив САНУ

Скраћенице

ДСС	Друштво србске словесности (1841–1864)
СУД	Српско учено друштво (1864–1892)
СКА	Српска краљевска академија (1886–1946)
САН	Српска академија наука (1946–1960)
САНУ	Српска академија наука и уметности (1960. до данас)
УЛУС	Удружење ликовних уметника Србије

Посебну захвалност̄ за помоћ у реализацији истраживања аутор дује
Оливери Скоко, Ненаду Макуљевићу, Сари Пено, Теодори Трајковић,
Сањи Штејановић Тодоровић, Данки Кужељ, Милошу Јуришићу, Милану Појагићу,
Зорану Пекићу, Драјани Ковачић, Евџенији Блануши и Пејру Пејровићу.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

75.071.1:929 Предић У.(083.824)
75(497.11)“19/20”(083.824)
069:7(497.11)(083.824)

МЕЖИНСКИ Миловановић, Јелена, 1966–

Урош Предић и његова дела у Српској академији наука и уметности / Јелена Межински Миловановић ; [фотографије Владимир Поповић]. – Београд : САНУ, 2024 (Београд : Службени гласник). – 116 стр. : репродукције ; 24 см. – (Изложбена свеска / Галерија Српске академија наука и уметности ; 44)

Тираж 500. – Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-6184-031-9

1. Предић, Урош, 1857–1953 [уметник]

а) Предић, Урош (1857–1953) – Изложбени каталози б) Српска академија наука и уметности (Београд). Галерија – Уметничка збирка – Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 141117193

Са огулна доштована
презани Вам
Урону Президи.